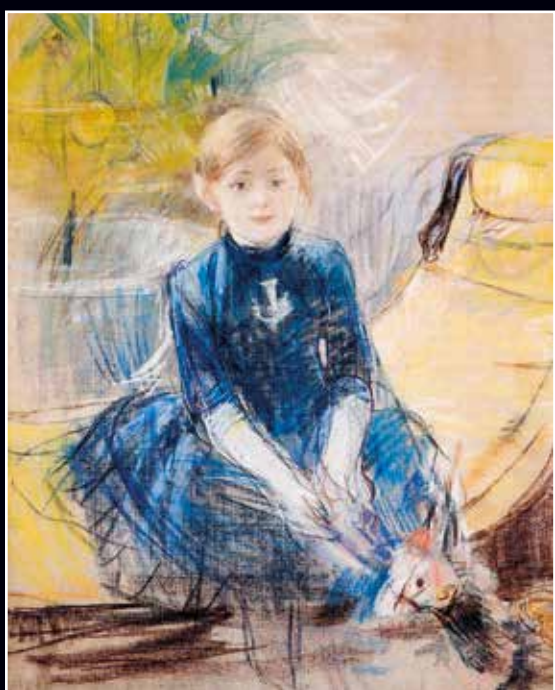

Anul III ○ NR. 25 ○ 28 pagini ○ martie 2015 ○ Gratuit

Drumul spre îndumnezeire

Vederea nemijlocită și unirea cu Dumnezeu, adică îndumnezeirea, nu înseamnă identificarea creației cu Creatorul (panteism), ci posibilitatea de a participa la taina dumnezeirii, de a fi în Dumnezeu.

Tratatul Părintelui Dumitru Stăniloae nu numai că realizează o sinteză a întregii mistici ortodoxe, dar aduce și contribuții, face clarificări, ordonează, dă coerență, fără să se abată de la dogmă. Argumentele lui sunt în Sfinții Părinți, în tradiția filocalică. Este un foarte bun cunoscător al scrierilor lui Evagrie, Marcu Ascutel, Diodah al Foticeii, Dionisie Pseudo-Areopagiul, Isaac Sirul, Maxim Măririsitorul, Ioan Scărarul, Simeon Noul Teolog, Grigorie Palama, pe care i-a tradus, i-a studiat.

Paul ARETZU

25

În urmă cu 60 de ani, se stingea din viață Hortensia Papadat-Bengescu, în martie 1955, „După câțiva ani de grea suferință”. Regimul dictaturii proletariatului nu mai avea ce să „recupereze”. „Marea europeană” aparținea cu totul vechiului regim. Izolată și bolnavă, într-o căsuță sărăcăcioasă pe strada Bărăției. Acordă câteva interviuri despre creație, notează în jurnalul retrospectiv, scrie anevoie la romanul *Străina*, publică fragmente în *Revista Fundațiilor Regale*, *Revista română*, *Kalende*, *Viața Românească*, romanul rămâne neterminat și pierdut în împrejurări obscure (Va fi găsit mai de curând, reconstituit de Gabriela Omăt și tipărit în ediția noastră „Pleiade”, Editura Academiei Române) . Încearcă să-și pună la punct unele manuscri-se mai vechi, piese de teatru, poeziile în limba franceză, scrie, în album, versuri în românește: „Iar rana în noroi răscolitoare / s-a năruit în putregaiuri iar, / Scurmând spre a stârni din mâl - / o aripă... un fulg.../ o țandără de soare!”; „Cum stau s-asculț cuvinte – aduse din văzduh / pe-un fir ascuns - / Sunt ca și nimeni... și nimic nu-mi este / Așa ascult cuvinte despre ce și cine...” La Tușnad în august 1952, împreună cu Claudia Millian și Ticu Arhip, prima consemnează apropierea sfârșitului: „Hortensia Papadat-Bengescu e bolnavă. I s-au stricat resorturile gândirii, i s-au ruginit minutarele aducerilor aminte. E un ceasornic încremenit pe o singură oră: ora morții”. Care s-a întâmplat, cum am spus, pe 5 martie 1955.

Scriu aceste rânduri informative cuprins de amărăciune. Hortensia Papadat-Bengescu, mare scriitoare, de dimensiuni europene, care a contribuit la construcția romanului românesc modern, nu se studiază în școală. Să fii tânăr și să nu fi auzit de „Doamna literaturii române” e jenant pentru această generație și pentru involuția ei viitoare. Jenant și pentru diriguitorii școlii noastre. Unii profesori de literatură, care au încercat o deschidere spre operele ei fundamentale, au întâmpinat o rezistență grobiană: „Nu ne place!” De la început, autoarea *Femeii în fața oglinzii* n-a fost receptată de cititori (pe atunci erau cititori) obișnuiți cu literatură romantică și naturalistă. Dar cititorii de calitate și-au dat seama de noutatea scrisului ei, o noutate care nu excludea, nu putea să excludă, climatul superior al timpului Proust, Gide, Thomas Mann, Joyce, Virginia Woolf. Unii i-au exagerat „relația” proustiană, i se spunea mai în glumă, mai în serios, „Prousta”. Ca înfățișare arăta mai degrabă a englezoaică, păr blond, ochi albaștri, ținuta elegantă. O eleganță sobră, nu austeră, care i-a atras și supranumele de „nemțoaică”. Drept autoare i s-a remarcat repede de cunoscători „suflul muzical”, capacitatea analitică și ideologia pasională. Apoi au venit marile romane „obiective” din „ciclul Hallipa”, de anvergura *Concertului din muzică de Bach*. În 1930, câțiva din scriitorii timpului (Rebreanu, Camil Petrescu, Mihail Sebastian, Camil Baltazar) i-au consacrat întregul număr al revistei *Tiparnița literară*, cu supratitlul **Mărturia scriitorilor... despre marea europeană Hortensia Papadat-Bengescu**. Citez din textul lui Rebreanu: „Spre deosebire de toți ceilalți scriitori, d-sa reprezintă, singura deocamdată la noi, o școală nouă, cu metode noi de percepție și de reprezentare. De obicei scriitorul, creând, stă pe loc, privind din același unghi lumea și viața. Doamna Papadat Bengescu procedează invers: la d-sa lumea și viața stau pe loc, pe când scriitorul își schimbă neîncetat un ghiul de observații, năzuind parcă să prindă viața din mers, în desfășurarea ei simultană”.

Nu mă pot abține să nu spun că suntem concetățeni ai localită-

CUPRINS:

Constantin TRANDAFIR / Când scriitorii urcă la cer / **2**

Gheorghe GRIGURCU / Pagini de jurnal / **3**

Barbu CIOCULESCU / Curent – grup - școală literară / **4**

Dumitru UNGUREANU / Biblioteca uitată. Cu barca printre salcâmi / **4**

Nicolae COANDE / *quartier 21*. Între lancea lui Longinus și crucea lui Lech Kaczinsy / **5**

Radu ULMEANU / Poezie / **6**

Paul ARETZU / Drumul spre îndumnezeire / **7**

Viorica GLIGOR / Scrierea alternativă / **8**

Petru URSACHE / Masa, prilej comportamental / **9**

Magda URSACHE / Gânduri sincere despre minte, inimă și literatură / **10**

Ion Popescu-BRĂDICENI / Povestea lui Harap-Alb: o capodoperă clasică / **11**

Victor ȘTIR / Lapte sau coniac, religie sau „Hansel și Gretel” / **12**

Aureliu GOCI / Fănuș Neagu – Metamorfozele spiritului ludic / **13**

Lucian GRUIA / Mariana Țăpuș – Amintiri pentru nepoți / **13**

Dan CULCER / Din Jurnalul unui vulcanolog (VII) / **14**

Ion TRANCĂU / Pagini bizare-galerie cu personaje mecanomorfe / **15-16**

Flori BĂLĂNESCU / Paul Goma 80. Cutremurul oamenilor 1977 („anonimi”, „tupești” și, totuși, o Mișcare) / **17**

Nicolae CIOBANU / Kadriștii (II) / **18**

Vasile GOGEA / ANAMNESIS. „Conspecte” despre Francmasonerie / **19**

Olimpia IACOB / Traduceri. Mark O’Connor / **20**

Genoveva LOGAN / Pilaștri prin anii de fum / **21**

Mariana FILIMON / SubÎnțelesuri / **21**

Doru STRÎMBULESCU / Proză. / **22**

Lazăr POPESCU / Cenușă și eter (I) / **23**

Vlad CIOBANU / O lectură a mitului Meșterul Manole (I) / **24**

Sorana GEORGESCU-GORJAN / Constantin Brâncuși în viziunea lui Ilarie Voronca / **25**

Mălina CONȚU / Limbajul gesturilor în Epoca Luminilor / **26-27**

ISSN 2285 – 9020

Publicație de literatură și artă

Editor:

Centrul Municipal de Cultură „Constantin Brâncuși”
Târgu Jiu

Director:

DORU STRÎMBULESCU

B-dul C. Brâncuși, nr. 12 A
Telefon/Fax: 0253.217.570

E-mail:
office@centrulbrancusi.ro
www.centrulbrancusi.ro

Lector:

Ion POPESCU-BRĂDICENI

Tehnoredactare:
Rodica TEIȘI

Tiparul: Tipografia PROD COM SRL Târgu Jiu

Potrivit art. 206 C.P.,
responsabilitatea juridică pentru conținutul articolului aparține autorului.
În cazul unor agenții de presă și personalități citate,
responsabilitatea juridică le aparține.

Gheorghe GRIGURCU / „Să fie totdeauna confesiunea favorabilă expierii?”

Farmecul indistinct al unor cărți citite cîndva, în anii fragezi. N-aș vrea să-l risipesc așa cum, potrivit unei recomandări ce și-o făcea Proust, nu e bine să te uiți cu atenție spre a desluși trăsăturile unei femei necunoscute, întîlnite pe stradă, care preț de-o clipă ți s-a părut foarte frumoasă. Pentru a nu te *dezîncînta*. Ce mi-ar mai spune azi **Mizerabilii, Zeilor li-e sete, Discipolul, Jean-Cristophe** etc.? M-a captivat și **Romanul lui Eminescu**, semnat de Cezar Petrescu (nu-i vorbă, și un Șerban Cioculescu i-a întîmpinat apariția cu mari elogi). Mi-e teamă să nu sfărîm amintirea fragilă, adică viața mea de atunci, ea însăși devenită ficțiune în marginea ficțiunilor literare. Insuficiențele, confuziile delicioase, înfriguratele speranțe nedesluite ce-i constituiau sevele au fost absorbite într-un șir de cărți cu care o reîntîlnire ar fi riscantă. Ar putea fi o catastrofă. Aidoma celei produse de revederea unei femei iubite pe care n-ai mai văzut-o cincizeci de ani (vai, mi s-a întîmplat!).

Minciuna: o slăbiciune perversă. Dar și adevărul poate deveni pervers atunci cînd își arogă statutul puterii discreționare.

„Cine nu-i cinstit față de adevăr nu e nici față de minciună” (Montaigne).

„Stricăciunea veacului se realizează prin contribuția particulară a fiecăruia din noi: unii aduc trădarea, ceilalți nedreptatea, necredința, tirania, avariția, cruzimea, după cum sunt mai puternici; cei mai slabi aduc prostia, deșertăciunea, lenea” (Montaigne).

Recitindu-l pe V. N., în calitatea d-sale de moralist „simptomatolog”, sunt tot mai surprins de cinismul „tehnic” pe care-l propune (o stilistică a sicității, compusă cu voluptate), ca și cum, aflîndu-mă pe stradă, din fereștrua unui beci, plin de complicate mașinării dezafectate, m-ar izbi în obraz o pală de aer rece, cu iz de mucegai. Vădește disponibilități pentru nimic (nu pentru Neant). Și capricii năzuind la o proliferare fantastă a funcționalului, nu la o detașare contemplativă sau analitică față de acesta. Își schimbă măștile rapid-elegant. Afectează a fi atras de „individul utilizabil”, aidoma unui naturalist pentru a-l fixa într-un insectar, fiind de fapt funciarmamente blazat. *Hobby*-ul d-sale: un snobism „metodologic funcțional”. Comportarea etică apare explicată prin cea mecanică, nu viceversa. Impresiile dereglării pe care le produce sunt exterioare ființei, țin de un histrionism glacial, autocalmant. Se simte în toate paradoxurile eseistului un gen de pragmatism ușor plictisit, țința unei „rentabilități” mondene, nestrăine de categoria „interesantului”, cu toate că, în duh dandyst, se precizează că „«interesantul» nu înseamnă aproape nimic”. Un artificiu tras cu superbie în compunțiune. Strălucire a unei inteligențe asemenea unei lumini electrice pe care, după voie, o poți într-o clipă aprinde ori stinge. Anafectiv. Față de Cioran, pare leștul unui fruct căruia i s-a stors zeama.

Să fie totdeauna confesiunea favorabilă expierii? Nu se poate întîmpla ca un păcat mărturisit să se complice prin însuși actul mărturisirii, să se învâluie în straturi suplimentare în loc de-a se destrăma? Regretabil, da. Etalarea vinovăției o articulează, o „explică”. Descrierea faptului sau simțămîntului reprobabil se însoțește cu o „raționalizare” fie și din necesitatea elementară a turnării sale în frază, într-o logică a comunicării. Cine se scuză, se acuză, nu-i așa? Oricum, se produce o proiecție în exterior. O „expunere la lumină” a unor filme ce au nevoie de obscuritatea laboratorului lăuntric. Senzația de ușurare care se ivește consecutiv e derutantă, deoarece ea poate purcede din procedura formalizării și nu din adîncirea emoției expiatoare, a suprapunerii acesteia cu ingenuitatea regenerată. Confesiunea nu e o rețetă infailibilă, ci un simplu procedeu a cărui aplicare poate reuși ori poate da greș.

Iubirea nu înțelege propriu-zis. Iubirea *trăiește*. De aici frecventa ei derută în fața discursului explicativ, fatalmente reducționist.

„Dacă susții comunismul și ești un adept al lui, nu poți susține numai ce ți-a convenit, ci trebuie să susții și violența care a pus bazele comunismului în anii ’50 și violența și crimele din ’89 și crimele împotriva disidenților” (Radu Filipescu).

Irezistibila aspirație a celor mai mulți dintre noi către „maturitate”. E un amestec de transcendență biologică (surogat al spiritualizării), de impaciență și de ambiție, ca și cum *ar trebui* să devii un altul. O atracție obscură către devenire, așa cum valurile marine sunt atrase de lună. Eu unul mi-am dat seama, cu o biată intuiție de copil de șase-șapte ani, că mă deosebesc pentru *totdeauna* de „oamenii mari”. Îi priveam, îi pîndeam ca și cum am aparține unor regnuri diferite. Mi-am permis a-mi pune atunci o „problemă filosofică” în legătură cu ceea ce ne desparte, dar și cu dorința

de-a rămîne pe mai departe copil. „Oamenii mari”, îmi ziceam, nu pot face ceea ce doresc. De pildă, nu pot sări într-un picior. Cînd voi ajunge „mare” voi sări într-un picior, orice s-ar întîmpla. Decenii multe s-au scurs pe apa Nistrului, lîngă care îmi făceam astfel de gînduri, și pot mărturisi că, sufletește, „sar într-un picior” și acum... În orice caz, n-am devenit, n-am putut deveni un „om mare” cu acea construcție logică de temut, cu acea încruntată uniformizare a emoțiilor, cu acea strunire aspră a vieții, funcționînd cum o armă, ce-l caracterizează pe adultul tipic. Nu m-am „maturizat”, purtîndu-mi jena melancolică a unei vîrste pentru care am fost, se vede, croit fără alternativă. „Copil bătrîn” cum mă aflu azi, abia învăț cite ceva din „arta” de-a fi adult, minunîndu-mă încă de cite un exemplar de rasă, în care aceasta triumfă. Nezdruncinată, copilăria mi-a rămas în așteptarea mării dezlegări care poate că o va repune în drepturile-i naive, dumnezeiește puternice chiar prin slăbiciunea acestei naivități, căci, așa cum spunea N. Steinhardt, în preajma Tatălui n-am putea fi decît din nou copii.

Inteligența poate fi blocată la un capăt al său de ură iar la celălalt capăt de iubire. Între aceste două extreme, viclenia o poate eroda silențios precum o rugină.

„Dar geniul, chiar marele talent, se datorește mai puțin elementelor intelectuale și de rafinament social superioare celorlalți, decît facultății de-a le transforma, de-a le transpune. Ca să încălzești un lichid cu o lampă electrică nu trebuie să ai lampa cea mai tare cu putință, ci una al cărei curent să poată înceta să mai lumineze, al cărei curent să poată fi derivat și să dea căldură, în loc de lumină. Ca să te plimbi în aer, nu e necesar să ai automobilul cel mai puternic, ci un automobil care, nemaiconținînd să alerge pe pămînt și tăind cu o verticală traiectoria pe care o urma, să fie în stare să transforme în forță ascensională viteza lui orizontală. Tot astfel, cei care produc opere geniale nu sunt cei ce trăiesc în mediile cele mai delicate, care au conversația cea mai scilpitoare, cultura cea mai întinsă, ci cei ce, încetînd deodată de-a trăi numai pentru ei, au avut puterea de-a face din personalitatea lor un soi de oglindă, astfel încît oricît de mediocră ar fi putut fi de altminteri viața lor din punct de vedere monden și chiar, în anumit sens, din punct de vedere intelectual, ea se răsfrînge în ele, căci geniul constă în puterea reflexivă și nu în calitatea intrinsecă a spectacolului reflectat” (Proust).

La moartea unei ființe apropiate (a unui om, pentru mine și a unui animal), apare acel simțămînt amar-iluminat, covîrșitor, care e amestecul de dragoste, milă, durere. E un fascicul sufletesc îndreptat spre Dumnezeu ori descins dinspre Dumnezeu. Un

moment absolut. Totul se mistuie în iradierea sa transfiguratoare. Are loc o ieșire din contingentul existențial, o ancorare într-un etern lăuntric, *simplu, familiar. Definitiv*. O contopire între unicități, între tine și ființa dispărută, sub veghea Unului. Însă vraja nu durează. După un număr de zile (fie și săptămîni, luni, ani), realul curent, atît de ambiguu, de incert, revine ca un flux acoperînd iarăși miraculoasa plajă. Intervine, vai, și o meschină ierarhizare a durerii, în funcție de semnificația convențională a ființelor deplînese. Absolutul intră în eclipsă, intruziunea lumescului dispune de nelumeștile trăiri, le așează pe trepte, le „cumințește”. Reintrăm într-o ordine searbădă, într-un oficiu administrativ al celor sufletești. După ce ne-a făcut un semn, transcendența ne lasă în așteptare...

Nu o dată conștiința joacă un rol potrivnic menirii sale de control, reglare, disciplinare a stărilor emoționale cu a căror nebuloasă se întîlnește aparent contrastant. S-ar cuveni ca ele să nu-i facă „surprize” adică să nu aibă reacții care s-o conturbe în perspectiva imaginii eului în raport cu lumea ca și a celei cu sine. În realitate, știm prea bine că lucrurile scapă adesea din raza ordonatoare a instanței raționale. Dimpotrivă, chiar evoluția acesteia, prin subtilitățile intelectului, determină stratul afectiv să devină tot mai impulsiv, năzuos. E ca un copil care, supus unei supravegheri extreme, cînd dă de libertate, își face de cap. Devine limpede, mai cu seamă pentru indivizii cu o structură artistă, că nu pot conta prea mult pe funcția de frînare a conștiinței. Sensibilitatea lor la contrarietățile provocate de ambianță trece în hipersensibilitate, îndoielile, aprehensiunile, dezechilibrele lor cresc peste cota celor ale omului mediu. Spaima thanatică poate lesne deveni obsesivă. Spre a nu mai vorbi de experiențele erotice nu o dată chinuitoare, deschise dezastrului. E parcă la mijloc un gen de răzbunare a parterului larvar, neformalizabil al vieții, pe care elanurile lucidității îl irită, îl complexează. Criteriile inteligenței alcătuiesc un cordon de ordine în jurul masei turbulente a factorilor psihici primari, fără a izbuti să-i potolească, din contra, provocîndu-i la mai energice manifestări. Astfel conștiința „aristocratică” suportă un asalt al corpului „plebeian” al trăirilor noastre cu ireductibile virtualități rebele. Are loc o revoltă a vieții primare împotriva celei evolute prin concept.

„Pentru creația poetică experiența pe care o faci voit, intenționat, sistematic, e mai puțin rodnică decît experiența întîmplătoare pe care ți-o dăruie viața” (Blaga).

Cunosc un poet atît de dornic de renume, încît practic nu cunoaște limite în difuzarea plachetelor sale. Mai nou, depune cite una în mîna cerșetorilor din fața unei biserici. În loc de pomană.

Barbu CIOCULESCU

/ Curent – grup - școală literară

De ce Școala de la Târgoviște?, se întreabă, într-un Argument deschizător al volumului *Anatomia ființei* –editura „Bibliotheca” Târgoviște, 2014 – (Colecția Critică și istorie literară), academicianul Mihai Cimpoi, apreciatul autor al mai multor monografii despre Ion Heliade Rădulescu, Grigore Alexandrescu, Vasile Cârlova, Ion Ghica, într-o amplă cuprindere hermeneutică. O întrebare desigur retorică, însemnătatea Școlii de la Târgoviște - fericită insulă de libertate în oceanul comunist - fiind unanim recunoscută, însă, ziceam, nu întotdeauna în liniile ei esențiale. Este ceea ce-și propune, în patru mari capitole, lucrarea. Cel dintâi este dedicat fenomenului grupărilor și școlilor literare în lume, școala literară fiind ea înseși o grupare de spirite afine, conlucrând pe o anumită platformă doctrinară. Șapte, în grupul de la Alexandria, sau în Pleiada lui Ronsard, șase, în cazul Parnasului, mai mulți în sânul grupării simboliste.

În virtutea unei experiențe personale, imperativul universal al unei grupări induce obișnuit forme agresive de ruptură, de spargere, o reacție de opunere, în vederea unei schimbări. În mediul unei școli literare eul creator se poate împlini sau șterge, însă, în linii generale, încadrarea într-o școală semnifică o anume angajare, o dinamică. Un excurs necesar în istoricul marilor Școli din Franța, Italia, Spania susține afirmația că o istorie a literaturilor respective se suprapune pe aceea a Școlilor. Altfel, de spontană apariție, Școlile se ivesc odată cu nașterea unei noi generații și se succed alert, antrenând spiritul inovator. O scurtă trecere în revistă a trecutului literaturii noastre consemnează traiectul și importanța Școlii ardelenene, ca trecere la generația „20 – Mircea Eliade, Emil Cioran, Constantin Noica, Vintilă Horia, Petre Țuțea - iar mai apoi a celei de după cel de al doilea război mondial, în comprimatul timp dinaintea deplinei comunizări a țării – generația, mai bine zis grupul de la „Echinocțiu”, Cercul literar de la Sibiu. Este numită, ca grupare, Societate a Scriitorilor Români, în diferitele-i denumiri - în zilele noastre Uniune a Scriitorilor din România.

De la „Junimea” din Iași la Școala de la Târgoviște s-au scurs vremi, cu bună răbdare cercetate de dl. Mihai Cimpoi, în efortul de a pune în rame certe pe aceasta din urmă. Aflăm cum, în plină beznă comunistă, ia naștere, prin joc și prietenie o Școală.

Cum, prin acestea, „cu dublu temei estetic și etic” se realizează ctitorirea, obținerea de teren ferm și justificare, adică de la acele elemente care, după Heidegger, restituie

esența, temelia termenului. O Școală care va ființa pe joc, libertate, fantezie, pe acțiunile insurecționale ale spiritului. Prin cei trei trei reprezentanți ai ei - Radu Petrescu, Mircea-Horia Simionescu și Costache Olăreanu -, Școala de la Târgoviște a cultivat în principal proza - încă din școala medie, cei trei alcătuiesc reviste într-un singur exemplar, pe care și-l împărtășesc, scriu Jurnale, lucrări ce vor ajunge la tipar când autorii lor vor împlini vârsta de patruzeci de ani. Despre Jurnal vorbim ca despre un gen „perfect”, odată ce îmbină etos și erudiție, candoare și luciditate schimbătoare umori și continuitate a personalității, în via variată a situațiilor.

Exegețul nu uită „spiritus loci”, oragul Târgoviște, cândva capitala Țării Românești - Florență a Valahiei -, prezentă, vom spune, mai cu seamă în opera lui Radu Petrescu. Oraș cu aer pur și miraculoase apusuri de soare, admirate de Titu Maiorescu și de Nicolae Iorga, „ruinuri” care furnizează dignitate și mister, Târgoviște a atras și comilotoni din afara urbei, exegețul îi pomenește pe Tudor Țopa, Alexandru George, Petru Creția, într-o largire a cercului și a spațiului.

La forma preferată de expresie a liderilor Școlii capitolul intitulat „Romanul, foame de epică”. Învîingând chinurile căutării mediului, cadrului acțiunii, în admirația prozei lui Flaubert și a Jurnalului lui Tolstoi, dialogând cu natura, corifeii Școlii vor cultiva romanul ca pe o „istorie critică a universalei perplexități umane în fața spectacolului vieții”. Trecerea de la Jurnal la roman se face pe nesimțite, în binomul Roman-Jurnal, Jurnal-Roman. Odată ce, în ochii lui Radu Petrescu, Jurnalul este o machetă a universului, iar romanul, viață. Jumelarea se afirmă indenegabilă la Costache Olăreanu, ale cărui modele productive vor fi frații Goncourt, Jules Renard, André Gide.

Prin Jurnalul ținut, care-i proclamă suveranitatea eului, scriitorul devine un Demiurg și anume într-o lume care este numai Carte, Text,Bibliotecă. De unde aparenta lor situație de postmoderniști *avant la lettre*. Dovadă de premoniție? se întreabă exegețul. De la A la Z, sinteza sa începe cu o serie de tabele cronologice și se încheie cu rezumate în mai multe limbi, nu mai puțin bine venite. Și, dintru bun început, ni se spune totul: „Școala de la Târgoviște pune într-o dreaptă cumpănă românească, bineînțeles organicistă, noul și vechiul, tradiția și inovația, moda și modelul. Cerea să nu-l luăm în serios. Dar cine să-l asculte?”

Dumitru UNGUREANU

BIBLIOTECA UITATĂ

Cu barca printre salcâmi

Am copilărit pe malul Neajlovului. Comuna Morteni și satul Cacova se găsesc la vreo 25-30 km de izvoarele râului devenit celebru datorită localității Călugăreni și a bălăliei date acolo la 23 august 1595. Totdeauna am simțit un fel de ciudă că lupta n-a fost în apropierea vetrei natale. În primii doi ani de liceu am avut un coleg din Hulubești, sat ce aparține Călugărenilor. A rămas repetent, pe urmă s-a angajat la o fabrică. Știa despre Mihai Viteazul doar ce învășase la școală, nimic în plus, ca mine, care citisem cartea lui Bălcescu. Nu i-am uitat nici numele, Manea, nici figura, nici faptul că habar n-avea de Winnetou sau Old Shatterhand; în schimb, mă omora laudându-l pe Chingachgook și pe indienii săi mohawk, al căror stil de tunsoare văd că revine periodic la modă.

Toate verile hălăduiam pe valea Neajlovului cea verde și înmiresmată, cu sălcii și răchite bătrâne pe maluri, cu ghimpari la Cărmăziii, cu mărăcinișuri pe Ioneasca, mocirlă și papură în multe locuri de sub coastă, unde tășneau izvoare foarte reci, învelită în iarbă grasă împănată cu flori sălbaticе și măcriș ori, toamna, cu zemoase ciuperci. De la Râpele lui Manu, pe Morteanca, și până dincolo de Mărgean, ochiul cu apă limpede pe care îl credeam fără fund, pe Sârbeanca, n-a rămas cotlon de râu nedibuit de mâinile mele căutătoare de vietăți acvatice: pești, șerpi, broaște ordinare sau țestoase, raci, scoici. Nu eram un băiat aservit pescuitului, fiind mai des trimis cu vaca decât lăsat cu undița pe Baltă, însă mi-am trăit copilăria între aceste două îndeletniciri. Obiectiv judecând, trebuie să adaug și superficial plătitеle vacanțe de săpat porumbul sau legumele pe la diferite IAS-uri, „vilegiatură” la care se deda cam toată lumea, puțini consăteni având șansa altui venit, după deposeda-re forțată de pământ din 1962. Ne fiind obligat la ceva anume, și priceput să mă fofilez când aveam chef, n-am suferit îngrădirile omului legat de glie, chiar și colectivizată, ca să iasă din mine vreun Marin Preda sau Mo Yan. Și, recunosc, nici la lecturi profunde nu mă împingea năravul, când vara topea câmpia sub căldură, iar gârla mă ispitea cu plăcuta-i răcoare.

Casa părintească era înconjurată de vreo 5000 m² de curte și grădină. Un sfert îl ocupau salcâmi, zarzării, duzii, alunii, cornii, rămășițe ale vechiului crâng în care bunicul, Taica, așezase gospodăria, prin 1924. În fiecare vară, tata reteza crengile joase, ce încurcau mersul prin hățiş. Toată familia trecea apoi la curăţat frunzele de salcâm, pe care le uscam și le depozitam în fânar. Peste iarnă le dădeam ca nutreţ la oi, a căror mulţumire pentru asemenea delicatăsă şurua în lapte untos, cu miresme arhaice. Zilele de chin, cu foarfeca într-o mână și înţepăturile mărăcinilor în cealaltă, se contopesc, în sufletul meu, cu fantasma... plimbărilor cu barca prin Delta Dunării, vâslind printre plauri și stuărişuri, sălcii cu pletele cufundate în apă și trunchiuri scorburoase, căzute în mâl, pline de șerpi care păzesc aurul comorilor piraterești. De unde până unde fantezia asta?

În vara lui 1968, când am terminat clasa a V-a, la serbare am primit o carte: *Coiful de aur*, de Alexandru Șahighian. Tocmai fusese republicată la Editura Tineretului, avea coperta predominant verde, cu doi băieți cam scheletici, în chiloți pe malul apei, hârtie velină și format mai mare decât cel obișnuit. Mi-am reamintit deunăzi acțiunea și personajele, citind rezumatul pe un blog; eu, sincer, uitasem până și titlul! Necruțătoare, istoria literară îl așază pe fratele regizorului Ion Șahighian între autorii onești, dar insignifianți ai perioadei interbelice, convertit după 1948 la proletcultismul cu pretenții. Specializat în texte dedicate copiilor, pare totuși un exces a reclama că proza lui schematică mi-a deformat mintea. Să exclud orice influență nu pot. Pesemne că Șahighian va fi avut, într-adevăr, talent la descrieri, altfel nu-mi explic de ce, după lectura tihnită la umbra salcânilor ce trozneau de uscăciune, îmi închipuiam că pădurea din spatele casei e mare cât Caraormanul, iar eu, mergând pe poteca dintre lanurile de porumb, mă legăn cu lotca pe canalele Deltei!

Fiindcă era premiu, cu dedicația și iscălitura dirigintei, olteanca brunetă de care m-am îndrăgostit prima oară, n-am împrumutat nimănui romanul. Și-am suferit un adânc afront, când vărul Gigel mi-a demonstrat că-l citise în ediția din 1962...

Nicolae COANDE

/ *quartier 21.* Între lancea lui Longinus și crucea lui Lech Kaczynsy

Pe o vreme cu toane primăvăratice, dar cu vânt în rafale, am colindat prin curtea palatului Hofburg, situat în plin centrul Vienei, ținta predilectă a numeroșilor turiști care se îmbulzesc de fiecare dată la sfârșitul săptămânii. În vastul perimetru al fostei Curți imperiale își are sediul Președinția Austriei, dar și o serie de muzee, Biblioteca Națională, precum și obiective turistice de mare valoare. În treacăt fie spus, am notat faptul că tot aici își are sediul OSCE: steagurile celor 57 de țări membre erau spulberate de vântul în rafale, culmea, repet, pe o vreme când puteai sta la iarbă verde, cum de altfel am și văzut că fac oamenii în această perioadă neașteptat de blândă a anului. Biblioteca Națională, pe care nu am vizitat-o încă, ocupă o aripă centrală a fostului palat imperial, în aceeași incintă cu Muzeul „Ephesos” și doar la câteva minute distanță de „Schatzkamer”, unde sunt adunate comori ale fostului imperiu de-a lungul a peste un mileniu.

Împăratul Franz Josef I este cel care a avut ideea de a construi un muzeu de proporții și astfel a apărut, în 1891, „KunsthistorischesMuseum” (KHM). Urgența construirii acestei clădiri uriașe a fost determinată de nevoia de a proteja o serie de comori ale coroanei habsburgice, între care comoara Sfântului Imperiu Roman și a Ordinului Lâna de aur. Mai multe comori de artă ale acestui imperiu au fost aduse aici din diferite puncte ale Europei, unde erau depozitate, iar „Kunsthistorisches Museum” a fost deschis la finele sec. XIX, alături de „Naturhistorisches Museum”. Clădirile somptuoase, care seamănă până la a fi gemene, se află situate în Piața „Maria Tereza”. La ieșirea din sediul „Museum Quartier”, sediul unde mă aflu, „Kunsthistoriche Museum” se află peste stradă, pe partea dreaptă, iar în stânga este „NaturhistorischesMuseum”. În centrul pieței se ridică amplul monument al împărătesei Maria Tereza, unde poate fi văzută și figura baronului Samuel von Brukenenthal, guvernator al Transilvaniei. Acest complex de muzee cuprinde șapte locații dedicate artei: KHM, Neue Burg (adăpostește Muzeul Ephesos, colecția de arme și muzeul de instrumente muzicale), „Kaiserliche Schatzkammer”, „Kaiserliche Wagenburg”, adăpostit la Palatul Schönbrun, castelul Ambras din Innsbruck, „Weltmuseum” și „TheaterMuseum”. Pentru un bilet de 34 de euro, așa numitul „Jahreskarte”, poți vizita tot anul aceste colecții impresionate. Face toți banii, vă asigur.

Coroana lui Rudolf II și crucea lui Lech Kaczynsy

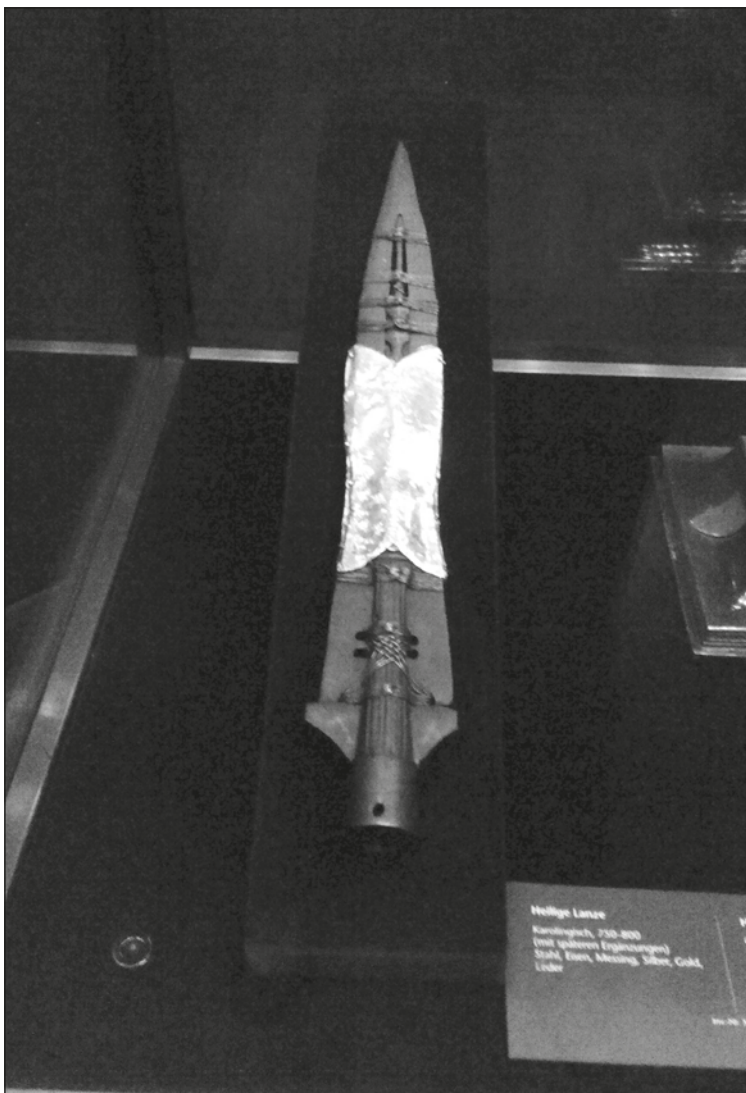
Pentru început, am vizitat „Schatzkamer”, cea mai importantă colecție de obiecte de artă din Europa, care cuprinde medalii și însemne ale Sfântului Imperiu Roman, predecesorul Imperiului Romano-German. Atracția principală o constituie faimoasa coroană imperială datând de prin anul 950, după moartea lui Carol cel Mare, al cărui mormânt aflat la Catedrala din Aachen l-am vizitat prin 2003. Tot aici, la Viena, se află și mult disputata, râvnită „Heilige Lanze”, lancea considerată a fi a lui Longinus cu care acesta l-ar fi împuns pe Iisus Hristos în clipa morții sale. În aripa cea mai veche a palatului intri pe poarta elvețiană („Schweizertor”), iar din curtea interioară, pornind pe sub o arcadă, cale de vreo 10 metri, ajungi la ceea ce se numește Tezaurul imperial. Habsburgii au găsit această locație pentru tezaur pe vremea Mariei Tereza, deși el a fost constituit ca atare mai devreme, în timpul împăratului Ferdinand I. Mai multe încăperi luminate cu spoturi adăpostesc comori inegalabile oferite privirii în spații protejate. În spațiul dedicat părții laice a tezaurului, Imperial Regalia, pot fi văzute coroana împăratului Rudolf al II-lea, realizată la Praga în 1602, bătută cu 144 de pietre prețioase, și care din 1804 a devenit coroana Imperiului Austriac, dar și sceptrul și globul imperial, însemnele puterii acestui împărat la care Mihai Viteazul a căutat ajutor, la Praga, în lupta sa împotriva turcilor. Un bust al lui Rudolf II, executat mai târziu, străjuiește aceste comori extraordinare, chiar dacă orbitele goale ale ochilor par să nu vadă cine l-ar putea primejdui. Ele au fost, de altfel, de mai mult ori în pericol extrem, în timpul războaielor napoleoniene, când comorile au fost ascunse de teama unor jafuri, sau în perioa-

da cât Austria a fost alipită de Hitler Germaniei, dar și la sosirea armatei eliberatoare sovietice la Viena. Ca un amănunt, în Schwarzenbergplatz am putut vedea uriașul cenotaf ridicat în memoria ostașilor sovietici care au eliberat orașul în 1945. Puțin mai departe, pe Renngasse, la câteva zeci de metri distanță, nu de parte de poarta de acces a Palatului Belvedere, poate fi văzută statuia Papei Ioan Paul al II-lea, ridicată la biserica poloneză din zonă, alături de crucea care amintește lumii întregi de masacrul înfăptuit de ruși la Katyn, precum și de accidentul aviatic căruia i-a căzut victimă președintele polonez Lech Kaczynsky, în aceeași zonă, la Smolensk. Astfel se scrie istoria, la doar câteva străzi distanță – între două concepții net diferite despre viață, onoare și libertate.

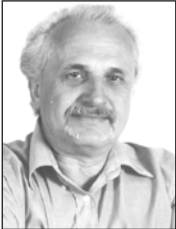
Revenind la tezaurul imperial, trebuie să spun că el este fabulos și în astfel de situații imaginea este totul. Am reținut splendidele mantii regale ale lui Ferdinand I la instalarea ca rege al Lombardo-Veneției, ca și însemnele și accesoriiile purtate de conducătorii Casei de Habsburg de-a lungul veacurilor: hlamide, tunici, săbii, dar și coroana lui Istvan Bocskay, cel care l-a înfrânt pe generalul Basta și s-a proclamat conte de Transilvania și chiar prinț al Ungariei, în admirația și cu sprijinul turcilor. De altfel, multe însemne imperiale aparținând Ordinului Sf. Ștefan al Ungariei pot fi admirate aici. Colane și săbii ale lui Maximilian I, nefericitul rege al Mexicului, frate al lui Franz Josef, sunt relicve uluitoare care amintesc de o putere imperială apusă, dar nu mai puțin vie în imaginația publicului. Leagănul „regelui Romei”, acel supranumit „l’Aiglon”, nefericitul fiu al lui Napoleon cu Marie Louise, arhiducesa Maria Ludovica, fiica împăratului Ferdinand al II-lea, este expus aici, ca și portretul împăratului și al soției sale, alături de obiecte de botez, faimoasele Taufkanne și Taufschussel, dar și un smarald uriaș descoperit în mina Muzu din Columbia, pentru care habsburgii au primit în timp numeroase oferte pe care nu le-au acceptat niciodată.

Heilige Lanze

Dintre toate artefactele pe care le-am putut vedea aici, „Heilige Lanze”, lancea sfântă, este cea care mă interesa cel mai mult, în bună parte și datorită faptului că citisem câteva lucruri despre ea și are o faimă consolidată în timp. Considerată a fi lancea Împăratului Constantin sau lancea Sf. Mauriciu, patronul protector al imperiului, acestui obiect frumos meșteșugit, protejat de o foiță de aur în partea sa mediană, în care este prins un cui care i-a fost bătut lui Cristos la crucificare, i-au fost atribuite puteri magice începând cu secolul al XIII-lea. De atunci există ideea că a aparținut, de fapt, lui Longinus, centurionul roman care l-a înțepat pe Mântuitor în coastă pentru a se convinge că și-a dat duhul. Străpungerea cu lancea este considerat un gest caritabil, deoarece tradiția romană cerea ca picioarele să-i fie zdrobite, pentru ca soldații să se asigure că murise. Lancea face obiectul multor povești, în parte de natură mitologică (recomand romanul antrenat al lui Trevor Ravenscroft, „Lancea destinului”), deși i s-au acordat studii științifice impresionante, iar un dictator ca Hitler a fost foarte preocupat de deținerea sa după ce a devenit cancelar al Germaniei. Există mărturii că el era foarte preocupat de lance în perioada cât a locuit în Austria și că vizita des muzeul unde era expusă și i-a dedicat mai multe desene și schițe. După ce a devenit omul forte al Germaniei, a căutat să pună mâna pe lance, sfătuit de un mentor al său care-l iniția în taine ale ocultismului. Legenda spune că deținătorul său ar putea cuceri lumea întreagă, deși Francisc I al Austriei a fost mai mereu înfrânt de Napoleon. După Anschluss, lancea a fost răpită și adusă în Germania, unde a fost expusă la catedrala Sf. Ecaterina din Nurenberg. Când a orașul a fost bombardat de aliați, Hitler a ordonat construirea unui buncăr special pentru protejarea acesteia. Cu atâtea acestea, americanii au pus mâna pe oraș, iar la 30 aprilie, după detonarea buncărului, lancea a fost găsită de un militar american, în ziua de 30 aprilie 1945. Era chiar ziua când Hitler se sincidea. Lancea și alte obiecte luate de germanii a fost returnată de generalul Patton Vienei și se află acum la „Schatzkammer”, ca un remember al ardorii și poftei umane pentru putere și vărsare de sânge. Totuși, această lance, așa zisă a lui Longinus, nu a putut fi cercetată ca atare de specialiști (precum giulgiul din Torino, să zicem), deoarece ar fi fost cândva curățată de un membru al muzeului cu o soluție foarte puternică care ar fi distrus urmele de posibil ADN ce puteau fi prelevate pentru o cercetare minuțioasă. E poate un mod ironic de a îngropa posibilitatea rezolvării unei enigme, deși cred că analiza metalului din care este făcută lancea ar putea pune capăt speculațiilor, mai ales că mai există astfel de presupuse autentice lăncii la Roma, Enchiadzin (Armenia), Antiohia și Polonia. Cu toate acestea, legenda e vie și asta contează, iar oamenii sunt dispuși să acorde credit legendelor, mai ales de când istoria modernă a demolat miturile și le-a presupus a fi doar „povești” pentru copii și oameni mari.

Radu ULMEANU

Hrană

De câte ori se îndrăgostește un om de-o femeie
un râu se umflă pe undeva în lume
începe să spumege, să curgă vijelios
rostogolind și sfârmând totul în cale

De câte ori o femeie se îndrăgostește de vreun bărbat
vântul ce-i adie prin păr devine moale, fierbinte,
dându-i impresia de răcoare înșelătoare
sau chiar iluzia eternității

Rostogoliri, sfârâmări și iluzii
acestea sunt simple și clare certitudini ale vieții
pe când brațele ce se-ncleștează în jurul trupului celuiilalt
împietresc pentru câteva clipe, minute sau ore

Iar buzele, forme de relief ale fericirii
se împăduresc, înfloresc, se umplu de păsări
ochii se umplu de stele, luna băntuie câmpiile
și câmpiile băntuie prin visele Everestului

De câte ori se îndrăgostesc două ființe una de alta
Dumnezeu creează din nou lumea
și-l face din nou pe Adam din lut iar din coasta-i fragilă
o cioplește pe ea, sursa oricărei iluzii
din care se hrănește eternitatea

Pastel

O așteaptă cu sufletul răvășit, înfrigurat,
cu eternul vine nu vine pe buze
din buricele degetelor îi țâșnesc trandafiri
din ochi i se rostogolesc în calea ei covoare de frunze

Și totuși nu vine, cerul e noros, copacii fumegă de tristețe
păsările se schingiuiu-e n zbor tăind aerul violet
o mierlă stă zgribulită și răbufnește în tril hohotit
de parcă și-ar înmormânta puii abia ieșiți din găoace

Se iscă un vânt ca dinspre muntele sacru al zeilor
o adiere prin crengi de parcă însuși Eros le-ar vântura cu aripa
se-aude cum cad pietricele din mâna întinsă a unei statui
lacrima ce-i pornise din ochi îngheață crăpând în două

Și iat-o, în față, zgribulind depărtările
adunând în ochii ei stelele cerului
descoperind scheletul zilei de mâine
de sub carnea infimei speranțe rămasă în lume

Iar el, prăbușit sub greutatea fericirii tăcute,
simte genunchii cum tremură, deschide gura să tragă aer în piept
noaptea venind îi smulge zâmbetul chinuit de pe față
și-l lasă gol ca un nou născut în brațele toamnei

Cântec de taină

O tu, cea pentru care nopțile sunt atât de lungi
și se pierd în spații ca niște baloane de săpun
scuipându-mă în sfârșit către lumina palidă a dimineții
ca pe fructul lor strepezit
după ce te-am visat, te-am dorit, ți-am îmbrățișat umbra

Tu, care îmi zâmbești mie așa cum zâmbești oricui altcuiva
și ai cu toate astea de la o vreme numele meu în privire
ca pe o pavază împotriva nu știi căror pericole
o pavază împotriva ta însăși, predispusă cum ești la tristețe

Tu, care farmeci depărtările și disperarea mea cruntă
și mă clădești, mă reclădești din cuvinte
de parcă înseși cărămidile universului ți-ar sta ferme în palme
și mortarul luminii ți s-ar fi dat prin destin
să mă lipești, bucată cu bucată

Tu, care mă ții astfel în brațe și pe care te rog
să nu-mi dai drumul vreodată
strânge-mă la pieptul tău, fă-mă să-mi uit numele, țara,
ridică-mă la înălțimea buzelor tale colorate cu spaimă
și du-mă la îngerul tău de pază
să ia aminte, pentru vecie să ia aminte la mine

Poemul poemelor

Ea e poemul cel mai strălucitor
scris simultan în toate limbile pământului

de când s-a născut ea cu adevărat
sufletul tău nu are liniște
dar pacea îl inundă

sânii ei hohotesc pe sub bluze inscripționate
cu fel de fel de cuvinte de dragoste
și gura ei zâmbește

strivind în dinți sămburi scăpărători de lumină
l-ai întrebat pe Dumnezeu
de ce s-a odihnit în ziua a șaptea
iar el ți-a răspuns atât de târziu,
când ți-a arătat-o pe ea

Dragostea mea

Dacă ar fi să te scald în sărutările mele
n-aș ști cu ce să încep

Cu buzele dulci, așa cum le numesc plictisitorii poeți,
cu brațele albe și moi, răcoroase ca umbra iubirii,
ori cu sânii fierbinți, de care atârnă ochii mei triști

Dar ochii tăi? Ar putea rămâne nesărutați
când aruncă spre mine, de dincolo de mări și oceane
priviri precum fulgerele ce despică norii-n furtună?

Și pieptul tău fremătând și inima ta sperioasă
sau pântecul de aur, sau coapsele încordate
de parcă s-ar pregăti să alerge în cursa fără sfârșit
de la lumină la noapte și de la noapte la nesfârșitele adieri
ale razei privirii lui Dumnezeu...

Cum aș putea să uit de genunchii tăi somnolenți
când îi cuprinde așternutul alb
și doar sărutările mele-i mai pot face să se trezească
speriați, pentru a mă primi și pe mine în împărățiile somnului,
tu, porumbel al luminii

Cântec ascuns

Ești atât de îndepărtată și de ascunsă
că, dacă te-aș căuta pe fundul oceanului sau într-o galaxie
îndepărtată
aș avea mai multe șanse de-a te găsi
decât în cotlonul tău, pe meridianul vestic al inimii mele
adăpostită cum ești de inima altora

Ești atât de ferită de raza privirilor mele
încât aș putea reteza păduri întregi, aș putea sfredeli munții de cremene
sau seca fluviile și mările lumii
dar nu să te văd în căușul palmelor celor ce te păzesc
deviind, curbând dinspre tine raza luminii

Ești atât de fortificată în cetatea solitudinii tale
încât toate armele, uneltele de asediu din istoria războaielor
își arată neputința de-a te cuceri, devasta și prăda
de a te da – trofeul învingătorului –, brațelor mele

Și totuși, inima-mi simte palpitul inimii tale
iar pieptul meu îți simte căldura, fruntea mi-e arsă
de dogoarea privirilor tale ascunse
și trupul încotoșmănit ca pentru a-nfrunta geruri siberiene
îngheață de severitatea opreliștii

Sunt singur, înconjurat de tipătul păsărilor din mările nordului
din oceanele înghețate pe care plutesc Groenlande de ceață,
Niagare de spume, ghețari în derivă
pe care cuvintele mele, oricât ar fi de fierbinți, nu pot să-i topească

Degeaba-mi întind brațele, că nu pot să te ating,
universul conspiră împotrivă, îmi soarbe suspinul
nici măcar el să nu ajungă la tine, darmite cântecul
acesta ce te înconjură și zidește
sacrificându-te la temelia catedralei din care orgile în vaietul lor
cutremură credința în Dumnezeu

Jurnal

Azi ți-am recitit poeme din urmă
și brusc m-am simțit copleșit, lovit ca de trăsnet
adulmecându-ți miresmele sufletului

Talentul meu de-a însăila vorbe pe ață
s-a risipit precum fumul
în fața cântecului delicat și trist
în fața spiritului tău picurat de pe buze de îngeri

Mi-aș fi deschis brațele, dar nu puteam să înving depărtarea,
m-aș fi oferit furtunii și viscolului
să mă ducă, precum tornadele, până la tine
dar nu promisem nici pașaportul Satanei,
nici binecuvântarea lui Dumnezeu

Stau pipernicit și nemernic
așteptând slava cerului să coboare spre mine
să mă poleiască acele raze strălucitoare
putându-mă astfel înfățișa în fața lui

Ca să te cer îndurării și proniei pentru o viață
sau pentru o clipă, sau pentru viața de-apoi
ca să te țin în brațe atâta cât timpul lumii se-ndură
ca să te țin în suflet cât o respirație a luminii
de dinainte de acest efemer univers

Răsărit

Ieri te-am luat în brațe ca pe-un copil
și te-am legănat, te-am strâns și te-am sărutat
iar tu te zvârcoleai ca puilul de căprioară
prins în capcana perfidă

Erai și nu erai tu, erai ceea ce credeam eu că ești
dar parcă ți-ai fi jucat un rol scris de altcineva
într-o piesă absurdă, răspunzându-mi cu spaimă

Nu există iubire, spuneai, doar suferință și chin
doar sângerare și inimi sfărmate
și destine ciuntite și vieți
din care nu se mai înțelege nimic
doar dezacordul cu propria noastră ființă

Iar sărutările-mi curgeau pe tine neluate în seamă
medicamente din farmaciile iadului, îmi spuneai
pretindeai că nici nu ne cunoaștem, nici nu existăm
având doar meritul și statutul de umbre

Suntem tragici și trecători, îți predicam în neștire
dar hai să celebrăm clipa, să presupunem
că e însăși eternitatea iubirii, damnarea infernului,
vino, să înfruntăm nemurirea

O noapte murdară ne scâlda fruntea,
dezastrul trecea peste noi ca ultima zvârcolire a Apocalipsei
cu plesnet de bici, explozie a unei lumi destrămate

Și ne cântau îngeri și diavoli adunați într-o atât de pestriță
orchestră
până când ne-am întors cu spatele unul la altul
până când am murit și am înviat pe spinarea blestemului
pe când răsăreau, deasupra mocirlei, câteva stele

Mă doare

Mă doare cerul albastru
de parcă ar fi cerul gurii tale
pe care n-am sărutat-o cu adevărat
temându-mă să nu mă înțepe
sau pârjolească
vreo stea

Mă doare lumina zilei
de parcă ar fi sufletul tău
răspândit peste tot
începând cu astrul tradițional
și sfârșind în căușul palmelor mele

Mă doare tot ce există
revendicându-se unicei surse,
inima ta

Pregătiri

Noptile sunt mai friguroase de la o vreme
și carnea ta se pregătește să intre în iarnă
ca o librărie neîncăpătoare ghiftuită de cărți
ca o magazie în care se adună fel de fel de provizii

Doar că trupul de carne și spirit
se clădește exclusiv și se-nveșmântă doar cu aceste cuvinte
în care e vorba de dragoste, moarte
și eventual înviere

În întuneric văd licărind ochii tăi larg deschiși,
iar sub fusta de stofă ce, împotriva dorinței mele, te înfășoară
pulpele se întrezăresc mai zvelte decât pilonii
ce-au susținut cândva frontonul bibliotecii din Alexandria

Am un apetit grozav de citit, când frunzele cad tot mai multe
în părul tău ori al meu, al omului grăbit ce trece pe stradă
am de asemenea o poftă grozavă să îți mușc hulpav
sânii ca niște rodii sub bluza umflată

Dacă ți-e frig, vino-mi repede în inimă
dacă ți-e sete bea vinul buzelor mele
soluția optimă împotriva dispariției universale
e să ne hrănim unul cu altul, să ne îmbătăm de iubire

Clinchetul brațelor tale ce trupul mi-l încleștează
e garanția sigură că nopțile lungi și reci
se vor pierde în lumina celui mai nou testament
pe care-l lăsăm îngerilor, să ne păstreze ei amintirea

Paul ARETZU / Drumul spre îndumnezeire

După studiile teologice de la Cernăuți (1923-1927) și cele de specializare de la Atena, München și Berlin (1927-1929), după călătoriile de documentare de la Paris și Belgrad (1929), **Dumitru Stăniloae** a fost numit profesor (suplinitor, provizoriu și apoi titular) la Academia Teologică „Andreiană” din Sibiu, unde a susținut cursuri de Dogmatică, Apologetică, Pastorală și Limba greacă (1929-1946). A parcurs și treptele clericale, diacon, preot, protopop stavrofor. În 1947, a fost transferat la Facultatea de Teologie din București, unde a predat, până în 1948, cursul de Ascetică și Mistică. În continuare, până în 1958, a fost titularul catedrei de Teologie Dogmatică și Simbolică. Implicat în procesul *Rugului Aprins*, a fost întemnițat la Jilava și la Aiud, până în 1963. A fost reincadrat la Facultatea de Teologie, între 1965 și 1973, când s-a pensionat.

Au existat mai multe redacții ale cursului din 1947-1948. **Ascetica și Mistica Bisericii Ortodoxe** (Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2002, cu o Precuvântare a P.F. Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române) pare a fi forma cea mai fidelă gândirii Părintelui Profesor Dumitru Stăniloae, pandant al celeilalte lucrări fundamentale, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*. Este adevărat că urme ale vicisitudinilor istoriei sunt vizibile, eminentul profesor evitând pe cât posibil folosirea cuvântului *mistică* și *mistic*, înlocuindu-le cu *spiritualitate* sau *spiritual*. Cursul lui Dumitru Stăniloae venea după cele ale prestigioșilor săi înaintași, Nichifor Crainic (1935-1936) și Ioan Gh. Savin (1946).

În *Introducere* se precizează domeniul: „ținta spiritualității ortodoxe este desăvârșirea omului credincios prin unirea lui cu Hristos și întipărirea lui tot mai deplină de chipul umanității lui Hristos, plină de Dumnezeu” (p. 5). Acest proces duhovnicesc cunoaște două etape mari, una a purificării prin eforturi ascetice și a iluminării (formând urcușul) și alta de unire, desăvârșire și odihnă în Dumnezeu, prin Duh, adică în îndumnezeire. Punctul de pornire, absolut obligatoriu, îl constituie credința. A doua etapă, experiența desăvârșirii, este mai presus de puterile omului, realizându-se „prin revărsarea în el a nemărginirii divine” (p. 6). Termenii de *ascet* și *asceză* sunt folosiți de Clemente Alexandrinul și de Origen, care asociază asprimile desăvârșirii cu pregătirea atleților pentru întreceri. Asceza este, de fapt, o însănătoșire duhovnicească, nimicind patimile și cultivând virtuțile. Ea trebuie să obțină, pentru înălțarea cu Dumnezeu, „o minte golită de toate întipăririle lucrurilor create, de toate preocupările pământești, o minte pură” (p. 10). Asceza trebuie să elimine slăbiciunea firii în fața plăcerilor sau durerilor. Exemplul îl reprezintă forța prin care Iisus biruie firea omenească: „Nu este numai o imitare a lui Hristos, ca în Apus, ci o mortificare eroică cu Hristos și în Hristos. [...] nu înviem cu Hristos dacă nu și murim cu El, mai întâi” (p. 12). Hristos moare și El cu noi în strădanile noastre ascetice. După asceza liminară, urmează etapa *cunoașterii rațiunilor lucrurilor create* (contemplarea naturii) și abia după aceasta are loc unirea cu Dumnezeu, „Rațiunea supremă, Izvorul rațiunilor tuturor lucrurilor” (p. 14). La *vederea nemijlocită a lui Dumnezeu* se ajunge numai prin har. Vederea nemijlocită și unirea cu Dumnezeu, adică îndumnezeirea, nu înseamnă identificarea creației cu Creatorul (panteism), ci posibilitatea de a participa la taina dumnezeirii, de a fi în Dumnezeu.

Tratatul Părintelui Dumitru Stăniloae nu numai că realizează o sinteză a întregii mistici ortodoxe, dar aduce și contribuții, face clarificări, ordonează, dă coerență, fără să se abată de la dogmă. Argumentele lui sunt în Sfinții Părinți, în tradiția filocalică. Este un foarte bun cunoscător al scrierilor lui Evagrie, Marcu Ascetul, Diodah al Foticeii, Dionisie Pseudo-Areopagitul, Isaac Sirul, Maxim Mărturisitorul, Ioan Scărarul, Simeon Noul Teolog, Grigorie Palama, pe care i-a tradus, i-a studiat. *Unirea* cu Dumnezeu pornește din impulsul de cunoaștere care ne stăpânește și care, în final, se odihnește activ „în cunoașterea unei realități integrale, infinită în ea însăși, de altă natură decât tot ce poate fi finit” (p. 20). Părintele nu acceptă separația netă dintre om și Dumnezeu, pe care o susțin protestanții. Predispoziția pentru cunoaștere, având țintă o realitate și o valoare infinită, se află în mintea noastră, dar ne este înlesnită, din transcendent, prin har. A exprimat-o Dionisie Pseudo-Areopagitul: „ordinea spirituală și fizică a lumii create se desfașoară solidar, printr-o inter-influență care circulă în tot universul” (p. 31). La fel, Sfântul Maxim Mărturisitorul spune că „în universul creat sunt ascunse rațiunile divine” (p. 33). Prin împlinirea poruncilor, prin grija pentru semenii, prin consolidarea virtuților, prin iubire, dar și prin muncă, omul își ordonează firea, descoperă rațiunile așezate de Dumnezeu în creație.

În ortodoxie, mistica este trinitară, Dumnezeu având *caracter personalist-comunitar*: „Dogma Treimii ridică pe credincios în legătură vie cu comunitatea tripersonală divină, menținându-l chiar prin aceasta și pe el ca persoană neconfundată în divinitate, dar întărită și păstrată pe veci, prin iubire, în caracterul ei de persoană” (p. 43). Nu poate fi vorba, deci, de o atitudine panteistă, gnoza constând în experiența lui Dumnezeu, pogorât în noi prin harul iubirii, fără contopire, ca manifestare a energiilor necreate: „Prin Fiul întrupat iradiază în umanitate și în lume Duhul Sfânt, ca dragoste a lui Dumnezeu față de noi și a noastră față de Dumnezeu” (p. 49). Pe lângă vocația omului de a se îndumnezei (fără identificarea cu Dumnezeu), Părintele Stăniloae afirmă caracterul hristologic al misticii ortodoxe, Iisus Hristos fiind *Mijlocitorul*, dat de Dumnezeu spre împăcare, ipostas dumnezeiesc, având și natura omenească. Fiul are rol *etern relațional*, luându-ne cu El, în El, într-o comuniune personală:

„Adâncurile de absolută transcendență ale Dumnezeirii, de care lumea n-ar putea lua niciun fel de cunoștință că există, prin Fiul i se fac oarecum cognoscibile” (p 51). Poruncile lui Dumnezeu există în noi prin Botez, prin ungerea cu Sfântul Mir și se consolidează prin împărtășire. Însă conlucrarea cu Hristos depinde de voința noastră. Pe lângă caracterul hristocentric, mistica ortodoxă are și caracter *pnevmatic bisericesc*, pentru că împărtășirea are loc în Biserica plină de duhul comunității. În viziunea liturgică a Sfântului Dionisie Pseudo-Areopagitul, pe lângă ierarhia cerească și cea bisericească, există și o ierarhie de ordin lăuntric, bazată pe gradul de sfințenie atins de fiecare, pe care numai Dumnezeu o știe. Biserica cerească se pregătește în Biserica de pe pământ. „Nu există altă scară spre Dumnezeu decât prin lăuntrul Bisericii!” (p. 64). Urcușul desăvârșirii cunoaște trei etape, așa cum susține Sfântul Maxim: cea activă sau ascetică, cea a contemplației naturii și cea teologică sau a contemplării tainice a lui Dumnezeu. Părintele Dumitru Stăniloae se va folosi în tratatul său de cele trei trepte stabilite de Sfântul Dionisie Pseudo-Areopagitul, a purificării, a iluminării și a desăvârșirii, care vor face obiectul celor trei mari capitolе analitice.

Partea întâi, *Purificarea*, se ocupă de sursele și efectele patimilor și de

eliminarea și transformarea lor în virtuți. Patimile robesc voința omului, manifestându-se ca o aservire fără saț. Elocvent este citatul din Sfântul Maxim care susține că „omul pățimaș se află într-o continuă preocupare cu nimicul” (p. 74). Explicația acestei insațietăți o constituie transferarea setei spirituale pentru infinit, în domeniul material, ușor accesibil, dar amăgitor: „Spiritul, care este indefinit și capabil să se umple de infinit și însetat de primirea lui în sine, în loc să caute legătura cu spiritul infinit, caută să se umple cu obiecte finite și trecătoare, nealegându-se cu nimic și setea lui rămânând mereu nesatisfăcută” (p. 76-77). Părinții au identificat opt patimi acaparatoare: lăcomia pântecelui, desfrânarea, iubirea de arginți, mânia sau ura, întristarea, trândăvia, slava deșartă și mândria. Patimile își au rădăcina în *iubirea egoistă de sine* (egocentrism). Înfrânarea patimilor se începe prin întoarcerea la credință. Prin întrețeserea efectelor lor, patimile îi contaminează și pe ceilalți. Iubirea este virtutea care restabilește armonia dintre oameni, eliminând patimile. În Biserică se face acest exercițiu, al *unității și sobornicității. Afectele* au apărut după cădere, sunt naturale, asigurând conservarea vieții (foamea, setea, frica, plăcerea, întristarea). Ele au devenit patimi prin exagerare, prin nevoia interminabilă de a le satisface. Îndreptate însă spre Dumnezeu por deveni virtuți. În viața de dincolo, însă, vom redeveni *minți pure*, cum am fost creați, scăpând de afecte. Mortificarea, în scopul înlăturării patimilor, trebuie făcută rațional: „Asceza înseamnă, în spiritul cugetării răsaritene, frână și disciplinare a biologicului, nu luptă de exterminare a lui” (p. 85). Opțiunea omului, contrar interdicției lui Dumnezeu de a *mânca* din pomul cunoașterii binelui și răului, este cea spre cele sensibile, părăsindu-le pe cele spirituale. În felul acesta, a devenit captivul unui cerc vicios, avid de plăcere care produce durere prin lipsa ei. Punerea minții în slujba simțurilor mărginite, prin ispita răului, a dus la vâltoarea patimilor. În loc să se ocupe de cunoașterea lui Dumnezeu, de dorul ei de infinit, mintea s-a cufundat în creație, s-a coborât în trup, așa încât „ceea ce duce tot înainte pe om la rostogolirea pe panta patimilor este o teamă ascunsă de moarte” (p. 92). Simțurile nu au cum să perceapă integralitatea lumii, adică funcția creatoare a lui Dumnezeu, fiindcă, atrase de plăcere, fragmentează existentul, tulburându-i raționalitatea.

Vorbind despre suflet, Părinții (urmând pe Platon și, mai ales, pe Aristotel) numesc trei facultăți ale acestuia: mintea, pofta și impulsivitatea, adică raționalitatea și iraționalitatea. Mintea este destinată vieții vegnice, celelalte slujesc afectele și sunt trecătoare. Calist Catafygiotul atribuie sufletului minte, rațiune și duh. Sfântul Marcu Ascetul consideră adina locașul de la Botez al lui Iisus Hristos. Diodah al Foticeii o numește *adâncul minții*. Alcătuit din trei părți, după modelul Sfintei Treimi, sufletul este deschis unirii prin iubire cu infinitul dumnezeiesc, fără a se identifica: „Iubirea lui Dumnezeu trezește iubirea noastră, pătrunderea lui Dumnezeu în noi ne face să ne deschidem lui Dumnezeu” (p. 101). Inima, care este centrul sufletului, este reședința cunoașterii și a iubirii. Prin patimi, omul este scos afară din sine. Conștientizarea nimicului spre care conduc patimile creează un sentiment de zădărnicie și provoacă o paralizie spirituală fără leac, numită *akedia*.

Avem în noi efectele care, printr-o dezvoltare greșită, devin patimi. Dar stărnirea lor o face Satana, care aruncă în mintea noastră o momeală (atac), un gând de păcat. Mintea decide dacă ia sau nu gândul în seamă. Dacă îi dă atenție, are loc însoțirea cu ispita. Este momentul când gândul devine imagine. Pentru realizarea *ființei sale autentice*, omul trebuie să scape de împătımire, să devină *ființă liberă și spirituală*.

Purificarea de patimi se obține prin cultivarea virtuților. Ioan Scărarul (sec. VII) le reprezintă sub forma *Scării Raiului*. Sfântul Isaac Sirul (sec. VI, VII?), în *Cuvinte despre nevoiță*, se ocupă de eforturile ascetice pentru *unirea* cu Dumnezeu. Calist și Ignatie Xantopol (sec. XIV) scriu un tratat al drumului duhovnicesc, *Metoda și regula exactă (Centuria)*. Etapele urcușului, după Sfântul Maxim Mărturisitorul, sunt: credința, frica de Dumnezeu, înfrânarea, răbdarea și îndelunga răbdare, nădejdea, nepătimirea și iubirea. Ele sunt tratate pe rând de Părintele Dumitru Stăniloae. *Credința* este condiția vieții duhovnicești. O avem în noi, sădită la Botez, prin har. Devine activă prin conlucrarea noastră. Calist și Ignatie recomandă pomenirea cât mai deasă, chiar continuă, a numelui lui Iisus. Prin har, prin voință proprie susținută de certitudinile rațiunii, „credința devine o vedere” (p. 134), „crește cu vremea la o evidență atotluminosă” (p. 135). *Frica de Dumnezeu* este urmarea credinței: poate fi o frică de pedeapsa Lui sau o frică din iubire. Autorul aduce argumente din domenii neașteptate, din psihologie (din Freud), ori din filosofie (din Heidegger). Frica de Dumnezeu capătă proporție eshatologică, de rău care se va manifesta la infinit. Ca și Botezul, pocăința are însușirea de a purifica. Pocăința dezgroapă Botezul de sub mormanul păcatelor. Se poate manifesta prin spovedanie sau poate fi o lucrare permanentă în suflet: „Căința e actul de critică al conștiinței, e autocritica ce și-o face omul” (p. 146). Este socotită cea mai înaltă dintre virtuți. Căința nu trebuie să descurajeze, ci să recunoască deficiențele, pentru a le depăși. Este dialectic legată de smerenia. Are loc pentru că știm că există peste noi o instanță dumnezeiască, atotșuitoare, iubitoare, față de care trebuie să avem responsabilitate. Pocăința nu conduce la descurajare, ci la salvare. Are loc din dragoste de Adevăr. Ea anihilează egoismul, care este idolatru. Prin căință, omul se încadrează în sobornicitatea Bisericii. Căința permanentă este *metanoia*, adică înnoirea minții. Este, adesea, însoțită de lacrimi, ca efect al străpungerii inimii.

Setea de cunoaștere a oamenilor nu este îngrădită. Prin împărtășire, Domnul chiar le dă posibilitatea îndumnezeirii. *Înfrânarea*, însă, asumată liber de credincios, îl oprește de la patimi și îi deschide urcușul, iar în final văzul. Patimile limitează cunoașterea, o mențin la nivelul material. Înfrânarea (împreună cu răbdarea) deschide zarea virtuților. Monahii trebuie să respecte trei voturi: al sărăciei, al castității și al ascultării. Țin post, ajungează. Postul, înfrânează egoismul și ajută creșterii spirituale. Se mai recomandă înfrânarea de la băfeală, flecăreală, minciună, somn excesiv, lene. Prin priveghere și prin concentrarea minții se face curățirea de gânduri pățimașe. Simțirea lui Hristos în inimă înseamnă deschiderea inimii. Pe Hristos îl aflăm întorcându-ne, prin despătimire, prin virtuți, în inima de la Botez. Căile de mântuire pe care le folosește Dumnezeu (spune Sfântul Maxim) sunt Pronia și Judecata, prima funcționând prin rațiunile înțelepciunii, a doua, prin amenințarea sau aplicarea de pedepse. Virtutea necesară, în cazul celei din urmă, este *răbdarea* în fața supărărilor și necazurilor. Prin suferințe, prin încercări, Dumnezeu îl împinge pe păcătos pe calea cea bună. Este un mijloc pedagogic de atenționare. Necazurile întăresc omul în virtute. Necazurile se înscriu în iconomia mântuirii.

Omul duhovnicesc este cel care are *nădejde*, adică încredere în viitor, în lumea de dincolo. Nădejdea și grija uneori se complinesc, alteori se diferențiază. Grija privește în special pe cele lumești, ca motiv de nesiguranță, pe când nădejdea, pornită din credință, consolidează omul virtuos, îi dă liniște și siguranță. Nădejdea cea mare este pentru cele nevăzute. Alte virtuți, blândețea și smerenia, „sunt florile care răsăr din răbdarea necazurilor și din nădejde” (p. 200). Ioan Scărarul numește blândețea *maica iubirii*. Blândețea atribuie sufletului simplitatea înțelepciunii. Omul blând nu are patimi. Se însoțește în chip firesc cu smerenia. Opusă egoismului, care deformează subiectiv lumea, smerenia „e cea mai deplină restabilire a înțelegerii adevărate a realității naturale” (p. 203). Ea sporește cunoașterea infinității lui Dumnezeu și multidimensionează semenii.

Nepătimirea este ultima treaptă a purificării trupului și sufletului, încununare a eforturilor ascetice și culme a virtuților. Sfântul Maxim o numește „stare de pace a sufletului”. Nepătimirea biruiește orice ispită. Ioan Scărarul o numește „cerul din inima minții”. Nepătimirea „este condiția prealabilă pentru contemplare, care e scopul indirect al întregii asceze purificatoare” (p. 210). Ea dă omului puțința de a avea înțelegerea lucrurilor în realitatea lor simplă, fără să fie asociate cu vreun interes pățimaș. Prin atingerea nepătimirii, prin dezbatere de egoism, se dobândește altruismul iubirii.

A doua treaptă a urcușului spiritual, după purificare, este numită de Sfântul Dionisie *iluminare*. După curățirea de patimi, încep să se arate, din locul ascuns al inimii, darurile Duhului Sfânt, primite prin Mirungere, după Botez. Sunt daruri de luminare a minții, îndreptate spre cunoașterea lui Dumnezeu: duhul temerii, duhul tăriei, duhul sfatului, duhul științei, duhul cunoașterii, duhul înțelegerii, duhul înțelepciunii. Darurile ne ajută să nu mai păcătuim, să săvârșim virtuțile, să avem discernământ, să realizăm practic binele, să cunoaștem rațiunea adâncă a poruncilor și virtuților, să transformăm puterile naturale în rațiuni ale virtuților și să căpătăm vedere duhovnicească, adică să contemplăm adevărul din toate lucrurile. Darul înțelepciunii ne face să-L vedem pe Dumnezeu „simultan în toate sau prin toate, ca Făcătorul, Susținătorul și Cărmuitorul efectiv al tuturor” (p. 219). În această a doua treaptă, darurile Duhului Sfânt ne ajută în cunoașterea lui Dumnezeu prin mijlocirea naturii și a faptelor omenești. Cunoașterea în duh, căpătată în acest stadiu, face ca, prin lumină dumnezeiască, toate lucrurile să devină transparente.

Înainte de a-L contempla pe Dumnezeu nemijlocit, se parcurge treapta contemplării lui Dumnezeu în creație. Sfântul Maxim susține că ne apropiem de cunoașterea lui Dumnezeu, contemplând rațiunile divine distribuite în lucruri: „Fiecare om are o misiune în legătură cu lumea. Fiecare trebuie să o cunoască după puterea ce i s-a dat și, întrucât cunoașterea nu poate veni direct decât după dobândirea virtuților, fiecare trebuie să dezvolte în prealabil o activitate morală în legătură cu lumea. [...] Lumea este impusă fiecăruia ca o piatră pe care are să-și ascuță facultățile sale spirituale.” (p. 227-228). Lumea este un simbol (o parte de recunoaștere) al transcendentului. Creația lui Dumnezeu și tot ceea ce se întâmplă conform adevăratei dezvoltări a creației sunt raționale. Patima este irațională. Prin purificare, Dumnezeu se lasă intuit, dezvăluind raționalitatea Sa, pe care Părintele Stăniloae o numește *supraraționalitate*. Subiectivismul alienează lumea: „Astfel, ridicând fiecare un adevăr al lui în locul adevărului obiectiv și general, lumea nu mai apare aceeași pentru toți, ci fiecare o vede altfel, încât nu se mai știe care este cea adevărată. Aceasta naște îndoiala dacă propriu-zis mai există un adevăr și dacă nu cumva totul este iluzie” (p. 235). La iluminare se ajunge prin experiența *uitării de sine*. Prin aceasta, omul își redobândește firea dintâi. Drumul spre lumina adevărului trebuie să treacă neapărat prin următoarele stadii: credința, purificarea de patimi și dobândirea virtuților, agerimea discernământului, întuirea fulgerătoare a esențelor lucrurilor și a valorilor faptelor, înțelepciunea. Lumea văzută și nevăzută este unitară, expresie a energiilor (ideilor) lui Dumnezeu.

Pandantul contemplării duhovnicești a naturii îl reprezintă înțelegerea în duh a Sfintei Scripturi. Aceasta se dezvăluie în spirit copleșit pregătiți prin asceză și virtuți. Cunoașterea lui Dumnezeu pe cale afirmativă se face prin cunoașterea naturii și a Scripturii, dar, întrucât cuvintele și conceptele sunt insuficiente pentru cuprinderea lui Dumnezeu, este o cunoaștere incompletă. De aceea, Părinții au recurs la teologia negației. Părintele Stăniloae deosebește, în acest sens, o *teologie negativă* (care neagă cognoscibilitatea lui Dumnezeu), de o *teologie apofatică* (în care experiența lui Dumnezeu se face numai prin Duh). Apofatismul este susținut de tradiția răsăriteană. Teologia căii apofatice a fost exprimată de Sfântul Dionisie Pseudo-Areopagitul, în tratatul său *Teologia mistică*. Teologia negativă proprie Occidentului, recurge la concepte și la rațiune. Or, la Dumnezeu se ajunge după lepădarea de simțuri și de rațiune, înțelegându-se astfel că Dumnezeu, aflat dincolo de toate, nu poate fi integrat în concepte, înclinate să idolatrizeze. Apofatismul conține mai multe forme graduale: teologia negativă intelectuală, tăcerea și întunericul din timpul rugăciunii și apofatismul propriu-zis. Cei ce ajung la teologia apofatică uită de ei înșiși, se leapadă de orice formă de cunoaștere, cufundându-se în întunericul divin pentru a vedea lumina nevăzută, mai presus de minte. În această stare, ei sunt absorbiți (răpiți), trăind experiența copleșitoare a prezenței lui Dumnezeu. Întunericul divin este dat de abundența de lumină necreată, supralumina, care rămâne tenebroasă pentru mintea omenească. Apofatismul nu este tot una cu agnosticismul. Este o cunoaștere fără rațiune și fără simțuri, nelumească, realizată prin intuiție, prin contemplație mistică. Apofatismul este supracunoaștere. El nu contestă cunoașterea pozitivă, ci propune altă cale.

Rugăciunea curată aparține apofatismului: „E un extaz al tăcerii interioare, o oprire totală a cugetării în fața misterului divin, înainte de a coborî, în mintea astfel oprită de uimire, lumina dumnezeiască de sus” (p. 291). Rugăciunea curată se obține când mintea s-a desprins de imagini, *împuținând cuvintele și înnuljind lacrimile*. Rugăciunea minții are loc prin golirea minții de idei, de gânduri, în afară de *gândul fără formă la Dumnezeu*. Rugăciunea curată rezultă din rugăciunea neîncetată. Prin ea, mintea se desprinde de lucrurile din afară, întorcându-se în inimă, pomenind stăruitor numele lui Iisus: „Doamne Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluiește-mă pe mine păcătosul”. Mintea întoarsă în interior, când, strigându-L pe Domnul, se deschide inima, află prezența lui Dumnezeu, fără vreo imagine. Este, de fapt, regăsirea lui Iisus, stabilit acolo, la Botez. Starea de deschidere a inimii este revărsare supraabundentă de dragoste.

Continuare în pag. 8

Viorica GLIGOR

„Nu poți ajunge la lucrurile adevărate decât renunțând la EU."

NR. 25, martie / 2015

/ Scrierea alternativă

Volumul *Mecanica fluidului* (subintitulat *Culegere de lecții introductive, cu exemple, definiții, întrebări și 36 de figuri incluse în text*), apărut la Editura Cartea Românească în seria de autor Gheorghe Crăciun, ar fi trebuit să reprezinte cartea de debut a autorului. Deși a fost predată editurii abia în 1988 (la șase ani de la debutul editorial cu *Acte originale/ Copii legalizate*), nu a primit „bun de tipar“. În 2003, când manuscrisul a fost pregătit pentru Editura Cartier, titlul inițial, *Fragmente din istoria trupului meu*, a fost înlocuit cu unul intermediar, *Carte de identitate*, pentru ca, ulterior, să devină *Mecanica fluidului*.

Cartea reprezintă o „biografie intelectuală” fluidă, un adevărat „portret en miettes” (Carmen Mușat) al unuia dintre cei mai originali scriitori optzeciști. Structura ei mozaicată, fragmentară se constituie din proze scurte (ficțiuni autobiografice, scrise în perioada anilor ’80), din pagini diaristice și eseistice, de factură reflexivă (numite sugestiv *Grandangular* – termen din limbajul tehnicii fotografice), în care sunt inserate *fișiere* cu citate din Unamuno, Roland Barthes, Michel Tournier, Gaston Bachelard, Gustave Flaubert, Jean-Paul Sartre, Robert Musil, Emil Cioran, etc. Imaginea identitară a autorului se compune și din alte piese de puzzle: fotografii și desene personale foarte expresive, care întregesc textul. Fotografia sau „scrierea cu lumină” este, în viziunea lui Gheorghe Crăciun, „o altă posibilitate de a capta realul, de a-l povesti sau de a-l descrie”, de a-l recrea. De a-i spori semnificațiile și de a-i conserva frumusețea. În *Addenda*, există numeroase mărturisiri despre fascinația exercitată de fotografie, dar și afirmații referitoare la similitudinea, consubstanțialitatea și complementaritatea dintre cele două arte: „ca și lectura cărților, fotografia întreține bovarismul nostru funciar, reveria, plăcerea călătoriei imaginare...”. Vrăjitoria actului fotografic constă în puterea lui de a transfigura realitatea și, în același timp, în crearea „iluziei de suspendare a timpului într-un prezent perpetuu”.

Miza scrisului lui Gheorghe Crăciun rămâne aceea de a stopa dinamica lumii, curgerea halucinantă a timpului, prin reflecție și analiză. Asemenea fotografiei, care nu reprezintă doar decupare, selecție, ci și „încremenire” a unor felii de viață, „o încercare

...Drumul spre îndumnezeire

Urmare din pag. 7

Pentru a înlesni ajungerea la rugăciunea curată, Părinții au recomandat diverse metode, de fapt variante ale uneia singure. *Metoda Sfântului Simeon Noul Teolog* este cea a omului înduhovnicit, al cărui suflet a urcat la nepătimirea desăvârșită, făcând ascultare. El a îndepărtat gândurile și se roagă cu inima curată în adâncul inimii. Stă singur în chilie și se concentrează pentru a afla locul inimii. În desimea întunericului, mintea „vede cerul din întunericul inimii și pe sine întreagă, plină de putere de discernământ” (p. 302). Cei înaintați însă, bătrânii duhovnicești, realizează starea de contemplație dintr-odată. *Metoda lui Nichifor Monahul*, cel care inițiază mișcarea isihastă la Muntele Athos, se bazează pe respirație. Urmând căile aerului, mintea (atenția) ajunge la inimă (cea spirituală). Acolo, unindu-se cu sufletul, se umple de bucurie și fericire și, prin rugăciunea neîncetată, îndepărtând toate celelalte gânduri, menține o stare de liniște și echilibru în organism, ceea ce favorizează meditația. *Metoda lui Grigorie Sinaitul* se bazează pe o respirație reținută, pentru a nu distrage mintea din concentrarea ei spre interior (în inimă), și pe repetarea stăruitoare a rugăciunii curate. Întoarsă spre sine, mintea se înduhovnicește. Grigorie Palama consideră că folosirea unor mijloace auxiliare, pentru rugăciunea curată, este necesară începătorilor, cei experimentați putându-se cu dispensa de ele. Calist și Ignatie Xantopol, în *Centuria* lor, consideră că, deși condițiile auxiliare favorizează mintea, rolul esențial îl are harul dumnezeiesc. Recomandă rugăciunea continuă, pocăire pentru viața păcătoasă și străpungerea inimii prin lacrimi. Sfântul Nicodim Aghioritul spune că atingerea rugăciunii curate are loc prin eliberarea minții de lucrurile exterioare, prin întoarcerea minții în inimă „care este organul ființei minții și puterii ei” și prin rugăciunea lui Iisus, rostită „cu toată voința, toată puterea și toată dragostea”. Astfel, mintea desprinsă de lumea finită, prin lucrarea deplină a facultăților sale (mintea propriu-zisă, rațiunea și voința), se deschide spre infinitul dumnezeiesc. Rugăciunea este ofranda minții cuprinzător omenească, pentru întâlnirea și cointepirea cu dragostea lui Hristos.

O metodă mai accesibilă, practică în secolul al XIX-lea în Rusia, nu numai de monahi, constând în repetarea tot mai deasă a Rugăciunii lui Iisus, este descrisă în celebra *Mărturisirile unui pelerin către duhovnicul său*. La început, rostirea rugăciunii se măreștează de la trei la douăsprezece mii de ori pe zi, apoi, se asociază cu bătaile inimii și cu ritmul respirației, pentru ca, în final, rugăciunea să devină parte a minții și a inimii, ca o mișcare permanentă, fără cuvinte: „Paralel cu respirația trupului se desfășoară, ca o altă respirație, cugetarea neîntreruptă la Iisus, împreună cu simțirea inimii. E rugăciunea permanentă a omului spiritual.” (p. 323). Inima, în care se adună mintea, este *centrul omului, omul total din lăuntru*, locul în care a înviat prin Botez Domnul Iisus. Desprinderea minții de lucrurile sensibile și inteligibile este o cheneză necesară apropierii de infinitul lui Dumnezeu: „Sfinții Părinți afirmă că mintea, când ajunge să se privească pe ea însăși, devine transparentă, privind prin ea pe Dumnezeu” (p. 332), Care rămâne nevăzut. Prin înlăturarea tuturor conținuturilor limitate și prin întoarcerea minții asupra sa, ca subiect indefinit, se experiază o dezmarginire, o deschidere spre abis, primindu-L pe Cel fără formă. Mintea devine transparentă prin rugăciunea curată, contemplându-se pe sine, dar și trecând, prin extaz, dincolo de sine, în transcendent, spre Dumnezeu, Care se află în adâncimea inimii, într-o penetrare reciprocă. Rugăciunea minții culminează cu oprirea cugetării, cu

disperată și ridicolă de a ține lumea în loc sub egida imperativului *oprește-te, clipă!* (s. n.) ”, scrisul devine șansă a clarificării euului și a existenței: „Scrisul pare mai adânc decît viața. Pedepsă a limbajului: puțința de a dezvolta, analiza, spori ceea ce este. Întotdeauna mi se pare că vorbind/scriind pot înțelege mai în adîncime ceea ce mi se întîmplă. Incapacitatea mea de a accepta imprevizibilul, spontaneitatea, instantaneul, viteza. Senzația că lumea curge prea repede și prea tulbure. Limbajul care încetinește și clarifică [...]. Miza scrisului meu e mai puțin în text și mai mult în trup. De învins întotdeauna un sentiment al confuziei, al indeterminării. De învins corpul, respirația, gîndirea, fiziologia. Scriu pentru a clarifica, pentru a-mi învinge incertitudinile, pentru a deveni stăpîn. Pe ce anume?“.

A (de)scrie lumea și sinele înseamnă a le lua în stăpânire, prin înțelegere. Astfel, pentru Gheorghe Crăciun, discursul diaristic devine „un spațiu de securitate”, oglindire și esențializare a unor întâmplări ale ființei, ale spiritului și ale trupului, deopotrivă: „Toate propozițiile care se nasc aici au rolul de a face lumea mai reală decât este”. În acest sens, rostul notațiilor zilnice este acela de a se constitui într-o replică față de devălmășia și incoerența vieții. De a pune stavilă dezordinii cotidiene: „Trebuie să-mi asigur conștiința că nu trăiesc la voia întâmplării, că nu alunec în derivă, că zilele mele sunt niște unități ordonate”. Autorul nutrește convingerea că jurnalul intim nu stă doar sub semnul nevoii de structurare/coagulare a trăirilor subiective, ci și de compensare a efemerului, a banalității și a cenușiului diurne: „Jurnalul e cu atât mai necesar, cu cât viața unei zile e mai săracă și mai nesemnificativă. Atunci scrisul devine o compensație. Ziua aceea fără relief trebuie salvată. Nu poți accepta că ai trăit degeaba”. Pentru scriitor, exercițiul diaristic devine „o chestiune de rafinată artă literară”. Deoarece ridică evenimentul la puterea imaginației și se autoficționalizează, răsturnând, astfel, raportul autenticitate-ficțiune: „Limbajul ajunge cu adevărat să te comunice abia atunci când ai ajuns să accepți că subiectivitatea ta nu se exprimă, ci se inventează”.

În reflecțiile sale despre condiția jurnalului intim, a literaturii și a artei fotografice, Gheorghe Crăciun (re)pune în discuție concepte

o înmărmurire în fața *indefinitului dumnezeiesc, negrăit și apofatic*.

Această *tăcere a minții* este un stadiu superior al rugăciunii, când mintea se scufundă în Duh, prefigurând *starea veacului viitor*, cum o numește Isaac Sirul. Pentru a ieși din această catalepsie extatică, mintea are nevoie, mai departe, de întâmpinarea Duhului. După etapele urcușului, asceza, iluminarea, rugăciunea, obținute prin efort propriu și prin har, după oprirea minții uimite, urmează etapa desăvârșirii, datorată în totalitate iubirii de sus, ca dar al lui Dumnezeu, ca răpire a sufletului. În acest stadiu, cunoașterea se preschimbă în iubire.

Ultimul capitol al lucrării se ocupă de încununarea urcușului duhovnicec, *desăvârșirea prin unirea cu Dumnezeu sau prin îndumnezeire*. Unirea cu Dumnezeu este mai presus de rugăciunea curată, însemnând dragoste desăvârșită, venită de la Duhul Sfânt. Iubirea lui Dumnezeu însoțește tot traseul duhovnicesc. Ea este congruentă cu nepătimirea și cu rugăciunea curată: „Ortodoxia consideră dragostea o energie necreată, comunicată de Duhul Sfânt, o energie dumnezeiască și îndumnezeitoare, prin care participăm real la viața Sfintei Treimi” (p. 352). Iubirea de Dumnezeu este sursa iubirii tuturor semenilor. Energia iubitoare a lui Dumnezeu coboară în oameni (sub forma *chipului*), iar aceștia o întorc divinității, sub formă de afecțiune. Rugătorul sau cel ce îl iubește pe altul sporește cunoașterea de sine, dar și cunoașterea infinitului divin. Iubirea naturală, sau iubirea față de semeni se descoperă ca dar al Persoanei infinite, ca har. Prin înlăturarea patimilor și prin câștigarea virtuților, omul individual devine conștient de unitatea ființei sale cu sine, cu Dumnezeu (prin har) și cu semenii: „Energia iubirii coborâte de sus are tendința de a deveni o legătură universală între toți oamenii și între oameni și Dumnezeu” (p. 377).

Mintea ajunsă, ca urmare a rugăciunii curate, la chipul spiritual al lui Iisus, încremenită în uimire, este răpită în extaz de dragostea lui Dumnezeu și primește revărsarea Duhului, cunoscând cele negărite. Mintea primește „puterea de a intra în unire cu Dumnezeu, de a accepta unirea și simțirea spirituală a unirii cu Dumnezeu” (p. 382), progresând treptat în vederea luminii dumenzeiești. O legătură de neseplat există între lumina spirituală, cunoaștere și iubirea de Dumnezeu. Atrasă dincolo de tenebrele care despart lumea creată de transcendență, mintea desmărginită, fără de sine, primește lumina dumnezeiască socotită „un reflex al feței iubitoare a lui Dumnezeu sau al forțelor ce se iubesc și ne iubesc, ale Sfintei Treimi” (p. 388). Astfel, mintea „văzând prin lumina iubirii divine coborâte în ea, și privind la acea lumină ieșită din Dumnezeu ce se reflectă asupra ei și în ea însăși, aceasta o umple făcând-o lumină” (p. 391). Uitând de sine, e plină de fericirea vederii lui Dumnezeu. Mintea își manifestă smerenia, de încăpere goală poleită de lumina dumnezeiască, precum Fecioara când a primit Bunavestire. Lumina dumnezeiască nu este una sensibilă, ci spirituală, *lumină atotvăzătoare*, cum o numește Sfântul Palama. Vederea luminii dumnezeiești este cunoaștere în Duh, mai presus de orice altfel de cunoaștere. Fiind cunoaștere cu caracter apofatic, Palama o numește *neștiință*. Vederea luminii dumnezeiești este supraconceptuală, o experineță directă, un contact extatic, o răpire de către lumina (iubirea) de sus. Iubirea și armonia emit lumină: „Zămbetul lui Dumnezeu și al omului, întâlniți în extazul dragostei, umple toate de lumină” (p. 405). Lumina harică nu este o formă definită, nu este un concept, ci o *simțire mintală*, provocată de prezența sau de experiența prezenței dumnezeiești, a cărei dorire nu încetează niciodată. Așa cum spune Sfântul

postmoderne, precum corporalitatea textului, limbajul vizual, „conflictul dintre trup și literă”: „Pentru că eterna soartă a trupului este aceea de a-și tranfera viața literei. Trupul viu și autentic, trupul ca expresie a unei sensibilități sincere și libere nu poate exista decât ca imagine scrisă. Literatura își dorește corporalitatea, luptă să și-o câștige. Dar ea luptă pentru o himeră. Condiția literaturii va fi mereu aceea a unei frumoase fără corp. Ea îi pune omului în față frumosul, frumusețea, dar nu-i va putea arăta niciodată realitatea acelei frumuseți care nu poate fi îmbrățișată, ci numai privită”. Problematizările devin metodă de investigare a adevărului. Scriitura poate fi psiho-somatic? În ce măsură viața trupului poate fi transpusă în limbaj? Interogațiile sunt permanent alimentate de antiteza dintre gândire și simțire, dintre spirit și trup: „Dacă a gândi înseamnă a fi în limbaj și a formula propoziții, atunci ce înseamnă a simți? Trupul este acela care simte, dar nu are și el un limbaj? A simți înseamnă a te situa în afara limbajului? Și oare nu există mai multe feluri de gândire: una a minții și alta a trupului?“.

Dincolo de iluzia că „scrisul pare mai adânc decât viața”, Gheorghe Crăciun este conștient de limitele actului scriptural, de faptul că va exista mereu un „rest de viață care ne scapă”. Că o parte misterioasă de trup sau de intelect va rămâne mereu nedescifrată, incontrolabilă, imposibil de prins în cuvinte. Pentru că are sentimentul insuficienței scrisului, autorul recurge, alternativ, la „scrierea cu lumină”. Fotografiele și desenele îi întregesc „biografia corporală și mentală” și reconstituie, fragmentar, spectacolul concretului. Detaliile unor trăiri, stări și senzații fluide, focalizate și eternizate de obiectivul aparatului de fotografiat, recompun universul subiectiv și pe cel obiectiv. Textul și imaginea se completează, împlinind visul mărturisit în această carte: „adun mereu imagine după imagine, visând la o carte în care fotografia să dea mâna textului; înlocuindu-l acolo unde acesta este nepuntincios să exprime sensul dorit, ducând povestirea sau descrierea mai departe, în așa fel încât cel confruntat cu scrierea mea să nu-și dea seama că a fost păcălit, că i s-au pus în față suprafețe pentru un alt tip de lectură”.

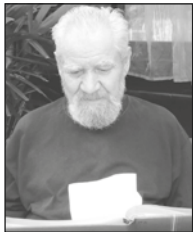
Grigorie Palama despre înferi și sfinți: „Deci văzând, chiar prin vedere cunosc că lumina aceea este mai presus de vedere” (p. 497). Modelul acestei cunoașteri îl reprezintă Moise care, pe Muntele Sinai, intrând în tenebrele divine, a văzut arhetipul *cortului sfânt*, prefigurare a lui Iisus Hristos. Când a coborât, a trebuit să-și acopere fața care strălucea de lumină. Urcușul pe munte este unul duhovnicesc, finalizat cu intrarea în cortul luminii, nefăcut de mână, din ceruri. Prin curățirea de patimi, de imagini și concepte, mintea fără nici o formă așteaptă întipărirea formelor infinite ale lui Dumnezeu, ca semn al prezenței: „Aceasta e modelarea neîncetată a omului de către Duhul Sfânt, care-l face tot mai asemenea lui Dumnezeu. Dar distanța ontologică între creatură și Creator fiind infinită, niciodată nu se va sfârși acest drum al apropierii de Dumnezeu în asemănare, sau această operă de modelare a lui după arhetipul dumnezeiesc”. (p. 420).

Îndumnezeirea este desăvârșirea, prin unirea și pătrunderea de Dumnezeu. Începutul îndumnezeirii se face prin Botez, adică prin restaurarea omului dintâi. Prin urcușul spiritual, se recuperează puterile naturale ale acestuia, până în momentul când sunt capabile să vadă lumina dumnezeiască și să primească lucrarea Duhului, aptitudini care se dezvoltă continuu. Procesul de îndumnezeire se prelungește și dincolo de *realizarea deplină a omului*, prin investire a harului. După hrana ascetică, după virtuți și contemplații, pe care și le administrează, în bună măsură, singur, conform voinței sale, omul, spune Sfântul Maxim Mărturisitorul, e hrănit de Însuși Dumnezeu, cu *hrană nestricăcioasă*, din Dumnezeu, ajutat să-și depășească puterile naturale. Această depășire se face prin harul folosirii energiilor divine: „Darul acesta e descris de toți Sfinții Părinți ca durând și crescând în vecii vecilor, deci și puterea de primire a lui, deși, pe de altă parte, ei spun că omul va *pătimi* îndumnezeirea, o va suferi pasiv, nu o va produce, căci a intrat în odihna fără sfârșit” (p.429). Având *chipul* în el, omul caută *asemănarea* cu Dumnezeu. Îndumnezeirea este procesul ascendent continuu, nesfârșit, spre asemănare. Îndumnezeirea este inițiată în viața de aici și continuă în veacul viitor. Prototipul îndumnezeirii este Iisus Hristos, Care a ridicat natura umană la dumnezeire. Cele două firi ale lui Hristos sunt neamestecate, așa cum *fierul îmbibat de foc nu încetează de a rămâne fier*: „Așadar, trupul era muritor prin el însuși, dar dătător de viață din cauza unirii, după ipostas, cu Cuvântul” (p. 435). Firea omenească a lui Iisus a rămas aceeași și după Înviere și Înălțare, primind însă noi energii divine. Cei îndumnezeiți nu se transformă în Dumnezeu, dar se împărtășesc de harurile Duhului, experiază puterile dumnezeiești, prin har. Prin purificare și prin iluminare, ajutat de iubirea lui Dumnezeu, omul devine compatibil cu împărtășirea energiilor divine.

Fără îndoială, nu avem a face cu un simplu curs universitar, ci cu un tratat de mistică și ascetică de o densitate remarcabilă, de o erudiție uimitoare. Întreaga personalitate a Părintelui Dumitru Stăniloae este copleșitoare, ieșind din tiparele obișnuitului. Cu osârdie, împotriva condițiilor istorice și politice nefavorabile, a elaborat o operă care se impune prin cantitate și prin valoare. Recunoaștem în Paisie Velickovski modelul îndepărtat al Părintelui, primul traducător patristic sistematic, practicant al isihiei, hermeneut al textelor sfinte. Părintele Dumitru Stăniloae este el însuși un înduhovnicit, alcătuiund un tratat plin de spirit, de mare sagacitate, ajungând la esențe, dovedind valențe multiple, sintetizând și aducând contribuții geniale, făcând o adevărată teologie a filocaliei, într-un stil strălucitor. (P.A.)

Petru URSACHE

/ Masa, prilej comportamental

Pe la începuturile mele liceale, de tradiție interbelică, atunci când școala era așezată, nu avea vreo relevanță dacă pomeneai de preocupările culinare ale lui Mihail Kogălniceanu. Patruzecioptiștii treceau drept oameni de rang ales. Ți-i reprezentai în bibliotecă, studiind cu uitare de sine, până la 20-30 de ani, absolut tot ce știința mondială reușise să teaurizeze spre folosul umanității; sau într-o redacție de revistă, corectând și discutând frenetic pe șpalturi de presă incendiară; ori în vreun amfiteatru universitar, un fel de câmp al lui Marte, unde se înfruntau ideile cele mai curajoase și mai nobile, spre luminarea tinerei generații. Între *Introduție la „Dacia literară”* și volumul de *Rețete cercate de bucate, prăjituri și alte trebi gospodărești*, deși apărute în aceeași secvență de timp (1840 și, respectiv, 1841), prima s-a bucurat, cum era și firesc luând în seamă contextul, de glorie nedesmințită și meritată; în vreme ce a doua nu prea a fost luată în atenție. Că în *Tainele inimii* autorul consacră breslei cofetarilor pagini întinse, de interes documentaristic astăzi, iar în scrisorile de tinerețe comunica familiei și prietenilor din țară, competent și profesionist, informații despre bucătăria apuseană, în aspectele ei moderne și rafinate, toate acestea erau puse pe seama profilului biografic al viitorului om politic, dar fără interes general și semnificativ. Era bine, era rău că se dădea o asemenea interpretare în manieră selectivă? Nici nu mai e vreme să ne întrebăm.

Doar un amănunt neliștit se ivește, iar dacă judecăm bine și drept, poate căpăta importanță; nu capitală, dar îndeajuns ca să motiveze reluarea unor registre ale problematicii, pentru o înțelegere mai coerentă chiar a mentalului epocii. Mihail Kogălniceanu nu este singurul amator de noutăți gastronomice din vremea sa. Mă refer la *masa* ca autoritate recunoscută, ca *prilej specific* și cu rigoare circumstanțiat, după nevoi vitale ce țin de condiționări multiple: cultico-magice, ritualistice, protocolare și sărbătorești, casnico-familiale, identitare. Este vorba, pe scurt, de acel tip de *prilej* proiectat fie în maiestatea sărbătorească, fie în anonimatul cotidianului, dar care îl împlinește pe om ca ființă vie, complexă. Prilejul este căutat, nu impus; în orice caz, dorit, pentru că permite grupului, nu numai individului, să se manifeste potrivit propriului stil de viață, de gândire, de cultură. Este adevărat că autorul de „taine ale inimii” vizează cu precădere aspectele casnico-familiale ale *prilejului*; nu le uită nici pe cele ale grupului, în manifestări caracteristice. Fapt important: lui Kogălniceanu i se alătură și un alt amator de „taine”, Costache Negruzzi, coautor al *Rețetelor cercate*. Era și el ambalat în „păcate ale tinerețelor” și tocmai încheiase (și îi reușise) o secvență din istoria fantasmatică a Moldovei, nuvela *Alexandru Lăpușeanu*, unde ni se înfățișează un ospăț de epocă, neconvențional și nelumesc, tip horror. Astfel, *masa* – *prilej* poate fi asemuită uneori cu o capcană diabolică, o miasmă a infernului. Cunoaștem asemenea imagerii din povestea biblică a lui Irod, din întoarcerea lui Ulisse, prânziurile dantești, Hamlet-ul shakespearian, scenariile capugiilor la comandă ismailită.

Așadar, prilejul pomenit, din nuvela lui Costache Negruzzi, nu este nici pe departe o agapă spirituală, cum își dorea Neagoe Basarab în *Învățăturile sale*, ci un chiolhan – asasinat; atât la propriu, în sângerea lui, cât și la figurat, în tulburare și nebulie. Poate că în intenția patruzecioptistului masa însemna un avertisment, vizând îndreptarea morală și civică a contemporanilor; și tot în chip de îndreptar erau rostuite și comedile lui Vasile Alecsandri, îndeosebi *Chirițele*, cu adresă la moravurile învechite ori aberante, în latura mai generală a comporta-mentelor, a ospetiei, a educației, toate unite într-o singură fișă caracterologică. Când Chirița invită lumea la masă, în stilul ei caracteristic, spectatorului nu-i rămâne decât să observe și să judece fauna în desfășurare.

În replică pot fi socotite întâlnirile „boierești” de la Mânjina, adevărate agape, în înțelesul civic (nu religios) al termenului. Acolo erau „gustate” nu numai *discursurile* politice și culturale, de acut interes și bine echipate spiritual; dar și *vestimentația* modernă, „șic”, de „ultimă oră”, precum și *meniul* ales. Altfel spus, acel „trio cultural” decisiv întru definirea comportamentală a unui ins cu educație și de viață.

Agapă și chiolhan. Numai lemnul le unește, ca să se poată revendica de la ceea ce numim „masă”. Dincolo de aparență, deosebirea de fond este ca de la rai la iad. S-ar putea observa că agapa își găsește suport sufletească în vremurile așezate, când individul ca și grupul au răgazul să autocultive și să îmbunătățească ființa morală și umană; sau în chilii pustnicului ori în celula de jilavă și de gherlă. Prilejurile în asemenea din urmă cazuri se află sub restricție, voită ori nevoită; dar rugăciunea, ca și însingurarea isihastă, asigură celui pus la încercare să descopere pe cont propriu „calea” spre înțeleaptă cumpătare. Sunt „răbdările prăjite” din viața țaranului român, despre care vorbea învățătorul folclorist Mihai Lupescu într-o carte de bucătărie datând de pe la 1900 (rămasă multă vreme în manuscris, pregătită pentru tipar) și care s-ar conveni bine cunoscută, mai ales în vremea noastră „postmodernă”, căzută în ispita de nebiruit a chiolhanului. În asemenea termeni înțeleg eu, cu aproximație, *bucătăria vie*. Mircea Eliade, cel din motoul acestei cărți, are, cu siguranță, dreptate.

Ca să revenim, Mihail Kogălniceanu proceda, asemenea contemporanilor, după moda timpului; mai mult decât atât, bucătăria tradițională își păstra statutul ei recunoscut de toată lumea, la data respectivă. Pentru variație, erau îngăduite și specialități exotice, străine, ca o extindere a cunoașterii și verificării gustului autohton.

Pe timpul fanarioților, ni se spune în *Tainele inimii*, „părinții noștri nu cunoșteau decât curmale, rahat, smochine, coarne de mare, alune; singurele zaharicale erau pe atunci ceva confete boite, cu migdale și sâmburi de zarzăr”. Erau, totuși, „noutăți”. Nici nu ni se relatează, măcar, că pentru altele, mult mai importante, intrate în uz (și pe care rețetarul nici nu le mai numește), s-au purtat războaie grele între Orient și Occident: „războiul ceaiului”, „războiul cafelei”, „războiul macului”. Altele au fost aduse pe furis, grație temerarilor corăbieri: tarhonul, foaia de vanilie, piperul, enibaharul, foarte apreciate de armatele de gospodine ale Europei Renașterii. Marii exploratori, Marco Polo și Nicolae Milescu Spătarul, se aventau și ei pe tărâmurile necunoscute și primejdioase ale îndepărtatei Asii, ca să aducă vești despre ispravnici și împărați, dar și secrete culinare despre care se vorbea ca-n basme. Unele l-au modificat profund pe omul european, la concurență cu cartea de înțelepciune. Englezul a devenit incurabil băutor de ceai, italianul și-a revitalizat firul de macara cu sosuri picante și aromate, francezul și-a revizuit substanțial rețetarul de prăjituri, și, ca acord final, toți s-au înrobit cafelei. Dimensiunea seismului mundan produsă de invazia cafelei a fost corect surprinsă, la vremea cuvenită, de unul dintre personajele lui Mihail Sadoveanu din *Frații Jderi*. Autorul a evocat momentul de criză și de încordare, când un grup (compact, inițial) din protipendada moldoveană s-a trezit împărțit în tabere la apariția cafelei în viața lor. În timp ce majoritatea, în frunte cu celebra comisoaie Ilisaftea, a hulit-o în toate chipurile, s-a auzit o voce, de unde te așteptai cel mai puțin: un preot care i-a luat apărarea cu înțelegere și ca o premoniție.

Se pare că preferințele lui Mihail Kogălniceanu mergeau în altă direcție decât în aceea a „părinților” săi. Fără a-și arăta rezerve față de cafea, curmale ori tarhon, omul înclina mai mult spre praline, drageuri și marțipane, după gustul nou și diferențiat al categoriilor europenizate. „Veacul înaintează”, într-adevăr și se simte tot mai palpabil că orașul, viața modernă au făcut ca *bucătăria*, însoțită de *vestimentație*, poate și invers, să se supună unui nou statut, anume acela dictat de gust și de modă și nu de obișnuințele tradiționale care au ocrotit regimul alimentar timp de milenii „sub zăriștea mitului”. Vechea sentință: „Ori te poartă cum ți-e vorba, ori vorbește cum ți-e portul” a ieșit din rol, așa că hrana și vestimentația au început să nu mai aibă funcții strict identitare.

Evident, rețetarul comun Kogălniceanu – Negruzzi propunea specialități culinare și de cofetărie neobișnuite în realitatea etnografică autohtonă și care își găseau căutare în cele mai luxoase stabilimente franceze, italiene, germane. Tonul îl dăduse, printre puțini alții, francezul Anthlème Brillat-Savarin. Pornind de la acest model, cei doi gastronomi români erau atenți la calitatea naturală a materiilor prime, la respectarea normelor de producere, la promptitudinea și eleganța serviciilor. Într-un cuvânt, elementele componente ale rețetelor vizau cu prioritate seva și calitatea nutritivă de la origine, fără prelucrări meșteșugite, menite să abată bucatele de la firea lor, să le artificializeze. În mod curios, aceste mari personalități, care și-au asumat răspunderea stimulării tradiției în toate planurile culturale și ale vieții literare („avem și noi subiecturi de scris”, „traducerile nu fac o literatură”, etc.), dezvăluie laturi de gândire pe care le-am putea numi cosmopolite. Numai că ele se reechilibrează la nivelul întregului, se armonizează în totalitatea organică. Nu au fost înlăturate ostentativ practicile culinare îndătinat de dragul prețiozităților, după cum cei doi gastronomi nu și-au permis să treacă la index producțiile sufletești ale analfabeților și ale nesalonnarilor. Erau vizate, categoric, părți constitutive ale unui organism viu, în formare. Dacă „societatea aleasă” s-a decis să preia comanda devenind „cap și începătură”, adică să pornească pe drum bun, suitor, fără poticneli, se năștea speranța generală că putea să vină din urmă și grosul populației, fie „ca o turmă”, dar în căutare de luminișuri. Tocmai de aceea animatorul „Daciei literare” îi certa pe cofetarii neloiali; după unele legende biografice, își făcea singur cumpărăturile ca să fie în prezentul continuu; la nevoie, punea mâna pe hârtie să dea sfaturi și să propună îndreptări. Găsea „subiecturi” de scris și de zis și pe această cale.

Cum era de așteptat, lumea nu s-a oprit la marțipan și la praline. În anii interbelici, formulele rețetare ale redactorului de la „Propășirea” erau „depășite”, ca și ale profesionistului din epoca lui Tuflă. Păstorașul își ademenea gurmăzile cu vervă și fantezie; o rețetă din practica patruzecioptistului căpăta rețetări stilistice interesante, firește, în consens cu noua fiziologie a gustului. Totuși, nimic neliștit, deocamdată. Formulele rețetare încă respectau condițiile gustului și măsurii, în așa fel încât masa să se mențină când și când în sărbătorească agapei și mai totdeauna să răspundă dezideratului îndrăgit de când lumea: „minte sănătoasă în corp sănătos”.

Magda URSACHE

Gânduri sincere despre minte, inimă și literatură

Au trecut câțiva ani de când a fost dată publicității (la sporirea căreia România a contribuit din plin) cifra dispariției într-un minut, pe glob, a 20 de hectare de pădure. Eu nu vreau să toc degeaba hârtie. Scriu doar ce sunt convinsă că merită scris, ascultând de singura cenzură pe care o respect: *cenzura profesională; à rebours.*, deoarece Puterea literară uzează de BT-ul (pentru necunoscători, BT-ul era ștampila rotundă a cenzurii realist-socialiste, cu motoare turate în forță) corect - politic. Folosesc *sinceritatea ca armă* și cred că literatura nu trebuie despărțită de epitetul *sinceră*, la fel ca istoria reputatului Florin Constantiniu. Sinceritatea se deschide spre adevăr integral, cel despre care etnosoful anonim spune că „umblă cu capul spart” sau ”bătut ca mărul”, dar care adevăr trebuie mereu repetat, oricât de inconvenabil, de incomfortabil, de imprudent ar fi.

N-o să dezvălui acum tot decalogul foiletonistului, formulat de mine pentru mine, ci o poruncă, una singură: *nu te teme de subiectele tabu*. O fi drumul care duce la acuză de greșeală ideologică? Sunt pătită, dar nu mă învăț minte, e prea târziu pentru asta. Este drumul pe care am tot mers și pentru care am murit ca autor de cronică literară 13 ani și am fost răsplătită cu 22 de tăcere editorială. Un fost activ(ist) cultural m-a și ironizat: ”Las’ că ți-ai luat revanșa după ,89”. Îmi asum, așadar, vulnerabilitatea la antipatica monedă calpă a timpurilor noastre: cap - *correct*; pajură – *politically*.

În comunism, vină politică însemna fără vină. Sper ca opinia deschisă, sinceră, care se abate de la alt dirijism ideologic, să nu devină iarăși motiv de condamnare. Deloc dispus să nu forțeze, Șerban Foarță ne anunța că s-a trecut de la *Internaționala la Internaționala nesimțitorilor*. Vechii slujbași directivați PCR fără crâcnire, schimbând limba de lemn pe limba de pet, sunt și buni slujbași corecți politic. Li se alătură tinerii precupeți, cu ceva condei, nu cine știe ce, gata să se aburce spre vârful scării sociale, ascultând de noile ”îndreptări”. Numai contra cost, că suntem în capitalism, iar ei oferă ”marfă”, nu altceva, frumos ambalată-n pixeli.

Ambele categorii fac sluj la ispravniciei de partid(e), ca să mănânce mereu 7 vaci grase, eventual Kobe. Literatura mare nu stă cu Puterea la masă. Minciuna, da.

Cele așternute negru pe alb de Constantin Țoiu, în *Memorii din când în când* (CR, vol. I, 2003): ”Orice infamie ai săvârși, geniul te absolvă”, m-au cutremurat. Eu cred, ca și Adrian Alui Gheorghe, că diferența o face nu talentul, ci caracterul. Opera, dar și opera biografiei sunt deopotrivă greu de creat; caracterul și talentul nu sunt termeni opuși. Autorul *Galeriei cu vișă sălbatică* pleda (convins, nu și convingător) pentru absolvirea lui Petru Dumitriu: ”Nu înseamnă că e suficient să fii nemernic ci numai geniul te absolvă”. Aha, deci după Țoiu nu intră în fișa postului de scriitor să nu faci hârtia să suporte orice mizerie, ca romanul Canalului, *Drum fără pulbere*. Și, în continuare: ”De aici înainte, cititorii au de ales între textişoarele nevolnicului, plângăciosului Goma și arta seniorială a lui Petru Dumitriu. Dacă se poate face o alăturare.”

Atâta doar: că Paul Goma și-a asumat cu risc rolul de memorie – conștiință și că a spălat obrazul scriitorului român de rușinea de a

fi laș în relația cu Puterea, în timp ce Petru Dumitriu n-a avut destulă cenușă să-și toarne-n cap, pentru faptul că a luat atitudine, în presă, contra revoluției ungare, la o zi după: 24 oct. 1956. Ce-i drept, o alăturare Goma/Dumitriu la materia Conștiință nu se poate face. Absolut deloc. Iar *nevolnic și plângăcios* nu-i Goma, cum crede memorialistul *din când în când*, ci răsfățatul proletcultului, Dumitriu. În ce-l privește pe Țoiu, ”Costăchel” a aderat repejor la PCR, în ,45, intrând în rândurile-i strânse ca ”student nevoiaș”, ca și cum starea materială ar putea fi scuză pentru angajarea roșie.

Dar mai mult decât pledoaria pentru compromis, pentru cedare ”cu talent” (talentul lui Petru Dumitriu a contribuit la întinderea cangrenei) m-a cutremurat o întrebare formulată de un elev (v. ”România liberă”, 30 oct. 2009): ”De ce comunismul a durat atât dacă era atât de rău?”

Intră în fișa postului de scriitor să răspundă la întrebarea asta, chiar dacă răspunsul atrage lovituri de pedeapsă sau replici tip: ”Ia mai terminați cu anticomunismul vostru de *old boys*”. Repetitivă cum sunt, afirm, pe urmele lui Paul Goma (starea de spirit discipol-cititor al său îmi priește), că nu vom depăși trecutul dacă vrem să-i subminăm tragedia; tăcând, eludând, ajutam virusul comunist să se reconstituie. Am răspuns cu *Comunismul cu rele și rele*, carte pe care o consider datorie civică, „bănuțul” meu modest, cu care e dator fiecare în lupta cu aceia care au organizat răul, rămași solidari cu doctrina, dar și în căutare de alibiuri morale.

Da, mă revolt și-mi asum excesul patetic contra altor doxe-noxe. Reacionez, crezând în virtuțile pamfletului *ca antioxidant intelectual* (în definiția lui Constantin Călin), ca stimulator de verticalitate. *Comunismul cu rele și rele*, carte pe care n-a mai apucat s-o vadă tipărită, i-o datorez lui Petru Ursache, ca toate cărțile mele, de altfel. ”Scrie ca și cum ai fi în ne-socialism”, m-a îndemnat. Așa am făcut: proza mea se află în cheia de lectură rebel – supus; destul de maneheist, recunosc.

Am căutat și am găsit mereu modele de atitudine. *Primus inter pares*, Voiculescu. Poetul martir al închisorii comuniste i-a spus fiului, pe patul de moarte: ”Ionică, eu mor! M-au omorât. Nu le dau nimic”, cu referire la manuscrise. Și iată că V. Voiculescu lipsește din librării, din pricina nevoii de profit – profit – profit a urmașilor, care cer editorilor drepturi de autor prea mari.

Alt *exemplum*, folosit în proza mea, este Petru Caraman, un răzvrătit tenace contra sistemului. De ce a fost scos eminentul slavist de pe statul de funcțiuni al Universității ”Al. I. Cuza”? Pentru că ”reacționarul” *s-a opus* politizării învățământului universitar; *s-a opus* procesului de epurare/comprimare după barbara Reformă din ,48; a luptat pentru criterii *ad valorem* în notarea studenților, nu după dosarul de cadre. Fatal i-a fost că a refuzat să-i dea diplomă șefului Securității, Otto Schechter. Studiul *Românitatea Basarabiei văzută de știința oficială sovietică* a constituit cap greu de acuzare. Până-n moarte nu și-a recăștigat locul de drept, iar pe aleea busturilor *in honorem* ale Universității „Cuza” se află membrul comisiei de epurare; Caraman lipsește. Căți au știut să piardă ca și cum ar fi câștigat? N. Steinhardt și

Mircea Vulcănescu sunt primii dintre cei puțini. Le respect, le admir românitatea clară. Și-mi vine în minte gestul cu care Gheorghe Alexianu, guvernatorul Transnistriei, înainte de comanda ”Foc!”, și-a aruncat cu un gest elegant pălăria, primind glonțul, moartea cu capul descoperit. A urmat era șepcii proletare.

”Mai rău decât un comunist e stalinistul”, obișnuia să spună Petru Ursache. În *Dimensiunea românească a existenței* (1943), M. Vulcănescu avansa ideea, din drag de etnie, că ocupantul s-ar *români*, nu invers; că nu i-am urma noi pe ocupanți, ci ocupanții pe noi. Iluzie bună, poate, dar iluzie. Nu știa ce pot ocupanții cultur-nici semianalfabeți parașutați în România de Kremlin. Știa, însă, ce-o să se întâmple mai lucidul C. Rădulescu – Motru, dat jos din fruntea Academiei Române. Iată însemnarea din 11 ian. ’49: ”Mă aștept ca în curând Academia R.P.R. să nu se lase mai prejos și, pentru a face o plăcere lui Stalin, să declare că neamul românesc e o colonie rusească și că Decebal a fost rus neoaș.” Că așa a fost e fapt bine cunoscut. Nu în altă parte decât la Academie, zbirul ideologic tov. Leonea Răutu cerea eliminarea latinismelor ca ”artificiale” și intensificarea influenței slave asupra românei, de unde lipseau derivatele – vai, grozăvie! – în –ist, ca *stahanovist și colectivist*. Pentru ”atitudine antisovietică și antistalinistă” a fost înfierat lingvistul ”dușmănos” Al. Rosetti. *Da*, a urlat corul oportuniștilor (un *da* slavon) sarcinii de partid: contestarea originii daco-romane și latinității limbii.ce-o vorbim. Ce nu-i de înțeles e că se contestă aberant, acum, în zilele noastre, permanența latino-romano-românofonă în spațiul României actuale. Lingvistica o fi iarăși știință politică, dacă ni se tot repetă, oral și-n scris, că am fi ”slavi romanizați”, altoiți ”cu o cantitate enormă de elemente alogene” ? Ba se mai și întreține confuzia (semănată de Roman) română – romină; română – romani – romales; românce – romince. Ce mi-i români, ce mi-i romini, cu â din i, cu â din a? Că epopeea există: *Rromiada*, ca să mă exprim ... politic – corect, a lui Budai – Deleanu. Un fost director de Institut de cercetare iașiot, de felul lui lingvist, afirma că româna ar dispărea curând, deci s-o abandona-m ca pe-o navă în derivă. Cât despre C. Bădiliță, în acces de mizantropie (v. opul scos de Polirom, *Tentația mizantropiei*), iată ce-i dorea dulcei României: ”De s-ar întoarce odată rușii pe tancuri, dar acum să curețe tot, tot, tot, de la Prut la Dunăre, să nu lase în urmă decât păsările”. Și limba lor, desigur. În *Nodul gordian* humanizat, „privilegiaturistul” nostru, spre a-i spune cu vocabula lui Șerban Foarță, ne sfătuia: ”Faceți o cură de Occident și veți vedea ce înseamnă România: un zero absolut”: și încă: ”În România n-au existat niciodată români. România e doar o ficțiune eminesciană”. Nu spun că Bădiliță nu-i o condeier rafinat, o inteligență suplă, dar ar cam trebui să pună un bemol afirmațiilor de tip: ”Cultura română a ultimilor cincizeci de ani e salam de soia.”

Petru Ursache era mult mai tranșant ca mine față de cei care merg pe linia *tabula rasa*. Credea în elementele de *thesaurus* ale culturii noastre, mică, dar nu minoră. Descoperirea repede ”plăceri negaționiste”, cum le spunea el, la personalități ale ne-creativității, cu greață de feed-back, punându-le în legătură cu proletcultismul. Era circum-spect mereu cu afirmațiile agresive, de școală patapieviciană. Se supăra pe mine când îl citam în textele mele, acum o pot face cât vreau: ”Aripa creatoare e mai puternică, mi-a spus. Exact ca-n proletcultură. Mulți au ce au cu apartenența națională. O să cădem în alt gol estetic și etic dacă nu mergem pe linia românității puternice a lui Eminescu – Eliade – Mircea Vulcănescu”. Și a decupat pentru mine un citat dintr-o conferință a lui Mircea Eliade, ținută în ,36, la Radio: ”nimic mai plăcut și mai reconfortant decât demascarea prostiei pretențioase și a *nesincerității*” (subl. mea, Magda U.).

Ce-i drept, e mai lesne să ataci *miștocănește* creația de clasă înaltă (din toate pozițiile, ca lunetiștii) și să-ți afișezi la TV habarnismul ca pe o calitate, în numele *contraculturii*, al minimalismului. Îi detest pe nihilistiți fără modele, cerând ”arderea bătrânilor”, ca uitatul M. Ilovici, scos la iveală după ,89, revoltați împotriva literaturii „adevărate”, de repudiat.

În cea mai scurtă tableță, dar și cea mai substanțială din *Fals tratat de manipulare* (Humanitas, 2013), Ana Blandiana scrie: ”Până la urmă, singurul lucru cu adevărat de folos în istorie (indiferent de istorie) sunt *modelele*. În absența lor, ideile și chiar acțiunile nu folosesc la nimic, ci trec fără să lase urme, ca și cum n-ar fi existat, ca și cum toate eforturile pe care le-au presupus nu s-ar fi produs sau s-ar fi produs degeaba.”

Micul meu amendament la cele formulate de Blandiana se referă la sintagma *indiferent de istorie*. Și iarăși țâșnește din pixul meu cuvântul *sincer*. Altfel, modelele devin, ca-n proletcultură, false modele: Ilie Pintilie, comsomolista Zoia Kosmodemianskaia și, peste toți și toate, Stalin. Iar tendința de a-i da uitării pe adevărații eroi e vizibilă, de vreme ce istoria noastră se tot re-scrie, se tot corijează, pe bunul plac al unora. Ion Lazu n-a reușit (și cât s-a străduit!) să ridice un monument în memoria scriitorilor martirizați în pușcăriile staliniste. Ernst Cassirer, o repet, considera că firele care-l țin pe *homo sapiens* sunt ”limba, mitul, arta și religia”. Or, noi suntem din ce în ce mai indiferenți la stricarea limbii, de-mitificăm, paradigma de/des face ravagii în culturosferă, de-sacralizăm. Dezinteresul față de imaginea *sinceră* a României ține tot de non-moralia, ca și ponegrirea a tot ce ține de românesc/românitate.

În final, însă, trebuie să cred că e tranzitorie, nu ireversibilă, criza morală și, deopotrivă, culturală prin care trecem. Mă sprijin pe ”gândul alb” al lui Mircea Vulcănescu (și ce tânăr era când i-au întrerupt destinul: când l-au închis, avea 45 de ani; a murit, după gratii, la 48): ”La români, se poate când nu se mai poate!”

Ion POPESCU-BRĂDICENI

/ Povestea lui Harap-Alb: o capodoperă clasică

De ce este „Harap-Alb” o capodoperă? Ce întrebare, nu? Iubiții mei! Ia să-l vedem încă o dată la lucru pe Nicolae Manolescu! Dar să vedem ce? Că n-a înțeles mai nimic! Citez: „Nici un alt basm românesc, nici chiar acela al lui Eminescu, poate cu excepția „Tineretii fără bătrânețe” al lui Ispirescu (dar acesta cu o idee incomparabil superioară), n-a stimulat un delir hermeneutic *comparabil*. Toată frumusețea, câtă este, a Poveștii lui Harap-Alb s-a ofilit la umbra atâtor interpretări pretențioase ori pseudoștiințifice”[1]. Așa-i că nu a priceput / a perceput? Ba a mai și repetat nepermis de apropiat doi termeni aproape pleonastici (!)

Poate Ion Negoîtescu e mai ager la minte! Aș. Citez: „Creangă nu este un clasic, ci un original, un outsider, potrivit pentru gusturile bizare formate prin cultură și blazate, care singure sunt în stare a-l prețui în chiar sensul voit de dânsul. Faptul că românii îl învață încă de copii în școli, deși prin întreaga lui litotă el se refuză naivilor, constituie o anormalitate pedagogică, o bizarerie ce se explică prin sărăcia de tradiție”. [2]

Or poate Basil Munteanu: „Stilul lui Creangă este într-adevăr stilul unui suflet colectiv. Cuvintele, grele de experiențe rustice, închipuie imagini. Epitetele nu se adaugă lucrurilor; fac corp cu ele: analiza fiind un procedeu savant, țăranul Creangă nu exprimă decât sinteze organice”. Aici ar fi ceva: câteva concepte actuale: suflet colectiv, imaginație, corp, analiză, procedeu, exprimare, sintetiză organică; să le zicem urme pe un prim posibil traseu. [3]

Dar pe Vladimir Streinu „îl țin curelele”? Primele indicii îi par favorabile, căci identifică, intertextual, în „Harap-Alb” spiritul Odiseei (adică viziunea homerică a povestitorului), elemente de îndepărtată reminescență mitologică. Apoi, nimic! O pălpăire interrabelaisiană, nedemonstrată însă[4]. S-o fi continuat George Munteanu? Eminentul istoric și critic, teoretician și hermeneut mi-a fost profesor în cursa mea infernală, sub comunism, de a-mi da definitivatul la București; coleg de generație cu... Mircea Cărtărescu în persoană, un coleg admirabil, un homo socius excepțional și n-avea cum să-mi înșele așteptările.

Așa se face că nu-și permite rateurile semnalate până acum. Vede din prima clipă că „Povestea lui Harap-Alb” e veritabilul Bildungsroman fantastic al epicii noastre în cel mai cuprinzător sens al cuvântului. E momentul de sinteză crengist, căci „o mare pânză subterană de lirism străbate povestea de la un capăt la altul”. Isprăvile lui Harap-Alb pot fi asimilate de „cuprinzătorul” și de „exigența necondiționată” ale lui Karl Jaspers. Întrezărim în ele, ca în muncile lui Hercule „condiții și posibilități ale unui nou umanism”. Căci, iată ce subliniază maestrul meu din tinerețe: „Originala sferă, *atotcuprinzătoare*, a noțiunii de «poet» – unuia ce a putut înfăptui o asemenea complexă operă i se cuvine”. [5]

Al. Piru – și pe acest domn l-am prins încă la catedra de literatură română veche și premodernă de la Craiova – sesizează și el că aventurile lui Harap-Alb și eposul său fabulos se continuă în „Frații Jderi”, capodoperă a lui Mihail Sadoveanu. Citez: „În simfonia literaturii române, Neculce a fost andantele, Creangă e un scherzo, Sadoveanu un rondo”. [6]

Constantin Ciopraga e și el orb la „Povestea lui Harap-Alb” ca atare, deși pare să-și înceapă eseu promițător: „Toată lumea revine la Creangă, fie la amintiri, fie la povești, cu sentimentul unei întoarceri într-o ambianță aurorală pierdută.” Așezând-o sub semnul fascinației timpului regăsit, C. Ciopraga observă că lumea lui Ion Creangă – citez – „stă pe un trecut arhaic, apropiată arhetipurilor, vădit îndatorată înaintașilor și învecinându-se cu basmul, de un neconținut amestec de real și fabulos...”[7]

Întreaga operă crengistă e o memorare / o reamintire. Creangă însuși se re-construiește, încorporându-se unui continuu, care este limbajul trans(a)parent. În acest translimbaj cititorul atent detectează un fenomen indefinibil, ceva impalpabil și inanalizabil, ceva legat de farmecul unui narator retras (ex)tactic într-un timp (re) / (de)compensator, întrucâtva magic, trăit nu numai de el ci de serii în șir ca dânsul.

E un timp real în sine, deși totodată plăsmuit, reinventat, reinvestit ontologic, conștient supraevaluat, bătând spre epos și cânt. În fond, orice timp subiectiv se intersubiectivează dar pentru mine această stare e secundară. Mă alătur în consecință, pe cale, lui Vasile Lovinescu, cel din „Creangă și Creanga de Aur”. [8]

Relectura / recitirea mea va fi una selectivă, dezintegratoare și reintegratoare, mergând până la *fuziunea*[9] care este „faza cea mai complexă și mai radicală a integrării” (Lucian Ciolan)[10]. Așadar ce fel de basm este pentru Vasile Lovinescu «basmul lui Harap-Alb»? Este „un basm omogen și cum un mit este ceva ce se petrece în illō tempore, deci de fapt în locul unde nu mai există timpul, pentru că în realitate illud tempus e sinonim cu eternitatea și cu principalitatea, mitul lui Harap-Alb are în mod necesar organicitatea firească a *cauzelor secundă*”.

Deloc heteroclit, basmul e loc de întâlnire / de intercomunicare a nenumărate simboluri, venind din toate orizonturile tradiționale,

chemate să fuzioneze. Prin urmare basmul colectează în structura lui „vestigii” ezoterice din toate părțile lumii, are în el virtuți sintetice și „izvoare de apă vie care le reînsufleșesc, în vederea marelui mister de la sfârșitul Evului, când roata lumii se va opri și timpul se va transpune în simultaneitate”[10].

Cadrul preexistent este o vastă lume primitivă, căzută în haos, regentată virtual de două principii subordonate unul altuia. Împăratul Verde și Craiul. Legătura slăbise însă din cauza dezordinii de afară. Restaurarea organicității ei, iată, într-un cuvânt, obiectul „questei” lui Harap-Alb străvechi și mereu actual (a se citi transactual).

În simbolism geometric, fratele mai mic, Craiul, se află pe circumferință, iar fratele cel mare la Centrul Cercului. Funcțiile lor normale sunt:

- pentru Crai, care reprezintă o putere activă, deoarece se află la periferie, să ocrotească imuabilitatea centrală a lui Verde-Împărat, imuabilitate pur contemplativă;
- perechea din poveste constituie deci un Ianus Bifrons (Harap-Alb va deveni la sfârșit și Crai și Verde Împărat, desființând dualitatea inițială care încadrează basmul și care viciază radical ambianța lui);
- tot basmul este un pelerinaj spre Unitate (actualizând Yin-Yang-ul din el, Harap-Alb îl actualizează și în ambianța ciclică în care se manifestă);
- Verde-Împărat semnifică / simbolizează puterea sacerdotală lipsită de acoperirea exterioară a războinicilor.

Ce denunță / anunță basmul? Că locul intelectului e uzurpat de afectivitate, logica abstractă de logica sentimentelor[11] (iubire și ură). Calitățile active ale războinicilor, nemaigravtând în jurul unui motor imobil, de natură (super)intelectuală (adică (trans)intelectuală) își proiectează forța giratorie în jurul unui vid, în jurul unei a(vid)ități ce nu trăiește decât pentru ea însăși, constituind nu o mișcare circulară, ca a luminii ci o genune (Apollo și Dionisos).

Împăratul și Craiul sunt o polaritate a unui principiu unic; terțul inclus e Roșu-Împărat. Craiul (ursul) regentează clasa războinicilor. Harap-Alb, din contră, este Mistrețul Alb, identic cu stăpânul Mănăstirii Albe de Tămăie (din Povestea Porcului). La punctul limită de trecere în alt plan de existență, ambianța se sensibilizează sub înfățișarea unei entități simbolice, care este numită „Păzitorul Pragului”. În „Harap-Alb” ia forma de urs rezumând în el toate condițiile limitative pe care eroul vrea să le depășească. Iar Harap-Alb însuși e un Fenix (e un simbol de reînnoire / și de regenerare a Inimii Lumii), e un Renovator Mundi, ca un răscumpărător al unei epoci urgisite cum îl arată cariera sa ulterioară.

„Intervenția unor entități cerești personificate, ajutând pe erou să-și ducă la bun capăt misiunea lui izbăvitoare, e una din temele fundamentale din mitologia lumii”. Vasile Lovinescu face o afirmație consacrată în uzul metamitologilor.

Redactat de Ion Creangă, mitul dobândește nuanțe, epifaniile alternează între plus și minus, mărindu-și caracterul enigmatic. Această succesiune denotă o *cunoaștere tehnică a problemei*, a măștilor sale. „Unitatea nu se manifestă în dualitate decât în intervalele de eclipsă – curge pe mai departe analiza hermeneutică a lui V.L., iar pulsul vieții în clipa ce desparte sistola de diastolă. Or, memoria populară (de care s-a tot comentat – n.m., I.P.B.) nu reține asemenea rafinamente; prin urmare, ele sunt deliberate la Creangă, altfel spus *lucide și conștiente*”[12].

Dar ce grăiește basmul, prin vocea babei (Bătrâna Timpurilor, identificată cu centrul imobil în jurul căruia se înfășoară ghemul veacurilor și vârtejul ciclurilor)? Citez: „Puțin mai este și ai să ajungi împărat, care n-a mai stat altul pe fața pământului, așa de iubit, slăvit și puternic”. Craișorul nostru, viitorul Harap-Alb, va fi iubit în lumea intermediară psihică (guvernată de paradigma structural-expresivă care studiază personalitatea – înțeleasă ca organizare internă a psihicului celui care se exprimă), va fi slăvit în lumea transcendentă a planului cauzal (aici perspectiva asupra comunicării devine așadar în mai mare măsură exterioară), va fi puternic în lumea noastră fizică (relațional sistemică)[13]. Recunoaștem fără greutate referința la instanțele psihicului (așa cum este el văzut în psihanaliză): Sinele, Supraeul și Eul. Va urma deosebirea dintre Eu și Sine: eul nu este decât subiectul conștiinței, iar sinele subiectul întregului psihic deci și al celui inconștient; supraeul îl constituie (re)construirea socială a realității fenomenologico-praxeologice sub imperativul luminii profane pentru a accede în nucleul supralumii sacre.

În viziunea lui Ion Pecie, „Povestea lui Harap-Alb” ascunde schema unui roman cavaleresc[14]. Harap-Alb trebuie încadrat în seria prinților și cavalerilor creștini plecați în căutarea Graalului, de tipul unor Lancelot, Perceval, Tristan.

Ca și acești înaintași ai săi, eroul lui Ion Creangă încearcă să dezlege un sens abia întrezărit sau tainic al vieții, să se regăsească

pe sine într-o lume care începe în imediat, în realitate, dar sfârșește dincolo, în transcendent și așteaptă momentul final al unei revelații chinuitoare de care poate avea parte abia în ultima clipă, când găsește Graalul, precum Galahad. Ființa lui va deveni căutarea însăși, căci tema se impune de la sine: aventura mi(s)tică în care eroul pornește este aceea de căutare a sensului ascuns al vieții; iar noi, cititorii, răpiți, implicați, rămânem cu impresia unui destin pecetluit, a unei găsiri, a unei enigme mistice, a cărei semnificație și revelație trebuie descoperită sau, mai degrabă, cucerită. Ca să nu uit că Harap-Alb va fi simultan divin și pământean. Mișcarea stelelor va prefigura viața sa; el va cunoaște cosmosul, va stăpâni pământul, se va ridica după moarte în eter.

Adrian Dinu Rachieru aplaudă în „Povestea lui Harap-Alb” perfecțiunea androginului, opinând că basmul nu este o sinteză. Viitorul Harap-Alb și Avatar (Mântuitor) are de înfruntat un destin excepțional. În consecință va fi supus unor probațiuni (Foc, Pământ, Apă), trecând prin selva obscură, prin regenerare și substituție. [15]. Dacă nu-i o sinteză, atunci firește: e o transsinteză.

Bibliografie:

1. Nicolae Manolescu: Istoria critică a literaturii române. 5 secole de literatură; editura Paralela 45, Pitești, 2008, pp. 410-418.
2. Ion Negoîtescu: Istoria literaturii române (1800-1945); editura Dacia, Cluj-Napoca, 2002.
3. Basil Munteanu: Panorama literaturii române contemporane; traducere de Vlad Alexandrescu; ediție îngrijită de Eugen Lozovan și Ruxandra D. Shelden; editura R.D. Shelden Enterprises, Inc. și editura Crater, Cleveland, București, 1996, pp. 46-50.
4. Vladimir Streinu: Ion Creangă; editura Albatros, București, 1971, p. 62.
5. George Munteanu: Introducere în opera lui Ion Creangă; editura Minerva, București, 1976, p. 119.
6. Al. Piru: Valori clasice; editura Albatros, București, 1978, p. 187.
7. Constantin Ciopraga: Personalitatea literaturii române, Institutul European, Iași, 1997, pp. 185-191.
8. Vasile Lovinescu: Creangă și Creanga de Aur; editura Cartea Românească, București, 1989, pp. 277-407.
9. Ion Popescu-Brădiceni: Literatura română pentru copii; Universitatea „C. Brâncuși”, Târgu-Jiu, 2001; editura Alexandru Ștefulescu, pp. 152-162.
10. Lucian Ciolan: Învățarea integrată. Fundamente pentru un curriculum transdisciplinar; Polirom, Iași, 2008.
11. Vezi Théodule Ribot: Logica sentimentelor, traducere de Leonard Gavrilu; Ed. Șt. și Enc. București, 1988.
12. Vezi Henri Ey: Conștiință; traducere de Dinu Grama; Ed. Șt. și Enc., București, 1983.
13. Alex Mucchielli: Arta de a comunica, Polirom, Iași, 2005, pp. 15-74.
14. Ion Pecie: Phallusiada sau epopeea iconoclastă la Ion Creangă; ed. Măiastra, Târgu-Jiu, 2010, pp. 212-235.
15. Adrian Dinu Rachieru: O întâlnire mirabilă: Eminescu-Creangă. Supliment al revistei Contemporanul, nr.11/2013, București, Ideea Europeană, 2013, pp.132-133

Victor ȘTIR

Lapte sau coniac, religie sau „Hansel și Gretel”

De când sunt mici, copiii sunt îndemnați să pape lăptic, pentru că are substanțele care-i fac să crească sănătoși. Laptele li se dă de când e lumea lume și, firește, azi s-ar putea găsi E-uri care să-l imite la gust și să-i facă pe cei micuți să se arunce asupra sticlei, care poate arăta și chimic tot albă. Creșterea pe baza nefericitului substituit ar avea partea ei păcătoasă în tânărul organism. Cine știe ce boli ar putea aduce cu sine o astfel de dietă pentru copii, de vreme ce E-urile induc și maturilor cancer.

După o logică simplă, cineva s-ar putea gândi să-i dea de mâncare celui mic pireu cu piept de puiut, gândindu-se că, așa cum îi place lui tăticu, îi va plăcea când va fi mare și celui mic și ar crește ca el de voinic, și ar avea avantajul că i s-a descoperit meniul din frageda pruncie. Nu se întâmplă, pentru că, mai întâi, copilul trebuie hrănit după puterile sale digestive și de asimilare. Mai mult, nu s-a găsit un părinte apt să dea nou-născutului coniac, pe motivul că o să-i placă mult când va fi matur. Este lucru știut, părintele care dă alcool copilului în creștere îl trimite cel mai sigur în zona unei boli, probabil psihică, pe viață. Dacă nu ne înșală memoria, despre lapte și coniac la copil am citit într-o carte a lui Olivier Clement, dar am aflat și de un conjudețean care dădea copilului să bea din halba de bere, să tragă din țigară, la bufet.

Ni se pare că în mod asemănător stau lucrurile și în domeniul educației pentru creșterea sufletească, spirituală. Cum s-ar putea forma copilul, candidat la a deveni om, decât învățând lucrurile bune formulate în iubirea de aproapele, să nu ucizi, să nu furi, să nu minți și toate celelalte, pe care le-a cultivat și transmis instituțional Biserica creștină copilului de la vârste fragede. Este nu o tradiție oarecare, ci mult mai mult: o învățătură verificată și răsverificată în timp a celor șapte porunci. Se va spune de către unii „Hai, dom’le, că e depășită!”, și pe bună dreptate. Este depășită pentru cei care își pot asuma ca mod de existență furtul, crima etc. pentru a ajunge cu orice preț în locul pe care li-l livrează gândirea liberă. Se va spune că furtul este un mod de a ne exprima personalitatea, sau crima va fi argumentată prin împrejurări de nu știm care fel. În fond, despre libertate se poate discuta, însă este nevoie de o gândire pe care nu numai că nu o au sugarii, dar adesea nici părinții. Spune părintele: „Dom’le, este copilul meu, eu hotărâsc dacă îl dau la orele de religie sau nu!”. E adevărat, în parte. Dar atunci când copilul ajunge matur, face parte din societate, iar dacă fură, omoară și ajunge la pușcărie este tardiv să afle acolo întâia data despre cele care puteau fi deprinse cu mintea proaspătă în copilărie. Atunci copilul nu mai este al părintelui, ci al societății. Unii cred că și cei catehizați ne mint, fac rele etc. Fac, poate mai mici, iar prin faptul că au educație creștină acele acte sunt mai mult accidente decât steagul vieții lor, dar sigur că nu se poate generaliza. Pentru toate ale noastre ne trebuie și o frână, pe care să o socotim din altă zonă decât emițătorul libertăților noastre. Unii cred că ajunge legea laică; nu trebuie pentru noi, românii, o dovadă mai relevantă pentru faptul că nu ajunge decât oamenii politici, hoți cu patent, neduși la biserică

TREI „CONFESIUNI” PUBLICE

decât în campaniile electorale. Putem face un simplu exercițiu mental: Să scoatem din cultură tot ceea ce înseamnă religie iudeo-creștină și vom rămâne foarte săraci cu mitologii, eresuri, lucruri pe care le putem concepe cu toții. Să nu mai vorbim despre faptul că o credință creștină înnobilează: nu mai suntem urmașii maimuței, ci fiii lui Dumnezeu.Să spunem, să nu spunem: părintele care-și privează copilul de ora de religie își asumă libertatea negării excepționalelor acumulări duhovnicești-umane de până acum, în favoara arbitrarului și a fanteziilor trecătoare, pe care copilul nu le poate judeca decât atunci când va fi matur. Nu știm cât de dus la biserică a fost austriacul de naștere Adolf, dar dacă în copilărie ar fi învățat că nu e bine să ucizi, poate nu ar mai fi făcut ororile știute. S-a identificat cu povestea laică a introducerii vrăjitoarei în cuptorul încins, cum a auzit în basmul „Hansel și Gretel”, și știm ce a ieșit. Bine, nu toți cei necatehizați vor ajunge să conducă popoare, dar oriunde, având în educație învățătura iubirii de aproapele, a lui Iisus Hristos, va fi mai aproape de cele bune. Este un drept al copilului mai important decât alte materii cel de a învăța religia binelui, a iubirii omului.

Moare Europa încet?

Despre Europa se spune, de mai bine de un secol, că este în cădere, poate chiar dinainte de cartea „Declinul Occidentului” a filosofului Oswald Spengler. Se spunea din când în când căte ceva privind subiectul, fără criză, fără panică, iar odată cu atacul terorist de la Paris, lumea și-a amintit că suntem în pierdere de viteză demografică în comparație cu lumea islamică.

Ne întrebăm, firește nu primii, ce s-a întâmplat cu europenii, de s-a ajuns în situația în care constatăm scăderea alarmantă a numărului de copii care se nasc. Între „evenimentele” care au adus prejudicii majore Europei, nu pot fi uitate cele două războaie mondiale, care au încolțit în sânul fertil al secolului trecut. Numărul mare de morți și pierderile materiale, cultivarea urii între nații și altele colaterale au avut partea lor de răutate, aruncată asupra celor care au supraviețuit pe continent, asupra lumii postbelice. Ni se pare că nivelul civilizației europene a ajuns la un rafinament care pune preț pe trăirea vieții, pe plăcerea de a se bucura fiecare de viața sa și de a nu se gândi prea mult la binefacerile prelungirii familiei din care provine. L-am auzit vorbind cu încântare pe acad. Constantin Bălăceanu-Stolnici despre familia sa, cărea-i cunoaște arborele genealogic din urmă cu aproape nouă secole. Nu este lucru puțin ca un popor să aibă ca piloni astfel de familii. Noi, mai încolo de bunici, nu prea ne cunoaștem antecesorii.

Adevărat este că, în condiții de viață mult mai grele, familiile românești creșteau de la trei copii în sus, în urmă cu doar patru-cinci decenii, situația fiind, probabil, similară și în alte țări europene. Erau mai puține pretenții pentru educație, pentru a ajunge cineva, dar astăzi lucrurile stau cu totul altfel. Lumea a evoluat, de aseme-nea, și dorința de a purta copiii la școli înalte, la nivel educațional foarte bun, munca de jos neavând căutare. Comandamentele eficienței economice determină un nivel tehnologic crescut, care îl

trage după sine și pe individul cu mai puțină aplicație, cu mai puține abilități. Vechiul deziderat „Ai carte, ai parte” este mai acut decât oricând. Cariera este socotită mai importantă decât formarea familiei, și o bună calificare necesită pregătire de durată, amânarea întemeierii familiei devenind un element al mentalității oamenilor tineri. Peste toate s-a așezat și criza economică mondială, care întărește argumentația: „Nu pot să am mai mulți copii, pentru că nu am mijloace să-i cresc așa cum aș dori”. Să nu ne prefacem că nu intuim adversitatea dintre civilizații, „rase”, religii, chiar dacă ne socotim uneori fiii aceluiași Dumnezeu, care se descoperă în mod diferit fiilor săi, după anumite teorii. Lideri ca Gaddafi au estimat că prin sporul natural al islamicilor, Europa poate fi cucerită pașnic într-un număr de decenii, poate sub un secol. Este adevărat că astfel de proiecte sunt fanteziste, dar de la o structură a populației, de la niște procente islamice în sus, nu se va mai pune problema integrării sau a educației în spirit european, ci poate, invers. Oricât de „dragi” își sunt creștinii, ar putea fi copleșiți numeric în Europa și poate abia atunci vor trage cu adevărat lecțiile istoriei adversative dintre ei, de la cruciade încoace. Dacă este ceva de făcut, și știe cineva ce, este greu de presupus. Nu se știe dacă o relansare a economiei europene ar relansa și optimismul, încrederea în viitor și dorința de a avea mai mulți copii, ca bucurie a existenței. Nu știm. Până una-alta, panica dispariției civilizației creștine din Europa rămâne.

Libertatea, în epoca globalizării

Într-o succintă privire, punem în relație libertatea noastră cu drepturile pe care le avem, date de Constituția țării în care trăim și, mai departe, de Carta drepturilor omului, unde sunt stipulate cele fundamentale. Cu cât mai multe drepturi, cu atât suntem mai liberi, ne vine a crede, tinzând continuu spre granițele libertății, pe care le dorim cât mai cuprinzătoare.

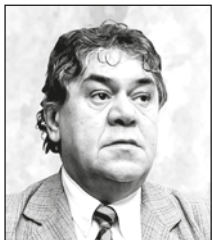
Există semeni care cred că libertatea lor se măsoară în intervalul în care se pot mișca nestingheriți, fără ca societatea să fie nevoită să exercite coerciții. Cu eforturi mai mici sau mai mari, raporturile unui membru cu comunitatea în care s-a născut și a fost educat sunt rezolvabile în planul drepturilor, al libertății, dar lucrurile devin complicate în epoca globalizării, când, datorită progresului tehnic, membrii unei comunități ajung să se insereze în alt popor, despre care nu știu aproape nimic, exceptând bunăstarea, atractivă.

Ca și grecii, care plecau, în antichitate, spre teritoriile colonizate ducând și statuile zeilor de acasă cu ei, și astăzi emigranții își poartă spre noua patrie religia și tradiția, pe care nu le pot părăsi, fiind sfinte, fiind identitatea lor. În locul în care a fost îngăduit să se așeze, fiecare pretinde să-i fie respectate ale sale, chit că pe ale comunității în care s-a așezat le cunoaște și le respectă puțin sau deloc. Permissive, țările Uniunii Europene au îngăduit ridicarea de biserici ortodoxe în lumea compact-catolică, dar și de moschei, lucruri privite nu întotdeauna cu ochi buni de către creștinii locali și văzute ca încercare subtilă de subminare a credinței lor ori de încurajare a secularizării, începută acum mai bine de două secole. În epoca accesului instantaneu oriunde în lume, prin internet, se insinuează și o formă de putere a lumii civilizate asupra celei periferice, pe care o vizitează, și nu ne este străină ideea aducerii altor forme de civilizație la standardul occidental; pe lângă atracția pe care a reprezentat-o petrolul din Orientul Mijlociu, se pare că va fi existat și o componentă care viza modernizarea acelor țări, realizabilă sau nu în forma gândită. Contactele dintre oameni sunt însoțite și de interacțiuni ale ideilor, mentalităților, în ultimă instanță ale formelor de libertate pe care le poartă cu ei și pe care le revendi-că, din care, probabil, libertatea religioasă are greutatea cea mai mare. Într-o țară în care libertatea este cea mai importantă valoare, cum este Franța, nu este permisă o îngrădire nici măcar spre religie; alogenul stabilit în noua patrie, neadaptat, se simte într-un fel străin, iar ce i-a mai rămas sfânt, nealterat, crede el că este tocmai religia. Dacă este creștin, lucrurile nu prezintă pericol, datorită toleranței învățate, dar dacă este vorba despre musulmani, despre extremiști, situația devine tragică, pentru că, socotesc adepții Profetului, cu asemenea lucruri nu se poate glumi și este o menire onorantă a face să dispară orice încercare spre astfel de manifestări. Se vede clar, este vorba despre ciocnirea a două mentalități, moduri de a fi, discutabile din mulțimea perspectivelor pe care le îngăduie mintea omenească. S-ar zice, totuși, că libertatea cuiva nu trebuie să limiteze libertatea altcuiva. Întrebarea care se pune este care sunt limitele, în fiecare sens dintre cele două referințe, și nu este ușor de răspuns, cum nu este ușoară nici asumarea unui ascendent asupra poziției adverse. Dacă pe un copil îl tratăm ca fiind om mare, cu mintea întreagă, s-ar putea să așteptăm prea mult să ne rezolve o ecuație simplă; tot astfel și cu religia. Dar cine este maturul și cine copilul într-o dezbatere de două astfel de poziții? Fiecare pretinde înțaietatea. Undeva, istoricul Neagu Djuvara spunea că islamul este mai tânăr decât creștinismul cu câteva secole și că ar fi, acum, în perioada turbulentă în care era Apusul Europei când trupe creștine au plecat în cruciade și au făcut știutele atrocități la Constantinopol. Cu alte cuvinte, ar fi într-o perioadă feciorelnică, zburdalnică, de inițiative nestăvilite.

Libertatea rămâne o mare temă de dezbatere, până vor mai fi pe planetă doi oameni cu opinii diferite, dispuși să mediteze, să caute. Până atunci, numai toleranța e de folos, dar cine să o învețe, cine poate ceda în competiția socotită ireductibilă? Pozițiile de forță vor produce în continuare victime, sânge.

AURELIU GOCI / Aron Cotruș, revenit între marii poeți

O dată cu dispariția tragică, după o lungă și intensă suferință, a lui Fănuș Neagu, se modifică și conceptele și referințele habituale, acreditate ca fidele pentru receptarea critică a operei. Dintre lucrurile știute vag și convențional, să amintim și locul nașterii, satul Grădiștea, pe apa Buzăului, la marginea nord estică a județului Brăila. Postumitatea imediată care va fi urmată, probabil și de o perioadă de tăcere exegetică, va trimite Grădiștea în Panteonul topos-urilor fundamentale ale literaturii române, alături de alte sate unde s-a generat creativitatea esențială a literaturii naționale, precum Ipotești, Lancrăm, Mălini, Siliștea-Gumești, ori Bulbucata lui Nichifor Crainic.

Pare cert că Grădiștea marchează punctul cel mai înalt din câmpia Brăilei, în Răsăritul extrem al Câmpiei Române și departe de marginea Deltei Dunării, fiind și personajul principal al operei fănușiene.

Discursul narativ, de o poeticitate avansată și intensă, potențeaza magia și misterul unui univers ficțional care își obscurizează originile și limitele pentru a prelua o identitate universală, în afara tuturor referințelor de localizare.

Aș aminti, ca o dominantă caracteristică, tipologică, nevoia de comentariu a operei, o operă care și-a asumat și transsubstanțiat contextualizările topografice, geografice, istorice, politice, dintr-o perioadă de modernitate târzie, aproape că reclamă dezbaterea exegetică, prelungirea într-un discurs străin, dar confratern prin descrierea critică.

Codificarea poetică a unui discurs programatic narativ conduce la o operă nonconformistă și de complexitate estetică.

Walter Benjamin descoperă în asemenea texte o sensibilitate elitistă, indiferent de categoria socială referențială, o „înflorire euforică”, lucruri permeabile autorului nostru, autor nu de peisaje naturale campestre, deltaice ori citadine, ci de „peisaje ale minții” și viziuni ale conștiinței. Judecând prin noile concepte critice, opera lui Fănuș Neagu devine o extinsă *alegorie*, o operă de organicitate și artificialitate, inventată și inventivă, în esență, o creație de avangardă într-o modernitate târzie, autosuficientă și fără tangențe cu postmodernismul, o operă care perimetrează o lume închisă, restrictivă și puternic tabuizată, o operă în care domină natura acreditată cu registru sufletesc și distincții umanoide, o operă care performează dinamismul conflictual pe un fundal de o estompată istoricitate. De multe ori narațiunea este lăsată la voia visului, visul care înseamnă, după Freud „calea regală a inconștientului”, deși Nietzsche afirmă ceva în favoarea lui Fănuș Neagu: „Visul ne duce înapoi către stadiile îndepărtate ale civilizației și ne oferă un mijloc pentru a le înțelege mai bine.”

Spiritul ludic domină universul liric, nu discursul narativ, dincolo de tipologia particularizată, fie ca poezie socială, filosofică sau religioasă, fie ca topos existențial – nu spațial.

Nimeni nu a nuanțat raportul dintre narațiune și joc, dar J. Huizinga a analizat raportul genetic dintre poezie și joc: „Poezia este o funcție ludică. Ea se desfășoară într-un spațiu de joc al minții, într-o lume proprie pe care și-o creează mintea, o lume în care lucrurile au alt chip decât în viața obișnuită și sunt legate între ele prin alte legături decât prin cele logice.”

Admițând conceptul generic de poezie ca joc lingvistic și ideatic, trebuie subliniat faptul că arta de care mereu a fost alăturată poezia, rămâne muzica. Chiar în forma sa sacralizată de psalm, poezia are ritmul său organic, semnificația sa interioară dincolo de cuvinte, tensiunea mistică amintind de bolboroseala zeilor.

Ne aflăm în fața unui univers narativ dominat de derivația și divagația poetică din care se coagulează spațiul epic, perimetru creativ și butaforic.

Ravagiile sub-lecturilor și comentariilor extravagante au afectat opera, vizitată aproximativ între anii 1960–2012 de o mulțime de lectori creativi – ceea ce a condus la contorsionări și obscurizări ale semnificației textului. Ca și turismul excesiv, care distruge natura, și percepțiile deformatoare pot modifica proiectul semnificant și performant al creației.

Oricum, opera fănușiană a parcurs o dublă evoluție a receptării – de la realism la alegorie și de la tradiție la modernitate, în plin postmodernism.

În 2012, Fănuș Neagu ar fi împlinit 80 de ani iar opera a parcurs primii 50 de ani de la apariția și lansarea în lume, fără să fie lipsită de subaprecieri și negații, ca și de capriciile gustului public.

Ca o observație marginală, se pare - cei mai tineri nu mai gustă opera fănușiană (se plâng unii profesori de liceu). Lipsa de acțiune

a romanelor, lirismul superior dar care trenează acțiunea, absența personajelor excepționale, dezeroizarea metodică nu constituie dominante favorizante unei lecturi de plăcere. De asemenea, lipsa de excelență a imaginii și dominanța incantației sonore parazitează reprezentările interioare, particulare.

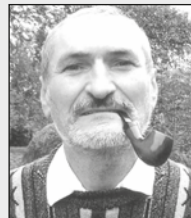
Faptul că Le Clezio și Pamuk au luat Premiul Nobel pentru cărți specifice pentru o tipologie narativă afirmată cu trei sau patru decenii în urmă de Fănuș Neagu ne încălzește, într-un fel, pentru că se confirmă vocația românească de deschizător de drumuri în universul textual european. Și nu numai atât. Reconfirmă perenitatea unei structuri tipologice perene într-un spațiu intelectual suprasolicitat de eflorescența experiențelor și experimentelor.

Numai aparent, gusturile s-au schimbat, evoluția romanului s-a orientat spre alt gen de complexitate ideatică și spre alte formule de construcție narativă. Dl. Fănuș Neagu poate fi receptat ca un Mare Maestru al artei cuvântului, ca un poet pe spații mici, dar nu neglijează nici arhitectura genului proteic.

Cititorii mai tineri, formați într-un climat narativ centrat pe acțiune și distribuțiile eroice ale protagoniștilor excepționali, sunt contrariați de expresia și formula romanului. Pasaje de mare poezie precum descrierea Deltei, imaginea Brăilei misterioase, prezența Dunării imperiale conțin pagini de rezistență pentru o receptare poetică fragmentară, în care se pot sesiza prezența miturilor și arhetipurilor, dar și marea tradiție epică, semnificantă încă și în noua operă.

Încă din „Îngerul a strigat”, autorul a avut intuiția genială că poeticitatea și desfășurarea secvențială, decameronică pot reprezenta o soluție pentru romanul viitorului. Serialitatea convențiilor epice și nu speculația poetică excesivă, un spirit constructiv de profunzime se opun linearității „realiste” și falsei reprezentări în oglindă, chiar dacă romanele fănușiene corespund unei vechi și generale definiții a genului: romanul este o oglindă purtată de-a lungul unui drum.

Percepția lumii prin metaforă și nu prin cuvânt nu doar că nu duce la o reflectare în oglindă, dar chiar performează o reconstrucție labirintică, de imagini secvențiale derulate într-un continuum cinematografic. În egală măsură, lectura produce și propune atât o mare savoare de delicii lexicale, limbajul abrupt și colorat, de universul pitoresc și picaresc (totuși, într-un sens diminuat comparativ cu „Îngerul a strigat”) de spiritul inovativ și anticonformist, cât și o abordare dificilă prin limbajul programatic și excesiv metaforizant.

Lucian GRUIA

Mariana Țăpuș – Amintiri pentru nepoți

Mariana Țăpuș, de profesie inginer, a început să scrie literatură pentru copii, relativ târziu. A publicat până în prezent: *Altfel de legende pe înțelesul celor mici* (2012), *Adoratul meu tată* (2013), *Adunate din viață* (2013) și *Amintiri pentru nepoți* (Editura Nouă, 2013) pe care o comentez în continuare.

Volumul menționat cuprinde șapte povestiri și o nuvelă extinsă, *Copilăria bunicii*. Motivația nuvelei constă în dorința autoarei de a transmite nepoților amintirile ei fascinante din vremea copilăriei sale, petrecută într-un orașel patriarhal din Nordul Moldovei. Mariana Țăpuș reconstituie o adevărată frescă a obiceiurilor, tradițiilor, ocupațiilor locuitorilor dintr-un orașel de provincie, de acum o jumătate de secol. Astăzi, când lumea mirifică de odinioară e pe cale de dispariție, autoarea se destăinuie în scris pentru ca lumea aceea paradisiacă să nu se piardă. În fond, acesta este chiar scopul literaturii, de a eterniza clipa efemeră.

Povestirile sunt și ele în tonul nuvelei, descriind amănunte din viața părinților autoarei (străbunicii nepoților ei), cartea constituindu-se într-un tot unitar, liniar, în descendență familială.

Începutul și sfârșitul volumului: povestirea *Moșul* și *Epilogul* nuvelei sunt sentimentale și nostalgice. În povestirea amintită, tatăl autoarei, îmbrăcat în Moș Crăciun, dă o raită prin fața blocului pentru a fi văzut de la balcon de copiii autoarei și chemat să le aducă daruri. Numai că, pe stradă, un copil îl prinde de mână fascinat că Moșul există. Dar sacul Moșului era la ușa blocului și copilul nu poate primi nici un cadou. Mama îl desprinde cu greu de Moș și-l urcă în automobil. Mașina pornește și copilul plânge. *Epilogul* nuvelei *Copilăria bunicii* descrie lumea destrămată a orașelului natal al autoarei: „Parcă sunt într-o localitate în care timpul s-a oprit, și lucrurile s-au risipit. Case singure, încuiate, uitate, mute, împodobite de buruieni, pomi cu fructele până la pământ, ulițe transformate în șleauri stau. Tăcerea și viața acoperă trecutul și încet îl șterge și, în curând, vor fi o amintire sau o descoperire arheologică. Numai eu am rămas cu amintirile mele. (...) Trebuie să se știe că acolo e un PARADIS uitat, asta spune tot. Peste deal și peste văi, cu dealuri și văi, cu ape susurând e casa noastră bătrânească.”

Pentru fiecare dintre noi, casa părintească se află situată în centrul lumii.

Sunt narate într-un stil autentic, firesc, limpede, colocvial amănunte din copilăria autoarei, întâmplările hazlii inerente, mâncărurile gătitе de mama, peregrinările familiei în funcție de locul de muncă al tatălui (medic), muncile localnicilor (bărbații la câmp, femeile la războaiele de țesut simultan cu creșterea copiilor), viața în gospodărie, creșterea găinilor, caprelor, oilor, vacilor, cailor și porcilor, pasiunea copilei (singură la părinți) pentru școală etc.

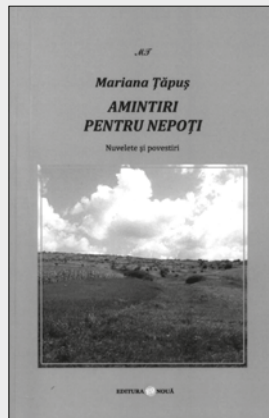
Adevărate poeme în proză sunt capitolele dedicate rândunicilor inteligente și șoricelilor ștregari.

Cititorilor le va lăsa gura apă gândindu-se la produsele tradiționale din carne de porc (crescut în gospodărie), ținute la păstrat în borcane mari, cu untură, la mămăliga cu brânză și lapte, la dulceturi și șerbet. Cei de vârstă a treia își vor aminti, desigur, că și ei au mâncat în copilărie pâine cu untură.

Dincolo de lipsuri, copilăria lipsită de griji, chiar fără calculatoare și telefoane mobile, a fost pentru majoritatea dintre noi, fericită. Mariana Țăpuș se adresează, prin *Amintiri pentru nepoți*, nu numai copiilor ci și cititorilor de toate vârstele. În povestiri, găsește disponibilitatea sufletească de a se transpune în sufletele curate ale copiilor, trăind împreună cu ei întâmplările vârstei nevinovate. Într-una din ele, Alexandru aleargă cu un buchet de garoafe spre școală pentru a le dăruia învățătoarei, de 8 Martie. În goana vijelioasă pierde florile, rămânându-i una singură și aceea ruptă. Cadoul său pentru doamna învățătoare va fi, în consecință, un pupic dulce.

Maturii își vor aminti de copilăria lor și de viața patriarhală azi destrămată.

Mariana Țăpuș depune mărturie, prin această carte, despre o lume apusă, mai calmă, mai prietenoasă și mai frumoasă.

Dan CULCER / Din Jurnalul unui vulcanolog (VII)

4 ianuarie 1985

Descopăr, răsfoind niște vechi dosare cu însemnări, în căutarea unor adrese adunate în recenta călătorie prin „străinezia”, câteva pagini manuscrise ale lui Gheorghe Iova, dateate 1977. Din ele am publicat cândva un fragment. Sînt tentat să public restul cu o notiță despre perenitatea și radicalitatea lor. Sînt însemnări de jurnal – lecturi critice care au renunțat la aerul obiectivității, cu pertinente observații și fac apel la retorica mărturisirii. Îi voi scrie ca să primesc și ceva nou. Sînt curios dacă ne regăsim pe „aceeași lungime de undă”.

M-am hotărît, la început de an, să transcriu aici o parte din însemnările, aruncate ici-colo pe pătrățele sau dreptunghiuri de hîrtie, referitoare la teme diverse: mereul proiectatul ROMAN, titluri, idei pentru studii sau eseuri. Ieri noapte îi spuneam Mariei că în mine zac vreo zece oameni, care nici măcar nu se cunosc între ei, proiectele unuia sînt uitate de celălalt. Astfel zis momentele succesive ale conștiinței mele, având negreșit un fond unitar, pe o structură chiar abia modificată în timp, se grefează mereu idei noi sau se reiau la intervale imprevizibile obsesii vechi, mai toate neîmplinite. Am un fel de a mă lăsa de treabă exact în clipa în care urmează finalizarea, de a considera scopul atins mental iar punerea în obiect neinteresantă. Pornesc de la îndepărtate periferii iar atingerea centrului nu se mai realizează, nu dintr-o lehamite sau un sentiment al zădărniceii (și astea acționează) ci din pricina trăirii anticipate a situațiilor, când trăirea efectivă a situației nu mai contează.

*

Pentru argumentul la *Citind și trăind...* îmi notasem: „un critic nu mai este un tip care citește cărți, vorbește la simpozioane, ține referate, scrie eseuri, mănâncă, bea, vomează, visează literatură. El trăiește trecând pe stradă, între domiciliu și bibliotecă, cu ochii deschiși, mai mult chiar confruntând realitatea literaturii cu realitatea vieții – ambele văzute ca produse sociale.” O poziție pe care, atunci polemică, o văd azi simplistă. (ian.1985)

*

„Un eseu despre proprietatea literară negată – textele după scriere nu ne mai aparțin sau ne aparțin ca oricui altcuiva – putem să le distrugem, se presupune că undeva există o copie, cineva le știe pe de rost, putem să le transformăm ca pe o haină moștenită, nimeni nu are dreptul să ne tragă la răspundere : producem folclor, texte pentru toți, la îndemîna tuturor, oricine va lua ce va vrea.”

În această însemnare veche încercam să arăt că lectura este o acțiune de folclorizare ; apropiere a textului, subiectivizare, îngurgitare. Ideea refolosirii apare și în proiectul de eseu despre *Gunoieri*.

De introdus textul cu *Gunoierii* aici. Cei care recuperează din gropile cu gunoaie idei și obiecte pe care le curăță, reciclează, revând, relansează ca noutăți, fiindcă noi nu avem memorie.

Dar, cînd îmi notam acestea, furtul literar nu devenise la modă prin romanul de colportaj a lui Eugen Barbu – nu se produsese scandalul. Apariția unui astfel de eseu ironic ar fi desigur imediat folosită ca argument. Va trebui deci să mă delimitez anticipat,

contrazicând însuși principiul folclorizării de la care pornesc. Pe de altă parte secolul al XIX-lea a fost încă lax în privința dreptului de proprietate literară, asupra tramei epice mai ales dar și asupra textului propriu-zis. Acum, după război, romanul popular reia tehnici similare de colportaj, ba mai mult se realizează adaptări ale unor romane populare cu autori cvasi-anonimi, retipărite căci răspund gustului publicului mereu ahtiat de lacrimi și senzațional. La vîrfu cărui se află *Love Story*, jos – toata masa romanelor de consum – la noi Platon Pardău, Dinu Săraru, Corneliu Leu etc.

Eugen Barbu plagiat – nr. 1403, Decizia Trib. Suprem 1172/30 dec. 68 Decret Consiliul de stat

*

Interviu cu mine însumi. Pe întrebările mele: *Despre biografia criticului ca necesitate de a studia formațiunea nu doar intelectua-lă ci și morală a personajului, care explică nu doar opțiunile ci și obsesiile, consecvențele sau inconsecvențele ariticultui ca autor.*

Ideile fixe, programul, ecletismul – dacă e preferabilă o cultură extraliterară, istorie, filosofie, biologie, psihologie, sociologie, estetică !

*

Stranie reținere! O țară care pretinde că aplică marxismul are o sociologie subdezvoltată, inertă. O împiedică să analizeze realita-tea (nov. 1973)

*

Ar trebui inventați niște debutanți pentru a îmbogăți peisajul. Am discutat cu confratele Ulici ideea. L-am inventat împreună pe Ion Murdeală. A apărut, sub semnătura lui Laurențiu Ulici, chiar și o cronică la un autor inexistent. Personajul lui Radu Cosașu (Supraviețuiri și Ficționari) ca și a lui Țoiu este un revoluționar frustrat – care nu a apucat să facă sau să trăiască o revoluție reală.

Revoluționarul care se activează prin lecturi și rămîne revoluționar în texte – practica socială obligîndu-l să trăiască conformist, laș, adaptabil – să nu uit textul lui Ungheanu din *Luceafărul* pe marginea acestei cărți – pentru eventuală polemică.

*

Să încerc lecturi fără prejudecăți, fără cîrje... biografice sau culturale. Se pot tăia punțile ? Atunci eu cine sînt ?

*

Natura în nuvela românească contemporană – Sensul ei – Topografia simbolică. Locul acțiunii

*

O carte despre eseul contemporan – și critica bibliografiei critice românești (Birăescu, Tiutiuca)

*

„Cercetînd descreșterea ratei sinciderilor în timp de război Huxley scria că fenomenul a fost explicat, printre altele, prin faptul că întreaga națiune fiind într-o fază critică, viața a căpătat o semnificație și o rațiune de a fi. În astfel de momente scopul către care se îndreaptă colectivitatea e vizibil ; datoriile sînt simple și

explicite ; vagul și incertitudinea idealurilor din timp de pace fac loc definirii precise a idealului din vreme de război care este : victoria cu orice preț” – pag.145 – e un citat din cine ?

*

Apariția unui personaj istoric, a unei personalități istorice „salvatoare”, eroul, marele om, conducătorul, semnifică faptul că națiunea este incapabilă să regleze, să rezolve prin rațiune și acțiune politică problemele care i se pun.

*

Să revin comentînd cele două cărți de publicistică ale lui Norman Manea, scriitor cu o poziție singulară.

*

Mariana Șora afirma, în interviul acordat lui Leonid Dragomir (*Vatra*, nr.11/2007), că fraza lui Nae Ionescu : „Între națiuni există ziduri care merg de la pămînt și până la Dumnezeu”, pronunțată de acesta în cadrul unui curs din 1937 sau 1938, a fost resimțită de studenta care era dînsa pe atunci, ca „o fraza memora-bilă si dărîmătoare”, și a marcat îndepărtarea tinerei, inteligentei și studioasei evreice timișorene, de Nae Ionescu, care probabil i se arătase, pînă la acea vreme, tot atât de fascinant ca și altor studenți. Vreau să notez reacția mea la această frază a lui Nae Ionescu, pe care nu o cunoșteam. Acum, în 2008. Anul în care voi împlini 67 de ani.

Nae Ionescu va fi fost genial? Nu știu. Dacă Goethe a fost un geniu, atunci Nae Ionescu nu a fost unul. Mai degrabă văd în Nae Ionescu un antrenor în filosofie, în genul, poate, în care Noica dorea să fie el însuși antrenor, pentu tineri, sub comuniști. Adică să îi facă pe cei care, sub presiunea dogmei și cenzurii, uitasera să gîndească, să devină oameni liberi, gînditori cu propriul lor cap, pe proprii lor umeri. Drepti, în picioare.

În privința frazei lui Nae Ionescu, tot ce știu despre națiuni mi se pare o confirmare a acestei memorabile fraze, a cărei forma probabilă mi se pare mai degrabă : «Între națiuni există ziduri care se-nalță de la pămînt și până la Dumnezeu”.Dar zidurile sunt nu doar despărțitoare ci și protectoare.

Daca nu ar fi așa, nu ar exista ființe, corpuri geometrice, nu ar exista națiuni. Este o problemă de biologie, de matematică, de geometrie și nu de politică sau etică. Nu ar putet există “corpuri” diferențiate, fără delimitări, iar limitele, în aceste domenii, sunt o necesitate, nu doar o convenție sau un mit fondator.

Pentru a convinge o evreică, primul exemplu care ar putea să fie dat este chiar cel care permite definirea evreității. O limită pe care cei care se definesc drept evrei o înalță de la pămînt și pâna la Dumnezeu. Fără persistența acestui zid, menținut cu imense sacrificii și cu extraordinară tenacitate, comunitatea ebreă nu ar fi putut supraviețui. Și tocmai pentru supraviețuirea ea, se înalță și acum ziduri, de la pămînt și până la Dumnezeu. Ziduri reale pentru a apăra zidurile simbolice, cele despre care vorbea Nae Ionescu.

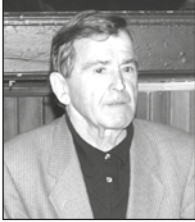
Nu trag de aici concluzia că separația este etanșă, că ar putea fi etanșă vreodată, doar că ea este necesară, fiindcă devălmășia este entropică. Adică mortală. Asta trebuie să li se răspundă propagandiștilor dereglementării, globalizării și altor universalis-me, cum sunt capitalismul și comunismul. Pentru a exista, trebuie să ne diferențiem, specializăm. Așa a apărut și viața pe pămînt. Prin zidurile celulare. Prin ieșirea din devălmășie. Casele se construiesc cu ziduri. Ele ne adăpostesc de rele. Că în contextul crizei antebelice, cu mișcările sale antisemite, Mariana Șora a înțeles greșit sau mai exact nu a înțeles această frază, e aproape normal. Că acum nu și-a amendat neînțelegerea, este neliniștitor. Fiindcă suntem în fața unei confuzii de planuri. Zidurile casei lui Israel au ferit de pieire neamul acesta, spre norocul său.

Ca traducător și vorbitor trilingv, sunt destul de bine plasat pentru a simți pe unde trec zidurile și cât de nete, fluide, transpa-rente sau opace sunt limitele. Și mai ales cât de periculos și fascinant este să traversezi membrane, să treci de pe o orbită pe alta.

Acestea fiind scrise, nu sunt deloc atât de pesimist și spengleri-an ca Mariana Șora. Venirea barbarilor care au destrămat Imperiul a fost ocazia noii diferențieri din care s-a născut națiunea căreia îi aparțin și limba în care scriu. Deși îmi place latina, deși vorbesc franceza și maghiara, prefer să scriu în limba română. Nu din orgoliu sau paranoia națională ci pentru că nu vreau să fiu altceva decăt sunt. Asemenea celor din care mă trag. Pruncii mei din Franța sunt barbari ajunși la Paris. Eu i-am ajutat să intre în Cetate. Ce neam se va naște din aceste noi amestecuri ? Unul puternic care își va înalța zidurile noii sale case până la Dumnezeu. Unul.

Ion TRANCĂU / Pagini bizare - galerie cu personaje mecanomorfe

De la început, recurg la o precizare: ***Pagini bizarre*** este titlul ediției princeps apărută în anul 1930 datorită admirației avangardistului Șașa Pană, iar termenul *mecanomorfe* a fost introdus, operațional și funcțional în domeniul urmuzologiei de regretatul Nicolae Balotă. În acest demers exegetic am respectat ordinea prozelor urmuziene din antologia *Avangarda literară românească* datorată lui Marin Mincu, pentru a ajunge la o caracterizare a personajelor din scurta operă rămasă de la nefericitul Demetru Dem Demetrescu-Buzău, prea puțin cunoscut cu pseudonimul Urmuz. Cele mai multe personaje urmuziene sunt conturate, realmente, ca făpturi *mecanomorfe*. Prozele bizare urmuziene ne apar desăvârșite arhitectural, scriitorul avangardist având geniul caragialian, ca descendent în privința construcției personajelor, a prezentării cadrului și decorului în care ele apar și se manifestă. Ov. S. Crohmalniceanu, considerând că Urmuz reprezintă *Antiproza* avangardistă în peisajul literar multiform interbelic, i-a atribuit și meritul extravagant de a fi avut facultatea transformării gândurilor *cele mai absurde în nenumărate făpturi însușite*.

Făpturile urmuziene dobândesc identitate după o estetică originală a absurdului, ele fiind temeinic reliefate artistic, în ipostaze memorabile. Prozatorul avangardist parodiază viziunea și stilul romancierului doric, omniprezent și omniscient, arhitect și narator obiectiv la persoana a treia, precum ardenlii Ioan Slavici și Liviu Rebreanu, moldoveanul Mihail Sadoveanu sau teleormăneanul Marin Preda.

Urmuz ignoră timpul și spațiul, deosebindu-se astfel de prozatorul romancierul realist clasic și modern, de tip doric. El se abandonează unui anumit mod de observație cinică a naturii umane. Cinismul urmuzian este, în esență, terifiant și tragic, atitudinea din comediiile și schițele lui I. L. Caragiale fiind, dimpotrivă, ironică și comică. Personajele lui Urmuz se comportă și se complac într-o ambianță de o straniețate sinistă și terifiantă, tipurile caracteristice realismului caragialian trăind în alchimia fericită pe care o dau aparențele, în euforia acestora, într-o totală ignoranță a esențelor ca sursă inepuizabilă și mereu actuală a comicului. Enunțurile narative încep în stilul prozei tradiționale, dar continuă și se finalizează în bizara voluptate a absurdului.

Strict alfabetic, dar bizar, urmuzian, făpturile din sumarele proze urmuziene se succed în ordinea următoare: Algazy, Cotadi, Cronicari, Dragomir, Fuchs, Emil Gayk, Grummer, Ismail, Pălnia, Stamate, Turnavitu și personajele fără nume / anonime.

Înfrățirea fizică cu morală a lui **Algazy** se impune, din primul enunț ca fiind normală, dar continuarea și finalul acestui enunț este halucinant de straniu: *Algazy este un bărbat simpatic, știrb, zâmbitor și cu barba rasă și mătăsoasă (...), însă frumos așezată pe un grătar înșurubat sub bărbie și împrejmuît cu sârmă ghimpată...*; sau *Algazy nu vorbește nici o limbă europeană... Dacă însă îl aștepți în zori de zi, în faptul dimineții, și îi zici: Bună ziua Algazy! insistând mai mult pe sunetul z, Algazy zâmbește, iar spre a-și manifesta gratitudinea, bagă mâna în buzunar și trage de capătul unei sfori, făcându-și să-i tresalte de bucurie barba, un sfert de oră...*

Din acest fragment ne putem da seama ce fel de personaj este Algazy, adică un bătrân *simpatic*, respectuos, care te salută doar atunci când îl saluți, insistând mai mult pe sunetul z, arătându-și gratitudinea lui și zâmbetul. Fiind o persoană veselă, trebuie să arate și într-un fel anume, de aceea barba rasă și mătăsoasă și-o poartă pe un grătar care este plasat sub bărbie.

Algazy are montat sub bărbie un grătar, consolidat și apărut cu sârmă ghimpată, izolându-l senzorial și rațional de ceilalți oameni, *zâmbitor* și grațios. Ce trebuie să mai știm despre el este că nu a luat niciodată mită și, chiar dacă a acceptat compromisul, acesta a constat în doar niște *cioburi de strachini, din dorința de a face dotă unor surori ale sale sărace, cari trebuiau să se mărite a doua zi*. Nu putem crede că este vorba de o mită în adevăratul sens al cuvântului pentru că el nu a vrut decât să-și ajute bieteile surori, din sentimente pure, fraterne. Pe lângă toate aceste fapte pe care Algazy le săvârșește, el mai are plăcerea să-și plimbe roaba, înhământu-se de bună voie, alergând prin căldură și praf pentru a strânge *cărpe vechi, tinichele de untdelemn găurite și în special arșice, pe care apoi le mănâncă împreună, după miezul nopții, în tăcerea cea mai sinistă*. Trebuie să menționăm faptul că Algazy nu săvârșește singur acest lucru, ci alături de amicul Grummer, celălalt personaj bizar care se află încă în compania lui. Alimentația personajului nostru este la fel de stranie, nefiind o mâncare obișnuită, ci una incredibilă, meniul ciudat constând în *cărpe* sau *tinichele* cu care se nutrește doar după *miezul nopții*. În finalul prozei, eroii lui Urmuz se luptă *cu puteri îndoite, sub pretext că se gustă numai pentru a se complecta și cunoaște mai bine*, se sfășie și se consumă reciproc până la *ultimul os*.

Înaintea autorităților alarmate, o soție a lui Algazy, în formă de mătură, săvârșise deja funerariile derizorii, aruncând la gunoi rămășițele metalicești și lemnoase ale acestor personaje neobișnuite, mecanomorfe. În această proză, capodoperă a literaturii avangardiste, Urmuz dovedește încă odată extraordinara lui capacitate de inventivitate epică bizară și de utilizare a detaliului artistic insolit.

Asemenea lui Algazy, **Cotadi** este și el un personaj straniu și grotesc prin excelență, deoarece este *Scurt și pântecos, cu musculatura predominantă, cu picioarele îndoite de două ori înafară și o dată înăuntru și veșnic neras. Părul negru ca pana corbului e plin de mătreață și încărcat cu sclipitori și scumpi piepteni de bagă*. Până aici pare destul de normal, ca ființă umană și ca făptură urmuziană, excluzând amănuntul cu picioarele. El poartă tot timpul o îmbrăcăminte de șifă ce îi formează un fel de cuierasă, care, chiar dacă îl deranjează, o poartă sub cămașa țărănească cu ciucuri.

Este sugerat faptul că acest Cotadi nu stă bine la capitolul igienă

corporală. Lui nu-i place să se spele și să fie curat pentru că de această cămașă nu se desparte niciodată. Ceea ce îl definește cel mai mult este faptul că *fără să vrea, devine de două ori mai lat și cu totul străveziu, dar aceasta numai de două ori pe an, și anume, când soarele ajunge la solstițiu*.

Putem vorbi oare de o vrajă sau de o renaștere a personajului? Să fie aceasta oare singura dată când Cotadi se schimbă în adevăratul sens al cuvântului, adică singurul moment pe care îl putem asocia cu o baie plăcută? Nu putem ști sigur care e răspunsul, dar cert este că de două ori pe an el se lățește și devine mai străveziu doar când *soarele ajunge la solstițiu*. Dacă părul este plin de mătreață, Cotadi are, în schimb, o gușă fină și catifelată pe care lipește nasturi și insectele moarte, cu gumă, dar nu cu orice gumă, ci numai arabică, cu care în spatele teighelei încearcă să atragă clienții în discuții plăcute sau neplăcute. Deși atrage în mod insidios clienții în dialog, nu-i place să fie contrazis, se enervează, manifestându-se prin lovirea puternică a dușumelei *cu muchia unui pian pe care îl are înșurubat la spate, deasupra feselor, și pe care îl pune întotdeauna în mișcare în asemena ocazii, punând în nedumerire pe clienții săi și bângâind în sperieți pe cei mai slabi de ȳnger*.

Se pare că avem a face cu o fire nerăbdătoare care-și mănâncă nervii, sperind clienți. Tot acest capac de pian îi mai servește și ca perete pe care urinează în mod special iarna, nu numai el, ci și ceilalți clienți mai vechi care vin la prăvălie, comică și absurdă fiind și inscripția de pe capac: *Murdăria oprită!*

Încă odată se subliniază faptul că avem a face cu un personaj murdar sau urât mirositor. Hrana lui costă în ouă de furnici, pe care le introduce cu ajutorul unei pâlunii, totul fiind contra-cost, în schimb, oferă *sifon*. Timp de șase luni este astupat cu un dop de sticlă cu șampanie, *pe care de câte ori îl trage afară, se încearcă să-l împartă în loturi inalienabile și să-l distribuie populațiunii rurale, sperând că va putea rezolva în acest mod cu totul empiric și primitiv, delicata și complicata chestiune agrară*. Se gândește totuși la ceilalți, vrând să rezolve această *delicată și complicată chestiune agrară*. Despre originea acestui personaj nu știm multe date, circulând doar unele speculații cum că s-ar trage dintr-un neam de viță nobilă, având ca ultim descendent o mătușă bătrână care locuiește la mahala și care *zilnic îi trimite scrisori cu epigrame spirituale compuse în dialectul macedonean, precum și pachete mici cu țărâțe, sperând prin acesta să-l abrutizeze și să-l facă să renunțe de bună voie la partea de moștenire ce i s-ar cuveni după moartea ei. Toate acestea ea i le trimite printr-un băiat foarte deștept, cu urechile nichelate și cu pantalonii vârgați, numit Tudose*.

Cotadi nu ia nimic în seamă, ignoră tot ce se întâmplă în jurul lui, răbdând cu cinism aceste curiozități ale existenței, consolându-se cu prietenia vechiului camarad de școală, Dragomir.

Cotadi este bizar prin îmbrăcămintea lui de șifă purtând pretutindeni un capac de pian înșurubat în spate, poziționat deasupra feselor, pe care îl folosește la urinat împreună cu clienții lui, iar hrana cotidiană constă în ouă de furnici.

În antologia avangardei, realizată de Marin Mincu, Urmuz debutează cu cele șaisprezece versuri din așa-zisa parte narativă, insolită, urmată de versul final ca *morală* a compoziției intitulate *Cronicari*, cu subtitlul parodic *Fabulă*. Aceasta este structura narativă parodică a fabulei urmuziene în care alegoria se subintitulează în mod avangardist fuzionând cu elemente livești și intertextualiste, chiar dacă poate deruta prozodia folclorizantă a versurilor. Elementul livresc este onomastic, antropomic, constând în invocarea unor personaje celebre ca Aristotel, filosof și teoretician literar din antichitatea elină, Galileu, personalitate proeminentă a umanismului renașcentist italian.

În universul fabulistic urmuzian este integrat anterior un alt personaj, Rapaport, pentru a ne da seama și a ne alimenta iluzia realității. Tot ca element livresc de intertextualitate apare și un alt personaj, plasat între real și imaginar, Boris Sarafoff, un substantiv propriu care dă titlul unei schițe caragialiene.

Exercițiul fabulistic, evident parodic, ne sugerează posibilitatea de a căuta și releva afinități creative plauzibile într-o trinitate literară celebră formată din realistul clasic, parțial naturalistul sau zolistul, Ion Luca Caragiale, avangardistul Urmuz și tradiționalistul și modernistul Tudor Arghezi. Simple, dar cetele date biografice și temperamentale ne conduc la simpla coincidență că triada se constituie din mari și fundamentali scriitori munteni, ilustrând, prin creația lor integratoare și complementară, toate genurile literare: poezia, proza, dramaturgia și publicistica.

Titlul versurilor urmuziene ne permite o hermeneutică stranie, dar plauzibilă: niște *cronicari*, adică ziarști, din amintita schiță caragialiană, ca personaj colectiv în această ludică narațiune sumară, versificată, *duceau lipsă de șalvari*, cu alte cuvinte decodate, de subiecte pentru opera lor publicistică. Conotații, sensuri metaforice, alegorice au substantivele șalvari, ghetе vechi, ale lui Galileu, care îl îmbie pe Sarafoff să servească un cartof, și cele din morala sinonimiei *Pelicanul sau babița. Rapaport cel drăgălaș*, un posibil funcționar ministerial, deoacă planul acestor *cronicari*, deoarece el *juca un carambolaj*.

Toate personajele din compoziția fabulistică, ludică și parodică intitulată *Cronicari* sunt conturate succint cu mijloace obiective, auctoriale, directe și indirecte. De asemenea, toate compunerile literare următoare, în proză, în viziunea ludică și în stil avangardist, șocant, dinamitar, conțin imprevizibile, mai mult sau mai puțin degizate, sensuri ale unei virtuale arte poetice. A descoperit și a afirmat acest posibil adevăr hermeneutic Ion Pop, un veritabil avangardolog, universitar clujean, teoretician, critic și istoric literar, dar și poet care persistă în *Jocul poeziei*. În bizara fabulă urmuziană, Ion Pop are revelația incontestabilă a unei *ars combinatoria*.

Dragomir este prezentat în compania lui Cotadi, care posedă o

anumită autonomie, pentru că se trage dintr-o familie nobilă, ceea ce nu-l împiedică să-l facă amic. Superioritatea lui Cotadi fuzionează și se aliază cu inferioritatea lui Dragomir, urmărindu-se un scop ȳgnobil, acela de a agresa pe cei dinafara lor, pe cei care frecventează prăvălia ca posibili cumpărători. Nu se exclude faptul după care Dragomir se manifestă și el ca personaj bizar. Portretul lui fizic este decis și concludent: *foarte lung, cărn, cu ochii rotunzi și foarte mobili, având gâtul subțire de culoaea cafelei cu lapte și fasionat ca la strung, purtând două smocuri fine de păr lustruite și negre ca pana corbului, care atărnă ca un decimetru pe ceafa-i rotunjită și lăsând să se scurgă din ele la vârfuri câte două picături limpezi de untdelemn franțuzesc*.

Deosebirea dintre cei doi amici, Cotadi și Dragomir, este de natură olfactivă. Cotadi are podoaba capilară plină de mătreață și un miros neplăcut, pe când Dragomir lasă un miros de *untdelemn franțuzesc*. Este un bun camarad, cu inimă de aur, atunci când îl vede pe prietenul său vărsându-și nervii pe umila dușumea, neputând să pună la punct pe naivul care a avut imprudența să-l contrazică pe Cotadi. I se alătură acestuia pentru a-i demonstra că va fi alături de el la bine și la rău și totodată pentru a-l da învins pe clientul tupeist cu un gest oarecum eroic: își lungește gâtul cu un supliment de mucava de un metru și 20 cm, pe care se suie grațioase iedera și alte plante agățătoare și care are în partea de sus un aparat care arată cele *patru puncte cardinale*.

Cum totul trebuie răsplătit, Dragomir se poate bucura oricând de masa de seară la amicul lui, o masă ce constă nu în ouă de furnici, ci se compune din *piciorușe de caracatiță și pâine*. El se mai poate bucura în fiecare Duminică sau *la sărbători bisericești de un lighean mare plin de scorușe* printre care, dacă se mai află și câte un *bobinaș de arnici, pentru dres ciorapii*, ar fi și mai bine, satisfăcând dorința cea mai mare a lui Dragomir.

Răsplata nu este oferită doar pentru gesturile eroice pe care le săvârșește, dar și pentru că ține contabilitatea prăvăliei și pentru că oferă cotidian mâncare la păsări, având și rolul de procuror în mai toate procesele lui Cotadi. Îndeplinind multe lucruri utile lui Cotadi, Dragomir este și el recompensat cu un dormitor *din stânga unei firide* alături de familia stăpânului, ori de câte ori plouă. Aici totul funcționează contracost sau poate fi vorba doar de o simplă recunoștință și mulțumire ca între prieteni.

În ultimul fragment convențional, autorul divulgă regretul de a nu mai fi auzit nimic despre Cotadi și Dragomir, ultima veste fiind aceea că primul, insidios din fire, a lăsat un testament prin care dorește să fie îngropat alături de neuitatul prieten, în speranța că din câte două picături de untdelemn franțuzesc, de cea mai fină calitate, ce se scurg la fiecare secundă din smocurile de păr ale acestuia, *vor răsări, cu timpul, livezi întregi de măslini deasupra, livezi care, împreună cu terenul devenind de drept proprietatea familiei sale, aceasta va avea astfel la îndemână destul untdelemn gratuit spre a întreține candela după obiceiul creștinesc*.

Concluzionăm că personajele au avut propriile scopuri, cel mai avantajat ieșind din relația lor, probabil, Cotadi. Putem observa, de asemenea, absența totală a narațiunii faptelor și întâmplărilor, a subiectului prozastic, substanța acestei creații asigurând-o cuplul personajelor totdeauna masculine, de data aceasta, Cotadi și Dragomir. Aceste personaje urmuziene au anexate pe corpurile lor umane, diferite mecanisme sau dispozitive, menite să le amplifice straniețatea.

Luându-l doar după nume, **Emil Gayk** pare un personaj normal, dar de sonoritate exotică, un om simplu pe care poți să-l întâlnești oriunde și oricând, însă după ce răsfoiești paginile acestei proze scurte cu titlul omonimic, îți dai seama că nu e așa, personajul făcând parte din creațiile fabuloase și spectaculoase, bizare, ale lui Urmuz.

Incipitul prozei este la fel de laconic, autorul caracterizându-l direct: *Gayk este singurul civil care poartă pe umărul drept un susținător de armă. El are gâtul totdeauna supt și moralul foarte ridicat. Nu poate fi ostil multă vreme cuiva, dar din privirea-i piezișe, din direcțiunea ce ia uneori nasul său ascuțit, precum și din împrejurarea că este aproape în permanență ciupit de vărsat și cu unghiile netăiate, îți face impresia că ese în tot momentul gata să sară pe tine pentru a te ciuguli*. Cât de mult te poți înșela uneori, dar atât de mult încât să constăți că omul simplu cu care credeai că vei avea afaceri este un simplu civil cu moralul ridicat, care poartă armă, neserios și necredincios cuiva mult timp, instabil în comportament.

Cu ce avem oare de-a face? Cu un om-pasăre? Putem descoperi și lămuri acest mister? Impulsivitatea agresivă a personajului este viscerală, ieșită de sub controlul rațiunii. Pentru Emil Gayk ciugulitul se manifestă ca un tic, uneori ca un imbold sau instinct sexual, dar aceste manifestări bestial-agresive, iraționale și absurde ale personajului se corelează admirabil cu limbajul administrativ, politic și diplomatic al momentului istoric antebelic, nu în mod gratuit personajul straniu este singurul civil care poartă armă și *ascuțit bine la ambele capete și încovoiat ca un arc(...)* stă totdeauna puțin aplecat înainte, astfel că poate ușor domina împrejurimile. Ține să fie bine pregătit pentru orice eventualitate, și de aceea doarme numai în frac și mănuși albe, păstrând ascunse sub pernă o notă diplomatică, o cantitate respectabilă de pesmeji și... o mitralieră.

Îmbrăcămintea lui cotidiană constă într-o perdeluță de briz-brizuri, de-o parte și de alta a corpului, dar care poate fi ușor înlăturată *de oricine cu permisiunea sa*. Este hoinar, încât douăzeci și trei din douăzeci și patru de ore, în direcția nord-sud, le petrece înotând, inspirat de enigmatе muze cu bocanci.

Neavând copii, Gayk a adoptat o nepoată căreia îi face o educație aleasă și o cultură generală pertinentă, la maturitate, nepoata solicitându-i libertatea de a merge la câmp ca și accesul la mare.

Continuare în pag. 16

...Pagini bizare - galerie cu personaje mecanomorfe

Urmare din pag. 15

Imprevizibil și temperamental, gata de atac, Gayk se aruncă asupra acesteia, ciugulind-o de mai multe ori, *contra oricărui uz internațional și fără nici un avis prealabil, se consideră în stare de război, război care îi ținură angajați mai mult ca trei ani de zile și pe un front de aproape șapte sute de kilometri.*

Războiul lor este eroic, dar parodic, deoarece în final Gayk află că fusese avansat la gradul de mareșal, cere pace, o pace rușinoasă, acceptată, nepoata lui fiind convinsă că lupta cu o femeie și nu cu un inamic este umilitoare pentru un adevărat erou. În felul acesta, Gayk și-a luat angajamentul de a renunța la acel act tentant de ciugulire, iar în final, prin tratatul acceptat reciproc, ei vor putea să-și ridice în viitor cât mai mult cu puțință starea morală.

Proza apare cu titlul complet al eroului masculin, dar autorul găsește motive să-l acleme doar cu numele de Gayk, probabil pentru a sublinia, încă odată, caracterul straniu și exotic al multora dintre personajele minuscule-i sale opere.

Debutul prozei *Fuchsiada*, de-a dreptul urmuzian, este demn de paginile bizare ale avangardiștilor geniali. Personajul principal, central, protagonistul acestei proze este **Fuchs**, care *nu a fost făcut chiar de mama sa... la început când a luat ființă nu a fost nici văzut, ci a fost numai auzit, căci Fuchs când a luat naștere a preferat să iasă prin una din urechile bunicei sale, mama sa neavând deloc ureche muzicală...*

Funcția și valența parodică a acestei proze bizare se află chiar în titlul și subtitlul ei. Numele personajului nu este muzical prin el însuși, nu poate sugera armonie muzicală simbolistă sau postsimbolistă. Biografia lui muzicală este totuși precară. S-a trezit la viață printr-o ureche presupus muzicală a bunicii, cea maternă fiindu-i afonă. După o naștere improprie, anormală, deci absurdă și bizară, Fuchs s-a dus direct la Conservator fără a se distinge ca geniu precoce, unde a luat forma de acord perfect, domiciliind discret, trei ani, în fundul unui pian, neștiut de nimeni.

După ce a studiat în timp record armonia și contrapunctul, a absolvit *cursul de piano*. El cunoaște o metamorfoză kafkiană, absurdă, din două sunete degenerate în ochelari și umbrelă, *care cu un sol diez ce îi mai rămase, dădură forma precisă, alegorică și definitivă*. Se mai remarcă la acest ciudat personaj faptul că *la pubertate îi mai cresc*u lui *Fuchs și un fel de organe genitale care erau numai o tândără și exuberantă frunză de viță, căci era din firea lui afară din cale de rușinos, și nu ar fi permis, în ruptul capului, decât cel mult o frunză sau o floare*.
Faptul că dispune de asemenea insolite organe care sunt asemănite cu frunza de viță îi conferă o fire pudică, hrana și mai ales cina fiindu-i asigurată de acest element vegetal, urmând ca apoi să se clustreze cu *două chei muzicale*, adormind ca un copil după scaldă, de parcă ar fi purtat pe aripi angelice. Fuchs este mai mult consumator decât creator muzical, un meloman, precum Urmuz însuși, succesor prin această însușire muzicală al marelui I.L. Caragiale.

Are dreptate hermeneutul Matei Călinescu, când relevă reminescențe autobiografice în acest *poem eroico-erotic și muzical*. Deducem din acest subtitlu, indubitabil parodic, că personajul central Fuchs este construit tridimensional, el rămâne constant și consecvent un bărbat pudic, fiindcă doarme acaparat de vise și în zori de zi *nu iese din umbrelă până nu i-a crescut altă frunză în loc de organe genitale*.

Urmuz urmărește personajul în totalitatea manifestărilor lui exterioare și interioare, divulgându-le cu nonșalanță și cu intransigență, aparent, conform logicii prozei tradiționale, dar, în fond, potrivit unei alte logici, unei antilogici bizare, avangardiste.

În partea a doua a prozei, Fuchs petrece noaptea sub cerul liber, deoarece umbrela este la reparat, în visare și melancolie, în extaz, mai ales după ce este înconjurat de slujitoarele zeiței Venus, născută din spuma mării, însoțitoarele fiind vestale ale plăcerii, care îl aclamau: *Dragă Fuchs, dă-ne dragostea ta imaterială!* Venus însăși este fermecată, încât, după Vulcan și Adonis, hotărâște să-i acorde și lui Fuchs o noapte..., trimițându-l în acest scop pe Cupidon să-i săgeteze inima.

În partea a treia, *Cele trei grații* poartă pe Fuchs pe brațe spre locul în care era așteptat de Venera. Urmuz valorifică mitologia greco-latină în plan ireal, fantastic, prin intervenția zeilor din Olimp. Astfel, zeul Vulcan-Hephaistos, gelos pe Fuchs, se răzbună dezlănțuind o ploaie puternică, după care, ajutat de aripile inspirației muzicale, Fuchs ajunge plouat în Olimp. Prozatorul ne transferă abil și subtil din mitologia latină în mitologia greacă: Afrodita se comportă pasional cu Fuchs, dar, după îmbrățișări și sărutări pătimașe îl trimite aplecat la o uscătorie de prune. În alcov are loc spectacolul coregrafic și muzical, *Sub bagheta măiastră a lui Orpheu* în prezența fermecătoare a celor nouă muzе și a lui Euterpe. Discursul bombastic și triumfalist de întâmpinare a eroului Fuchs este ironic și parodic. Personajul apare dezechilibrat, în scene de intens erotism, când în compania lui Venus, când a Aphroditei.

După dezmerdări terestre, Afrodita așază pe Fuchs cu dragoste, încât rămâne fermecat până când este luat *ușor de o ureche și, cu un gest nobil, dar energic, îl azvârli în haos, ca pe un artist izgonit, damnat*.

Destinul eroului este decis de rătăcirea labirintică sau odiseică prin Haos, gravitatea în jurul planetei Venus, exilarea pe planeta pustie, unde să-și lase progenitura rezultată din amorul lui cu Venus. Intervenția zeiței Pallas-Atena comută pedeapsa: *i se admise să cadă tot pe pământ însă cu o singură condițiune: este într-adevăr acolo atâta progenitură inutilă, artistică și neartistică, încât nu era deloc nevoie de a se mai crea alta... I se impuse lui Fuchs obligația de a distruge snobismul și lășitatea cugetării în artă de pe meleagurile pământene*.

Se observă din această misiune terestră cu care este investit Fuchs că, uneori, mai rar, prozatorul Urmuz trece de la parodie la polemică sau convertește parodia în polemică. Într-o lume ruptă din

viața unei cutii muzicale, eroul Fuchs ia ființă ca un zeu al sunetului. Este parcă un nenăscut ce-și transformă facerea într-o simfonie plină de armonie și nu într-un plânset thanatic, ca un copil al lutului.

Fuchsiada apare ca o bătălie între nevăzut și auzit, dintre clișeu tradiționalist și avangardă, relatează episoadele cele mai importante din lumea înaltă a artistului, lume de basm, în care zeii sunt reprezentări ale răului și ale propriilor noastre temeri. Simbolic, în lumea acestui personaj, deși totul are un început, rămâne interesant faptul că timpul dintre naștere și pubertate este degenerativ.

După ce te naști, lumea îți pune bariere pentru a demonstra, cu o formulă exactă, tot ceea ce ești, nimeni nu te cunoaște, te închizi în tine ca o umbră fără soare, ajungi să îmbătrânești la o vârstă fragedă când ar trebui să te bucuri de viață. Acest acord al perfecțiunii are însă nevoie de o decadență, pentru ca toți să-l aibă în vedere. Ideea apare mai târziu într-o poezie de Nichita Stănescu, *Lecția despre cub*, în care intuim, pare-se, absurdul vieții acestui personaj bizar numit Fuchs. Nu te cunoaște nimeni nici când ești perfect, ai nevoie de defecte să fii uman, ca lumea să vorbească despre tine și să te accepte. În incipitul prozei *Algazy&Grummer*, se trece direct la portretizare obiectivă, fizică și morală, a celor două personaje, întâi succesiv, în ordinea din titlu, apoi alternativ și interferent, până la finalul în care cei doi eroi au și cunosc manifestări terifiante, halucinante și absurde, devorându-se reciproc. Modulile de expunere specifice prozei tradiționale, minus dialogul, cuprinzând narațiunea, portretul și o descriere minimală, se succed și se contopesc în enunțuri afirmative și negative la timpul prezent, pe cât de decisive și sobre, pe atât de insolite și semnificative, în expresivitatea lor avangardistă.

Despre **Grummer** aflăm că *are și un cioc de lemn aromatic*, că este o *fire închisă*, leneș, stând lungit toată ziua cu ciocul vârât printr-o gaură a tejghelei din prăvălie. Grummer este dotat cu acel *cioc de lemn aromatic* și cu o *bășică de cauciuc* sprijinită pe fese, așa cum Cotadi era înzestrat în aceeași parte a corpului uman cu un capac de pian.

Ciocul lui Grummer creează probleme, *din cauza acestui procedeu nepermis... iese în goană după tine, te poștește dacă ai cumpărat un obiect mai scump ca 15 bani și miroși puțin ciocul lui Grummer; și, dacă vrei, să-l strângi cât de tare de o bășică cenușie de cauciuc, pe care o are înșurubată la spate, puțin deasupra feselor, ceea ce îl face să sară prin magazin fără să miște din genunchi scofând sunete*. Discret și egoist, Grummer conduce aceeași roabă, în căutare de cârpe și arșice, dar la înapoiere găsinđ și câteva resturi de poeme, și sub plapomă, le mănâncă singur pe furiș.

Algazy, vigilant, vrea să-i servească o ușoară morală, dar află îngrozit că în stomacul lui Grummer fusese digerată întreaga literatură. Această divergență de natură literară are semnificația atitudinii negativiste pe care avangardismul a manifestat-o cu vechență față de literatura clasică, tradiționalistă.

Deoarece Grummer digerase toată literatura, Algazy, drept răsplată și înfometat, mănâncă toată bășica acestuia în timpul somnului. Răzbunător din fire și enervat la culme, deoarece rămăsă-se fără bășică, Grummer ia pe Algazy în cioc și îl urcă furios în vârful unui munte. După această ispravă războinică, cel învins este Grummer care se hotărâște să-i restituie literatura îngurgitată, vomitând-o în mâinile lui Algazy și, nemaiputând salva nimic, fiind foarte înfometați, se devorează unul pe altul sub pretextul că se gustă pentru a se cunoaște mai bine.

Sfârșitul fiecăruia dintre personajele urmuziene este construit cu multă tenacitate și rigoare de către autorul temerar. Așa se întâmplă și cu personajul Grummer, care, pentru simplul fapt că este avar, egoist și discret în tot ce face și în ascunderea unor lucruri față de colegul lui, ajunge să fie digerat și să digere, în același timp. Cum va fi cu puțință nu se știe, cert e că se consumă treptat unul pe altul, rămășițele fiind măturate, înainte de venirea autorităților, de o femeie.

Destinul acestor personaje este hărăzit de Urmuz, autorul fiind cel care hotărâște asupra lor, cititorilor rămânându-le doar misiunea și libertatea de a interpreta ceea ce este prezentat.

Ismail este cel dintâi personaj bizar din proza cu titlul *Ismail și Turnavitu*. Se poate vorbi de un cuplu masculin. Doar în romanul *Pâlnia și Stamate* personajele sunt de genuri diferite. Straniu este faptul că acest cuplu este constituit aproape în totalitate de persoane de sex masculin. Titlul prozei din care face parte acest personaj este antroponimic, cele două personaje formând un cuplu de protagoniști avangardiști, de personaje bizare, cu apartenență exotică mai apropiată, balcanică, evocând un univers plin de pitoresc, senzorial, sordid și compromis, antonpannesc, barbian sau matein, în același timp. Despre Turnavitu aflăm, de la început, că *este compus din ochi, favoriți și rochie și se găsește astăzi cu foarte mare greutate. Înainte de vreme creștea și în Grădina Botanică, iar mai târziu grație profesorului științei moderne s-a reușit să se fabrice unul pe cale chimică, prin sintheză*.

Se pare că avem a face cu o persoană destul de rar întâlnită și de aceea ar trebui să ne bucurăm că am cunoscut-o, observăm că nu a luat naștere ca un om normal, ci a fost fabricat pe cale artificială, chimică, prin *sintheză*, deoarece nu mai creștea în grădina botanică. Acestui personaj straniu, Ismail, nu-i place deloc singurătatea, tot timpul îl vezi colindând străzile în compania unui viezure pe care-l valorifică apoi drept hrană, fără nici un fel *de mustrare*, consumându-l, stupid și atroce, viu și crud.

Urmuz parodiază când divulgă aceste amănunte șocante despre personajul Ismail, care se comportă foarte ciudat, umblând debusolat de la ora cinci dimineața în compania unui viezure, înainte de a-l consuma pe vreme nocturnă, *după ce i-a rupt urechile și a stors peste el puțină lămâie*, ca să nu fie grețos. Într-o groapă din Dobrogea, Ismail deține o *pepinieră* de viezuri pe care îi crește până la șaisprezece ani și pe care înainte de a-i mânca îi seduce fără

rușine. Strania pepinieră asigură lui Ismail sursele nutritive și momentele de satisfacție erotică. Urmuz nu uită să-i informeze pe cititori în privința domiciliului personajelor, deși, adeseori, locuința acestora rămâne incertă, mai bine-zis misterioasă, la fel de excentrică: *Cea mai mare parte din an, Ismail nu se știe unde locuiește. Se crede că stă conservat într-un borcan, borcan situat în podul locuinței iubitului tată, un bătrân simpatic, cu nasul tras la presă și împrejmuit cu un mic gard de nuiete*. Aceasta este relatarea sobră și neutră pe care o face autorul, obiectivitatea auctorială accentuându-se prin utilizarea verbelor impersonale.

Afecțiunea paternă face ca Ismail să fie sechestrat pentru a-l *proteja de pișcăturile albinelor și de corupția moravurilor noastre electorale*.

Observația finală din acest citat divulgă o subtilă afinitate cu realismul comicalui caragalian preelectoral din capodopera *O scrisoare pierdută*. Eroul scapă din captivitatea borcanului patern trei luni pe an, în anotimpul hibernal, când, îmbrăcat în rochie de gală, pentru a participa la tencuit este oferit ca recompensă lucrătorilor de către proprietar. În felul acesta, Ismail speră să contribuie *la rezolvarea chestiunii muncitorești*.

Surprinzător, prozatorul avangardist ironizează și parodiază sociologisme derizorii din toate timpurile: *Ismail primește și audiențe, însă numai în vârful dealului de lângă pepiniera cu viezuri. Sute de solicitori de posturi, ajutoare bănești și lemne sunt mai întâi introduși sub un abat-jour enorm, unde sunt obligați să clocească fiecare câte 4 ouă. Sunt apoi suiți în câte un vagonet de gunoi de-al primăriei și cărați cu o iuțeală vertiginoasă până sus la Ismail, de către un prieten al acestuia, care îi servă și de salam, numit Turnavitu, personaj ciudat, care, în timpul ascensiunii, are urâtul obicei de a cere solicitorilor să i se promită corespondență amoroasă, contrar, amenință cu răsturnarea*.

Ismail este și un priceput afacerist, dar nu se poate descurca fără prietenul lui, Turnavitu, care îi mai servește și de cărauș de vagone-te. Este un personaj straniu, care se gândește doar la amor, corupându-i pe solicitori să-i promită dragostea.

Nu știm dacă se poate vorbi de un personaj în adevăratul sens al cuvântului sau pur și simplu de un instrument, un simbol, așa cum consideră celălalt personaj, Turnavitu.

Majoritatea personajelor din proza lui Urmuz poartă nume insolite, de o sonoritate exotică stranie: Algazy, Grummer, Fuchs, Ismail, Turnavitu, Gayk, Cotadi și Bufty.

În microromanul *Pâlnia și Stamate*, întâlnim trei personaje, două însuflețite, umane, Stamate, un nume autohton, oarecum balcanic, Pâlnia, un personaj feminin, aflat în cuplu erotic cu Stamate, și Bufty, unicul copil al lui Stamate: *gras, blazat și în etate de patru ani. Micul băiat, din prea multă pietate filială, prefăcându-se însă că nu observă nimic, târâște o mică targă, pe uscat, în vreme ce mama sa, soția tunsă si legitimă a lui Stamate, ia parte la bucuria comună, compunând madrigale, semnate prin purgare de degert*.

Stamate apare ca personaj principal în proza *Pâlnia și Stamate*, subintitulată *roman în patru părți*, cu toate că are o întindere scurtă, de vreo șase pagini. Partea I este o pastași, totuși, urmuziană, originală descriere balzaciană a unui *apartament bine aerisit, compus din trei încăperi principale și o terasă cu geamlăc și sonerie*, cu un mobilier interior vetust, unde se află familia lui Stamate. Cu partea a doua, Urmuz ne transferă abrupt dintr-un simulat realism balzacian sau călinescian, în autentic avangardism parodic național. Observăm că în această proză este determinat locul în care are loc acțiunea epică sumară, incipitul, fără intrigă, intrarea în scenă a personajelor, acțiunea epică propriu-zisă, fără punct culminant și deznodământ. Tema acestui esențializat microroman parodic este cea frecventă în romanele din secolul XIX, bizara relație erotică adulterină, divulgată în titlul care cuplează cele două personaje, Pâlnia și Stamate. Înfațișarea și comportamentul familiei Stamate se realizează în viziune și stil urmuzian: *se uită tustrei cu benoclu, printr-o spărtură a canalului, în Nirvana (care se află situată în aceeași circumscripție cu dânsii, începând lângă băcănia din colț), și aruncă în ea cu cocoloașe făcute din miez de pâine sau cu coceni de porumb. Alteori, pătrund în sala de recepție și dau drumul unor robinete expres construite acolo, până ce apa, revăr-sându-se, le-a ajus în dreptul ochilor, când cu toții trag atunci, de bucurie, focuri de pistol în aer*.

Ceea ce-l preocupă cel mai mult pe Stamate, după privitul prin binoclu, este acțiunea de a intra seara în biserici și de a fura instan-taneele de sfinți mai bătrâni, după care, ca un afacerist bun și abil ce este, le vinde soției sale și fiului, cel din urmă având avere person-ală. Fiind vorba de familia lui, le vinde cu un preț mai mic, nu pentru că îi place să facă concesii familiale, ci pentru că e nevoit. Silit și fără voia sa a fost și la vârsta de un an, când a trebuit să facă armata pentru a-i ajuta pe frațiiorii nevoiași.

În partea a treia a romanului, Stamate apare cufundat în cercetări filosofice, kantiene, preocupat de *lucrul în sine*, teoretizat magistral de marele filosof german, dar este repede sedus de glasul unei sirene, etalându-și *corpul lasciv pe nisipul fierbinte al mării*. Sirena poate fi considerată o întrupipare mitologică a lui Circe, iar Stamate, în deplin livresc mitologic, devine un Ulise, eroul homeric.

Stamate este nevoit să se refugieze pe mare, cu o corabie închiriată, după ce astupase urechile cu ceară. Sirena este tot mai acaparatoare, irezistibilă, arsenalul ei de seducție constând în *cântări și gesturi perverse până ce o duzină de Driade, Nereide si Tritoni avură tot timpul să se adune din larguri și adâncuri și să aducă pe o superbă cochilie de sidez o inocentă si decentă pâlnie ruginită*. Planul de seducție al seriosului și castului filosof Stamate pare invincibil, un impecabil ritual erotic al zânelor mării care-l ademenesc cu pâlnia spre alienare și dezagregare, străbătând anemic cu un cărucior prin canal.

Continuare în pag. 17

www.centrulbrancusi.ro

Flori BĂLĂNESCU / Cutremurul oamenilor 1977 („anonimi”, „tupești” și, totuși, o Mișcare)

Mișcarea pentru drepturile omului nu a început odată cu *Scrisoarea* adresată de primii opt semnatari Conferinței de la Belgrad, la începutul lunii februarie 1977. Știu datele exacte, dar nu voi uza aici de ele. Ca istoric, școlit până la 20 de ani în comunism, am învățat singură, în timp, că, pentru a înțelege, oamenii au nevoie de o cronologie orientativă (dar exactă!). Ideal ar fi să pătrundem tainele cauzelor, circumstanțele, desfășurarea, influențele, contextualizările, urmările unui eveniment (situații) și plasarea acestora în contexte complementare. Cronologia strictă și stufoasă este pentru specialiști, pentru cei care fac analize și studii, tocmai pentru a ajunge la limpeziri utile semenilor cu alte preocupări. Dintre scriitorii români, singurul care oferă o lecție drastică despre importanța cronologiei și a memoriei este Paul Goma. Deloc întâmplător, prozatorul vede îndeletnicirea scrisului nu ca pe o toană de care poate fi atins orice ins cu oarece talent, ci ca pe o misiune responsabilă în comunitate și în lume. Misiune care nu exclude, ca și în cazul istoricului, medicului etc., asumarea unui set de valori morale și etice.

„Cred că în acea seară de 25 ianuarie 1977 a început ceea ce a început. Adevărat: pentru mine nu era o premieră, simțeam însă că de astă dată lucrurile vor lua o altă turnură – pe care, excitat cum eram (furios și, în același timp, mulțumit), o vedeam în roz.” (Paul Goma, *Culoarea curcubeului* '77)

În seara zilei de 25 ianuarie, Paul Goma, care până la arestare a străbătut Bucureștiul purtându-și „înscrisurile dușmănoase” în ciorapi (astfel fiind arestat pe 1 aprilie!), a reușit să înmăneze scrisoarea *Către Pavel Kohout și camarazii săi* unui grup de 9 diplomați acreditați la București (plus soții de diplomați). Patru dintre ei au făcut astfel încât scrisoarea să ajungă la presa occidentală. Atunci, odată cu *prima scrisoare* a înflorit sămânța *Mișcării pentru drepturile omului*, chiar dacă germina de câțiva ani, din vremea când scriitorul interzis a început să comunice necenzurat cu lumea liberă, dintr-o țară neliberă, închisă.

Despre luna februarie 1977 am vorbit în episodul anterior. Luna martie a fost, într-adevăr, a cutremurelor: „cutremurul oamenilor” și cutremurul de pământ. Primul a durat mai mult decât al doilea, chiar dacă pe termen scurt și mediu efectele celui din urmă au fost tragice. În această ordine s-au petrecut. Fac parte dintre aceia deranjați de cel mai mic dezacord (cum îmi spunea pe vremuri un bun prieten). Recunosc, mă scoate din armonia cu mine și cu lumea prestația unui profesionist care pune carul înaintea boilor. Nu îmi place când într-o comparație sau enumerare (atunci când nu este o simplă înșiruire) se menționează evenimintele din anul 1977 în felul următor: *Greva minerilor din Valea Jiului, cutremurul de pământ, Mișcarea Goma*. Dacă în prezent un scenariu virtual nu poate influența un eveniment de mult încheiat și având urmări, tot astfel este important să știm că, de exemplu, totalitarismul comunist a început înaintea celui nazist. Sau că Zidul Berlinului a căzut înainte ca Nicolae și Elena Ceaușescu să fie „judecați” și executați. Exemplele pot continua la nesfârșit. Cronologia este esențială, altfel am agoniza prin spații. Nu am avea istorie, nici măcar literatură. Nici istorici, nici critici literari sau esteți.

„Un individ fără conștiință nu e cu nimic mai bun decât un limax.”, spune tânărul scriitor și editor Claudiu Komartin. Nu

întâmplător am menționat că e tânăr, aproape nimic nu este întâmplător. El face parte dintr-un grup reformator, care propune cu argumente solide reformarea Uniunii Scriitorilor din România. Însă, Grupul pentru Reforma USR nu este format doar din tineri, ci și de oameni trecuți de 40-50 de ani. Am mai spus „tânăr” și pentru că tinerii, în general, sunt asimilați în România cu anonimatul. Și pentru că ar fi „anonimi”, devin brusc lipsiți de *autoritate*. Și pentru că sunt tineri/anonimi/lipsiți de credit, ei nici n-ar putea avea dreptate.

O să-mi contrazic (de dragul demonstrației) propria afirmație. Și Paul Goma era încă tânăr în 1977. Nu mai spun cât de încă tânăr era în 1968, când i-a apărut volumul de debut *Camera de alături* (rămas singurul în limba română până în 1990), retras la scurtă vreme, vândut prin librării, biblioteci publice și particulare de oamenii Securității. La fel de tânăr a rămas în anii următori, sfidând Securitatea, Cenzura, Uniunea Scriitorilor, colegii de breaslă. Și tânăr este până azi, doar trupul i-a îmbătrânit. Cu toate „anonimizările” de care a avut parte, puse în practică de Securitate și de Breaslă.

La 11 martie 1977 (în timp ce strângea semnături pe Apelul pentru drepturile omului, împresurat de Securitate, la domiciliu, cu tot cu blocul de locuințe din Aleea Compozitorilor), trimite următoarea scrisoare președintelui USR, Virgil Teodorescu, prin poetul Virgil Mazilescu. Scrisoarea a fost înmănată cu martori și a ajuns în dosarul de Securitate al lui Goma. Care nu a primit niciun răspuns de la sindicatul scriitorilor.

„Către Fondul Literar al Uniunii Scriitorilor Români
Subsemnatul Paul Goma, membru al Fondului Literar, vă aduc la cunoștință că cedez *în totalitate* drepturile de autor în limba română pentru romanul **Ostinato**, în folosul victimelor cutremuru-lui din 4 martie.

Rog Fondul Literar:

- a) Să nu-mi rețină, din această carte, datoriile;
- b) Să nu perceapă impozite asupra acestor venituri;
- c) Să deschidă un cont special – să-i zicem: *«Contul O»*.

Ca donator, pun următoarele condiții:

1. Să pot controla suma (sumele) de bani cuvenite pentru **Ostinato**, vărsate în *«Contul O»*;
2. Donația să fie folosită *în întregime pentru construire de locuințe*. Aceste locuințe vor putea fi repartizate numai familiilor de muncitori și de mici funcționari – în nici un caz celor care lucrează în Securitate, în organele de stat și de partid sau îndeplinesc «munci politice». Ca donator, îmi rezerv dreptul de a verifica personal îndeplinirea acestei condiții;

Pentru ca suma destinată sinistraților să fie cât mai mare, cer ca tirajul cărții să fie și el corespunzător cumpărătorilor (mai ales că «problema hârtiei» nu va putea fi invocată) și să se tragă oricâte ediții vor fi cerute – de cumpărătorii de carte, nu de Centrala Cărții.Deasemeni, cer ca această carte să poată fi vândută în cadrul unor întâlniri ale autorului cu cititorii, cu care ocazie cumpărătorii să poate dona, în *«Contul O»* sume suplimentare de bani.

Profit de acest prilej pentru a face apel către scriitorii aflați în situații asemănătoare: să cedeze o parte din drepturile de autor în folosul sinistraților.

București, 11 martie 1977.

Paul Goma”

...Pagini bizare - galerie cu personaje mecanomorfe

Urmare din pag. 16

Frigid, sfidează Pálnia cu țărână, obiectul seducției, consumă fierțură de ștevie și cade cu fața la pământ opt zile. Revenind la poziția verticală, erotizat, Stamate intră în compania Pálniei, alimentându-i orificiile principale *cu tinctură de iod*, iar cu *legături de flori și dantele, o fixă alături și paralel cu tubul de comunicație*. Astfel urmează actul seducției supreme săvârșit în momentul în care Stamate, *istovit de emoție, trecu o dată printr-însa, ca fulgerul și îi fură o sărutare*.

Pentru Stamate, *Pálnia* are valoarea unei seducătoare simbolice. Ea devine unica ființă de sex feminin cu un tub de comunicație care i-ar fi permis să satisfacă și cerințele dragostei și interesele superioare ale științei. Stamate uită sacrele îndatoriri de tată și soț, obligații paterne și conjugale, subjugat de beatitudinea erotică a trecerii frecvente prin interiorul *Pálniei*.

Primul enunț din partea a patra frizează o filosofie parodică a eticii erotice: *Fericitările mari sunt totdeauna de scurtă durată....* Fericierea durează puțin deoarece Stamate constată că orificiul de ieșire al Pálniei se strâmtase, nemaiputându-se realiza niciun fel de comunicație. Nedumerit și suspicios, Stamate se dovedește a fi vigilent în rezolvarea enigmei: în timpul nopții, chiar fiul lui, Bufty, intră și trece amoros prin interiorul Pálniei. Pietrificat, necrezând în ceea ce-i văd ochii, dându-și seama de infidelitatea Pálniei concubine, Stamate a luat decizia supremă: *Mai întâi își îmbrățișă soția devotată și, după ce-i dădu în grabă o vopsea, o cusu într-un sac impermeabil, în scopul de a păstra mai departe, intactă, tradițiunea culturală a familiei. După aceea, în mijlocul unei nopți reci si întunecoase, luă el pálnia și pe Bufty și, aruncându-i într-un tramvai ce tocmai trecea la întâmplare, le făcu vânt cu dispreț în Nirvana*.

Sentimentul patern a învins impulsul vindicativ, încât Stamate a reușit ca Bufty să ocupe un post de bușef de birou, el devenind mai comprehensiv: caută prin tubul de comunicație, privește cosmosul cu ironie și cu indulgență, fără să scape de nostalgia de *a mai pătrunde și dispărea în infinitul mic*. Strania lui experiență erotică trebuie înțeleasă ca o formă de inițiere și cunoaștere.

Față de acest eveniment erotic cu totul insolit, atitudinea autorului și a personajului bizar este de impasibilitate, mai ales față

de cosmosul priviț și față de *infinitul mic*, cel al ciudatului impuls erotic al *Pálniei*. În Nirvana se va bucura de iubirea excentrică a *Pálniei* fiul ingrat, Bufty, aflat în dispută cu Stamate, care nu-i blochează accesul la o fericire erotică de-a dreptul ezoterică. Numai în sensul unei hermeneutici hazardate, deopotrivă, avangardiste și melodramatice, putem accepta un deznodământ tragic după care filosoful dezagregat ucide soția, fiul și *Pálnia*, obiectul iubirii lui extravagante, pentru ca apoi să se sinucidă ori să fie victima alienării mintale.

Turnavitu servește pe post de căraș de solicitori lui Ismail și se gândește în permanență numai la amor, sentiment realizabil în compania celor veniți în audiență la Ismail.

Urmuz nu procedează totdeauna ilogic, absurd, în unele proze fiind riguros, stabilind o strânsă legătură între realitatea vieții personajelor și numele acestora. Personajul Turnavitu a lucrat un timp în meseria de ventilator pe lângă cafenele insalubre grecești și, după ce a făcut o vreme politică, a devenit *ventilator de stat, anume la bucătăria postului de pompieri Radu-Vodă*. După aceste două funcții îndeplinite, îl cunoaște pe Ismail, care, cu o inimă caritabilă, îl numește șambelan la viezuri, plătindu-l cu 50 de bani pe zi și tain, obținând și alte favoruri bizare. Autorul însuși numește pe Turnavitu drept personaj *solicitorilor să i se promită corespondență amoroasă*. Pentru plăcerea bunului prieten și protector, odată pe an, ia forma unui bidon umplut cu gaz, cu care face o călătorie exotică și imaginară în insulele *Majorca și Minorca*.

Inventivitatea epică stranie pe care o relevă prozatorul avangardist este debordantă, inegalabilă și ineputabilă. Turnavitu contrac-tează un guturai nesuferit, contaminează toți viezurii care, strănutând frecvent, pun pe Ismail în dificultatea de a-i mai avea *la discreție*. De aceea, Turnavitu este concediat. Consecința acestei hotărâri este tragică: Turnavitu se sinucide, după ce extrage *cei patru dinți canini*, dar suicidul este precedat de o răzburnare cumplită, *căci punând să i se fure acestuia toate rochiile, cu gaz dintr-însul, le dădu foc pe-un maidan. Redus astfel la mizrabila situație de a rămâne compus numai din ochi și favoriți, Ismail abia mai avu puterea să se târască până la marginea pepinierii cu viezuri; acolo căzu el în stare de*

Desigur, „Contul O” nu a fost creat, pentru că nici romanul O(stinato) nu a fost publicat. Deși asediat, Paul Goma a mai avut energie și pentru conectarea realității cutremurătoare a seismului tectonic la preocupările lui capitale din acel moment: respectarea drepturilor constituționale pentru cetățenii români. Neprogramatic și indirect, scriitorul a atins detalii ținând de osificarea instituțională, de închistarea comunistă a sindicatului scriitorilor din România, o instituție a cărei reformare este reclamată azi de *tineri literați de toate vârstele*.

„Anonim” și „netalentat”, în martie 1977 Paul Goma continuă să zguduie siguranța regimului de la București. Mai mult, curajul lui („tupeul”, „inconștiența”, „lipsa de măsură” de care îl acuză destui cobreslași, fie în note informative, fie în opinii culese din teritoriu) trezește și alimentează conștiința anesteziată a mii de români „obișnuiți”, „anonimi” (cu câteva excepții, dar nu atât de remarcabile cum au devenit odată cu trecerea timpului: Ion Negoîtescu, care era cunoscut în lumea literară, Ion Vianu, care nu avea profilul public de azi). Securitatea a întrerupt convorbirile telefonice, a împiedicat oamenii să ajungă în apartamentul familiei Goma, a desfășurat la nivel național un dispozitiv imens de influențare, de avertizare, de descurajare, de șantajare și de inhibare prin frică. Putem presupune, fără să greșim, că dacă regimul de la București nu ar fi fost atât de speriat de dimensiunile pe care le putea atinge această Mișcare, ea ar fi avut nu câteva sute de aderenți, câți au reușit să își exprime adeziunea în ciuda pedicilor, ci mii, poate zeci de mii.

Cum se justifică reacția disproporționată a aparatului represiv față de rumoarea trezită de o „scrisoare”? Dacă nu prin spaima de destabilizarea pe care ar fi provocat-o, de data aceasta, nu un cutremur, ci un tsunami uman sau o avalanșă umană, în timp ce opinia publică internațională ar fi stat ca un ghimpe în coasta Puterii. Singura opțiune viabilă pentru regimul ideologic a fost Represiunea. Numai coroborând memorialistica, literatura autobiografică, dosarele de presă occidentale, arhivele lor, miile de file din dosarele întocmite de Securitate pe seama lui Paul Goma ne putem da seama de dimensiunile reale.

Și totuși, intelectualii, scriitorii – cei dintâi *chemați* la o astfel de acțiune – au lipsit. Nu au *perceput* chemarea. Nu au realizat puterea simbolică pe care o puteau avea în fața „anonimilor” care i-ar fi urmat, cărora le-ar fi fost exemplu. Căci nu este întâmplător că „necunoscutul” scriitor, fost deținut politic, a încercat să îl convingă pe Nicolae Breban să semneze. Așa cum nu este întâmplător că i-a scris public lui Ceaușescu, din disperare, pentru a atrage atenția asupra acestei Mișcări de care intelectualii au fugit ca de ciumă, *invitându-l* (cât curaj!, cât tupeu!, câtă beneficia în eternitate vanitate!) să semneze!

Mișcarea pentru drepturile omului din România se datorează, așadar, „anonimilor”. Este, credem, ceea ce intelectualii/ scriitorii de ieri – pilonii sistemului cultural și politic de azi nu îi pot ierta celui mai celebru „anonim” român: lui Paul Goma.

decrepitudine și în această stare a rămas până în ziua de azi.

Subliniem creativitatea și inventivitatea autorului acestor proze bizare, precizia stranie cu care hotărăște soarta fiecărui personaj.

Urmuz ne-a mai lăsat trei proze de trei pagini în care personajul este anonim. În incipitul prozei *După furtună*, prozatorul simulează parodic descriptivismul și creează iluzia autenticității, atmosfera din literatura romantică, tenebroasă. Prima secvență descriptivă derutează și deturnează, în acest sens al romantismului, aducându-ne în atenție un erou romantic, un tânăr debusolat.

Urmuz trece de la pasișă, la parodie, eroul romantic, desuet, cade abrupt din sacru în profan, *mirosi și linse de vreo 56 ori în șir, fără să obțină niciun rezultat*, cripta romantică năvălește în interior și, *contrariat, își scoase spada în curtea mănăstirii. Fu însă repede înduioșat de privirea blândă a unei găini ce îi ieșise întru întâmpinare și care, cu un gest timid, dar plin de caritate creștină, îl pofti să aștepte câteva momente în cancelarie*. Găina calmează eroul emoționat, eliberat miraculos de tentativa răzbunării. El are o criză de tandrețe, sărutând găina pe frunte, protejând-o, după care asigură curățenia în toate chiliile mănăstirii, rașchetând treptele cu moloz. Eroul romantic degenerează din condiția lui umană în regnuri evident inferioare, avicol și vegetal: se îndrăgostește de amabila și seducătoarea găină, decis să întemeieze în compania ei un cămin conjugal, se complăce în condiția existenței sale, în acrobațiile din copacul-dormitor, metamorfozându-se, apoi, în omul-pasăre.

Locuința conjugală vegetală, jubilatorie, aduce eroului alte satisfacții de ordin material, financiar, constând în numărarea gologanilor, și estetic, în extazol stărnit de splendorile și măreția frumosului din natură. Este trezit din această stare de beatitudine, de exaltare materială și morală, odată cu apariția surprinzătoare a celor trei drumeți, inițial preținși prieteni, apoi, indezirabili trimiși ai Fiscului pentru a-i contesta domiciliul vegetal. Condescendenți, oamenii legilor financiare utilizează mijloace pașnice pentru a-l determina să abandoneze insolita locuință, promițându-i periodice *spălături stomacale, oferindu-i saci cu chirie, aforisme și rumegătură de lemn*.

Nicolae CIOBANU / Kadriştii (II)

Cînd m-am așezat, scaunul a ajuns să se proptească-n ușă, deci nimeni nu mai putea intra. Nu-i vorbă, că nici cît eram în picioare, deși slab de să trec pe după un afiș fără a-l dezlipi, nu era loc de doi. „Ingiginerică” Grigoraș, Dom’Șăf di să-l cheptine-al Secției dăduse-a intrare, dar a dat cu ochii de mine și-a trînit ușa pe dinafară; pesemne, se aștepta să fiu deja „rezolvat”... Scriu eu ce scriu după dictarea energumenului, exact cum îmi dicta: Adresarea, prezentarea, solicitarea, motivarea solicitării, Lozinca, inclusiv punctuația și paragrafările, ca la școală! Prilej să mă stric în sine-mi de ris, pe față să n-arăt nimic. Dădu să-mi spună să scriu că am refuzat condițiile de lucru ce mi s-au asigurat. Refuz, scurt:

- Nu mi-ați asigurat nimic! Și mai ales, nu Tu... Ai uitat de unde vii și cine te-a învățat abecul secebișt?... Nu Cinele Roș (din analfabet bubos-chistruiet, ajuns – numai și doar că nevastă-sa-i spăla-călca-apreta săptămînal rufele unui director din minister -, electromecanic-prim); Nu Prost’cela, care credea că diferența de potențial între polii electrici era compensată de gândaci pe nume electroni, de rîdeai pînă și tu de el, la școala personalului... Că, nu mai știa pe unde „alergau” de la + la – și pe unde, pe invers: prin acumulator, sau prin cricuitul extern. Te faci c-ai uitat, Nicule? Doar și tu te-ai învîrtit la fel, pe cîte o șină, dus-întors tot din traversă-n traversă cioc-boc, pînă te-ai ajuns să vii la noi, cu milaoga. Nevasta, la cine spăla și apreta rufe, deretica prin case și bucătărea fără plată, dar contra-servicii... Mai știi, tovarășe șef de personal și secretar de partid și fost amic și așa mai departe?...

Guri slobode ziceau de „mucalitul” revizor de șine, că pînă la armată ar fi trecut prin orfelinate, luat de la coada vacii din satul de baștină. S-a cerut să ajungă, ori a ajuns, plăvan cum era, „în termen” la securitatea sau miliția pentru cei din pușcării. Cum se reparau în draci și-n anii ’50-60 căile ferate distruse de război, el era printre gardienii ce-i păzeau cu pușca pe deținuții (unii și politici) scoși la muncă forțată pe terasamente, obligați la cele mai grele munci: hei-rup la șine și la traverse; scoaterea la tîrnăcop (cazma, dar nu hîrleț!) și lopată, dintre traverse, a pietrișului colmatat cu pămînt; ciuruire prin lopătare, la două-trei ciururi diferit calibrate; readucerea lui între traverse cu lopata și targa și tasat prin loviturile manuale cu ciocane-tîrnăcop și rîngi-mai; și final, piatra mai mică servea la fixarea rosturilor mici tot prin lovituri cît de mai, cît de ciocan. Cine s-a plimbat cu trenul pînă prin anii ’70-80 ai secolului dus, nu puteau să nu observe „cete” de salahori costelivi ce profitau de trecerea cîte unei garnituri să-și mai tragă sufletul; mulți tolăniți chiar pe mormanele de cernoziom proaspăt ciuruit, afinat. Iar, lîngă ei, în poze cît mai marțiale: șăfii în civil ori în uniforme CFR, apoi miliție bleu și gardieni kaki „la datorie”...

Prea sărac ori prea altfel ca să mai învețe o meserie ca lumea, după liberare, dorohoiului i-a plăcut pesemne să se plimbe în (altă) uniformă printre liniile, deci a făcut de s-a ajuns „revizor”; dar și secretar de partid peste ai lui!... Nu i-a mai convenit nici asta, și s-a făcut „secebișt” pe puncte... Și, tot pe puncte și altele de bănuir, dar de nedovedit, iată-l în fața-mi, „șeful de kcadre” ce-mi dădea „lecții” de scris o cerere... Nemulțumit pentru că-l refuz, să mint că aș fi fost pe mîini și suflute bune, mi-a spus scurt:

- Dar un Angajament, tot ai să scrii, altfel nu-ți aprob cererea!
- Ce angajament?
- Că n-ai să mai ajungi Niciodată la NOI, să cerșești de lucru.
- La Voi, să Cerșesc?... În ce Țară trăiești, bezmetice?... Eu am o Calificare Profesională, Tovarășe șef făcut cadrist din biet ciocănit de șine! Dar, ca să scap de tine, de voi toți, Dictează și Angajamentul!

Ar fi sărit bucuos la mine, solid cum era; dar era strîns între fișet și masă; iar masa nu se mișca, fiindcă o propteam, proptit la rîndu-mi de ușă... Mi-a dictat și angajamentul anexat la cerere, le-a recitat... A mai corectat cîte ceva, chipurile atent (osebit, în lozincile de rigoare încheind petițiile), a rotit prin aer stîloul nu prea scump și cam neetanș, pînă musca peniței a ajuns să lase pe hîrtie dîra semnăturii sale, subț „Se aprobă, în conformitate cu art. ..., lit. ... din Legea Muncii din R.P.R.” (avea un carnețel cu nsemnări de formule, fusese deci instruit). Și-a scos dintr-un sertar o stampilă fără tușieră, pe care a cercat s-o îmbuneze cu abur din gură. Era vară și avea pesemne gura uscată, așa că mi-a cerut să-l aștept „afară”, că-mi aduce el cererea.

... Din’naltul acelorași trepte ale pragului din care cu patru ani în urmă dom’șăf-grigoraș mi-a aruncat repartizarea ca pe o pomană înspre milog, se repetă o scenă. Noul și poate că primul „cadrist” al secției, provenit dintre „oamenii muncii” cu Dosar curat, dar nu și-n cuget, mi-a întins cererea „aprobată”: la cît să am timp s-o apuc și să galopez ca să nu pierd ultimul tren ce mă aducea pe încă ziuă l’acasa romașcană. Ciclul meu secebișt s-a închis identic începutului, ca gestică și actanți. Doar că unul, altul era: clona superiorul inferior suflutește; și ambii cetățeni ai unui stat, ca-vai de el democrat-popular și pe naiba comunist.

... Mai să spun că, deși trebuia să-mi elibereze și Cartea de muncă odată cu cererea aprobată, mi s-a zis cu aer de om ocupat: „N-am avut cînd să-ți-o completez, treci altădată s-o iei de la mine.” *Altădată*, a fost abia după repartiția ministerială în învățămînt, din 1973; adică peste 6 ani!... Tot „nu avusese vreme” între timp să-mi completeze datele-n rubrici; abia-mi „caligrafiasse” fila

de titlu. Dar, mi-a făcut un hatîr: a consimțit să-mi treacă, pe dovezi din acte noi: studiile ulterioare „dimisie” (liceul cu Bac; facultatea cu Stat luate); stagiul militar (la grad, notînd cu satisfacție: *Soldat!*) și cele trei locuri de muncă din interval. Se mutase ori fusese scos la „mai larg”, avea ținută puhavă de funcționar hîrșit, își trăsese familia la Bacău și avea dinți și inele de aur, în ton cu butonii și acul de la cravată. Îmbrăcămîntea neasortată și „sac”, ca la mai toți cei care degeaba se străduiesc să-și ascundă obîrșia umilă, dar „sănătoasă”. De care se făcea caz numai în Dosar. Cum, care?... De cadre, bre, de Kcadre!

Pe al doilea „kcadrist”, deși numai c-un an-doi mai mare ca mine și aproape megieși în partea N-V a burgului, l-am cunoscut mai bine abia la profesionala din „Orașul-Stalin”. Pretindea că „a repetat” un an pe caz de „Hepa tită”; în școală ar fi intrat c-un an mai tîrziu, că era „debil”, zăcuse și prin preventorii de mic, dacă avusese și tebece. Întîmplător, era tot blond-spălăcit dar lins, cu ochi de gînsac, smead cu nas ascuțit și între dinți strungărețe, printre care era dexter la stuchit șuierat și departe, dar și la țîntă. Dovedea că nu trecuse prin preventorii, tabere și sanatorii degeaba. Vocea și deșălarea nu-l avantajau, dar se dichisea taaare spilkuit și fuma Aroma să-și atenueze duhoarea secretată de tiroidă, de glandul adolescent. Eram, prin media superioară de la admitere, desemnat șeful clasei. El a fost impus de băgătorii de seamă (pedagogi, diriginți), secretar „uitece”; de cum am fost „unși” ca atare, la sediul regional din Dealul Poștei. S-a vrut să fie ceva deosebit, consacrarea; dar noi ne-am bucurat Numai că am mai beneficiat de o „ieșire” din internatul-cazarmă. Nu știu să fi făcut ceva memorabil pentru clasă-n toți cei trei ani, cît „mircică” s-a păstrat și secretar, și mut-mediocru la-nvățătură, pedant la practică, de parcă umbla cu ouă, nu cu fier. Eu, sătul să mai fiu „tampon” între lichelele clasei și cele din cancelarii, mi-am cerut „scoaterea” după un an-juma’ de chiu cu vai. Am profitat și de un precedent nefericit apărut în familie, ca să mi se accepte fără blam ieșirea. Încă de pe atunci, nu plecai/ieșeau tu, dintr-o toană, ci erai dat afară, destituit. De atunci, am Profitat cum voiam de timpul meu de după clasă. Că de-nvățat, era destul să fiu atent la ore și să repet în recreații, necopiind decît o dată, la un extemporal de la strania Rezistența materialelor. Și la vedere, că înlemnise clasa, dar profesorul n-a mirosit, tot adulmecînd pe la alții... Clienții!

Nu doar în orele de meditație, obligatorii, mă pasionam de cărți cetite pe sub pupitrul; și Desen tehnic la planșetă: pe carton A3, ba și A2, în creion-grafit de diferite țării, de noi cu dichis ascuțite; drept radieră, mieji de pîine din porția de la cantină; în rest, instrumentar un set la o bancă și penițe-caligraf și redis, pentru tuș. Nu pîram din fire pe nimeni, pe-ascuns; dar la orele de dirigenție ziceam tare tot ce aveam de zis, fără teamă de represalii. Eram protejat, nici eu nu-mi puteam explica de ce, de un fel de Codin istratian, un ursan „ciango” din Csukszereda. Cel de-a gîndi la prostii, acela-i idiot!... Ajutam doar înafara orelor pe oricine și nu mă asociaz decît rare ori la pozne „de gașcă”. Dar, Antologice de răsuna Timiș-Triajul!

Mircelul era tipul care tăcea mereu, asculta mereu inclusiv la ascultare, dar și nota mereu. Se dădea poet, dar nu citea nici măcar de la el poezie. Ce făcea el cu notele – era treaba pedagogilor, a unora profesori, mai curioși decît li se cuvenea și a directorilor. În vacanțe, toți alergam la casele noastre, bune-rele cum erau. El era oprit în tabere „de profil” (?), cînd nu ajungea iar prin sanatorii, „preventorii” marca Timiș, Bușteni, Izvoru’să-l Cheptine. Acasă, deși cu vreo duzină de frați și surori, tot n-ar fi avut pe cine nota și cui „ciripi”. La absolvire, mai prost decît el clasați, doar niște mitomani trași de urechi să nu repete și ultimul an și-un semioligo-fren ce n-a primit diplomă, ci doar un soi de act-adeverință. Trebuiau și aceia să aibă o meserie...

Dar, ciudățenie-a sorții, el a primit cel mai fain post dintre toți reveniții la vatra romașcană: secund unui cam aiurit montator (spînărea produse agricole, apicole, pomicole, pui, purceli, hălci de vite și miei „mărimilor”), al cărui tic era Bilbăiala calibană mai ales la controale și-n rest nativ-alintată; iar atu o Foame gargantuescă. Subt aripa asudată a acelui bonom uriaș, din stația Secuieni, mircică și-a trăit tihnit traiul, pînă la recrutare. Aranjînd să fie mobilizată la locul de muncă, și pe motiv de mamă eroină; după depunerea jurămîntului subț armele secului, undeva, nu tare departe de vatră.

Noi, secebiștii disprețuiți de „mișcăriștii” în uniforme, chipiu, steag și țîgnal, n-aveam acces la nici un fel de efecte „de la stat”, cu excepția unor gioarse de genți cu scule; în fapt, mai mult descompletate din start. Încălțări, salopete și alte bulendre doar din salarii. Mircea, deși nu avea treabă la peron, ieșea-n uniforma lui militară, ca să eclipseze impiegatul la trecerea-n revistă a sexului antagonic. Și, deși nu făcea instrucție decît în vis, la perioade regulamentare, primea pe epoleți tresele de frunț, apoi cele de caporal, apoi de sergent – în cam prea marea-i fală. Bașca, mircică era ca și mine, seralist; dar a făcut seralul ultimii doi ani în uniformă kaki, dacă tot era „mobilizat pe loc”. Sigur că-n aceeași clasă cu Nicu Ciura: a, speciAla! Că, doar tot secretar uitece se păstrase și la locul de muncă.

Secebișt și Seralist nemilitar, civil pînă-n măduvă și creieri, mi s-a amînat armata pînă după încheierea ciclului și – eventual – balalaureat și admitere mai departe. Am luat Bacul, dar n-am ajuns

imediat „mai departe”. Așa că „serviciul” m-a prins cu arcanul la 22 de ani. Și m-a cadorisit cu 2 cicluri de instruire pe cap, în toamna anului revoltei cehești. Ca pentru a-mi scoate tătă civilia pe nas; că-n vreme ce un ciclu dormea, al doilea ne muștrulua, de nici pîs nu mai chișcam. Oboseau și plecau la guleai unii, se trezeau alții, care și mai grozav ne instruiam, răgînd la noi mai turbat decît lei și boncalăii reuniți. Noroc, n-am mai „făcut” doi ani, ci numai unul și-ncă jumătate de „trupet”!... Dar, tăbăcit și călit cît în patru: de sotnii de căprari, și companii de moșteci prost de răi și-n inimi seci. Mai ales, de cum au aflat (de la mine, Prostul!) că nu-s cimotoie cu Lina Ciobanu, nici alpe „pile” nu am. Dar, că-n plus: mi-era drag de militarie, mai ceva decît cînelui a linge sare! Și am refuzat orice formă de școlarizare-n profil, deși n-am fost ocolit cu ordine, cu ispite. („Soldat, de mîine-ți iei efectele și pleci la Școala de încheietori de pluton! Ai cele mai multe *studii* din companie!” – Nu plec, s’trăiți, aleg Arestul, nu fabrica de grade... Ori, după un timp: „Hai, măi, Ciobanule, nu fi prost, uite că se caută...” – Nu, să trăiți, că tot m-ați dedulcit la Arest duminical și mi-ar lipsi dincolo. ... Ajunsesem furier „mîniț”, netrecut pe Ordin de front, la o canalie de șef de Armă. El, numai, a profitat de scrisul meu ordonat și de alte calități de bricolar autodidact ce nu le detaliez acum.)

... Cît eu am lipsit din tîrg, aflu că mircel încă de secebel plîngea de dorul uniformeii cazone pierdute. Și, cum în armaia de după armată nu l-au (re)primit (oare?), a decis să se facă dom’Impiegat. Poate pohtea la mai mult, dar mediocrul la învățătură n-a mai trecut niciodată de furcile Bac-ului!... La impiegați, nu învățătura era baza, ci poza! Și toate celelalte mircica le poseda! Așa că, nici n-am terminat eu armata, că el și era uns impiegat cu efecte și chipiu, spilkuit și dichisit, ca scos din cutie. Nu cîștiga destul ca simplu „de peron” și a tras din toate pozițiile de-a ajuns dom’Șef de tură-n deplina tovrășie prolet-kultă ce-i venea-mănușă. Șef a cărui secretă mare satisfacție era-n creierii noptilor, pe urgii naturale, cînd nici dracii nu ieșeau din căldura Iadului, în control... Atunci, Șefu’ se strecura tiptil prin triaje, pe la cabine, să surprindă „personal subordonat în egzerciț” care moțîind, care și mai rău!... Pita mircicului Menghele (că așa i se dusesse buhul)! O vreme i-a încondeiat pe vinovați în registrul de control, ca să aibă ce arăta șefului de stație ce vigilent este el; de la o altă vreme, o făcea pe bunul, iertătorul... Dar vinovatul avea de ales între: sancțiunea de serviciu, greu de radiat din scripte, ba chiar ducînd la concediere-n caz de recidive; ori cu o pedeapsă de sadic biped: „mănușa”, sau „varga”. Că băteaaa, ori cu pumnul înmănușat și cu „box” ghintuit; ori cu o vergea de curățat puști, nu se știe cum păstrată. Rînjetul de satisfacție i-l știam din profesională, cînd asista fremătînd la bătai între doi-trei dobitoci pe cîte un amărît. ... Așa că scenele de sîlbătăcie ce mi-au ajuns la urechi nu m-au luat deloc prin surprindere... Nici el nu se da în lături de la plocoane, „hrană la pachet” de la unii; dar n-a fost de nimeni dat în lătUri. Oamenii, nu doar cu frică de Dumnezeu, ci și de mengheli.

Totuși, mircică nu mai putea avansa dincolo de șefia de tură, dacă n-avea și Bacalaureatul. Și, nefericitul, Nu-l avea! Geaba tot felul de grade secrete și perfecționări activiste pe la tot felul de CEPECALE... Pentru un „șef de gară”, un la mai mare-n regională, minister, de rigoare era de la o vreme și Bacul trecut, măcar; de nu și-o facultate, fie chiar „pe puncte”. Ori, cînd nu l-a trecut nici a 12-a oară, cu nevastă și plod în bățătură, s-a orientat altfel. A renunțat la uniformă fără nici un regret mircel, ca să „se facă”, hai că nu-i greu de ghicit!...

Daaa, Șef-Serviciu-de-Personal la un recent înființat Sector Electricare Î.T. (!?) Adică: montează și întreține, depanează, înlocuiește elemente ale rețelei de înaltă tensiune de scurtă bătaie*, alimentînd motoarele locomotivelor electrice și Diesel-electrice, pe unele căi ferate, mai ales „magistrale”. Ca importanță în piramida haloimăseală a CFRului (în piramidion cu impiegații, de la o vreme chiar *ingineri* cu doctorate și patalamale de pe aici și „de afară”), sectorul cu pricina e mai prejos Centralizării și Telecomenzii; cea în care noi am fost prima promoție de profesioniști școliți. Da, dar mircică nu s-a „scoborît” la electrician, Nuu!... El a ajuns Acolo, Acela-n fața căruia pînă și directorii fițoși, ba și inginerii doxați stăteau smirrrnA! Fiindcă oricine avea „nevoie” de el, deși el nu prea, decît dacă avea vreun interes. Că Nimeni nu intra în sau pleca din servicii fără de apostila sa, cu tot cu necesarele „caracterizări” de sinistră aducere-aminte... Toți îl linguseau, periau, informau – straniu de incapabili să-i facă vreun rău sau întindă vreo capcană. Rău, de o memorie tip cafîrca papei (A. Daudet), mircel nu uita nici un afront și-l „răsplătea” pe ins și după decenii în care totul trebuia să se uite, ierte firesc. Nu scria frumoooo, dar compensa acel handicap cu seturi de șabloane pe care le mînuia dexter cîteva ore pe zi, cînd pigulea „Dosarele din subordinea mea”. Așa că, estetic, arhiva sa putea să dea clasă multor biblioteci, spițerii și case de modă. Nici un clin, nici o cută, nici un semnțu nelalocu-i, totul etichetat, clasat, catalogat și mai stană ca sarcofăgele. Ajuns Acolo, între tartaje, degeaba mai erai tu viul cu meritele și defectele tale ignorate de Kcadrist. În al său Dosar, tu erai Așa cum te vroia Kcadristul, nu cum te simțai tu și poate că anturajul te agreea, chiar și cu toane.

Relatez în cunoștință de loc și caz, chiar de n-am mai „relaționat” profesional.

Continuare în pag. 19

ANAMNESIS

Vasile GOGEA

„Conspecte” despre Francmasonerie

De regulă, autorii care scriu despre masonerie – și nu mă refer la simple informări, articole, opinii, atitudini în presă (pentru că la politică, fotbal și... masonerie pare să se priceapă toată lumea!), ci la aceia care abordează tema cu toate instrumentele cercetătorului, rezultatul fiind opere cu caracter științific, informativ, istoric, hermeneutic ori evaluator – se văd confrunțați cu opțiunea pentru una din următoarele două poziționări auctoriale: fie disimularea presupusei apartenențe la o lojă regulă, recunoscută, fie deschiderea unei ferestre pentru insinuarea unei probabile inițieri. Autorul lucrării pe care o prezint, **FRANCMASONERIA. Relațiile dintre cultele religioase – masonerie și alte conspecte**, (Editura Grinta, 2014) găsește “calea de mijloc”, aș numi-o “dubla perspectivă” care să-i asigure și “anoni-matul”, semnându-și voluminosul op (aproape 400 de pagini în format mare) **M A B**, dar și mărturisind apartenența activă la o lojă: “Ideile din volum sunt rodul lecturilor, al conspectelor și al trăirii nemijlocite – peste douăzeci de ani în lojă.” Astfel poziționat, **M A B** armonizează într-un singur discurs atît patosul *angajamentului fratelui*, cît și obiectivitatea științifică a *cercetătorului neutru*. Corespunzător acestor două unghiuri de vedere ale problematicei puse în relație cu masoneria, volumul este construit pe doi stilpi tematici, ridicai pe fundații bibliografice impresionante (bibliografia cărții – 550 de titluri!, alături de cele 13 *anexe* documentare – între care și celebrul fals al lui Leo Taxil, din 1896, care a indus, pentru o lungă perioadă de timp o percepție sataniza(n)tă a cluburilor masonice -, dar și utilul *glosar* de termeni proprii vocabularului masonic împreună cu ilustrațiile sugestive care acompaniază textul ar putea constitui singure o valoroasă contribuție la cunoașterea mai adecvată a istoriei, specificului, rolului și valorilor masoneriei, privită mereu în perspectivă globală).

Primul, este chiar *Capitolul I. Relațiile dintre cultele religioase și francmasonerie*. Avem aici un studiu încheiat, coerent, logic, istoric, evolutiv, polemic și demistificator asupra relației enunțate în titlul “planșei”. A-l rezuma ar însemna a-l sărăci sau chiar a-l trăda în această adevărată “luptă” dintre spiritul faustic și cel mefistofelic, dintre Eros și Thanatos sau Apolinic și Dionisiac, binomuri ce guvernează, mai mult ori mai puțin în echilibru, întreaga noastră existență. Voi cita doar câteva rînduri din “concluziile” capitolului, rînduri care pot fi citite (eventual acceptate) ca un crez al fratelui nu tocmai *acoperit*: “Personal, consider că francmasoneria poate fi acceptată ca o aventură intelectuală în domeniul nemărginit al cunoașterii, o școală morală, în care să se regăsească plenar virtuțile teologale *crediința, speranța, caritatea* și cele cardinale *forța, temperanța, prudența și dreptatea*.” Am scris mai sus “eventual acceptate”, pentru că, ne avertizează **M A B**, “Preluarea fără discernămint favorizează și produce eșafodaje fragile din punct de vedere hermeneutic”.

Capitolul II, al “doilea stîlp” de sprijin al acestei “zidiri” teoretice se numește, mai “umil” dar promițînd mai multe “teme”, *Alte conspecte masonice*. Iată câteva dintre acestea: “Definirea Francmasoneriei”, “Francmasoneria între principii și responsabilități”, “Francmasoneria și criza societății moderne”, “Francmasoneria și politica sau despre rezistența morală și francmasonerie”, “Toleranța”, “Tăcerea”, “Francmasoneria și perspectiva globalizării”... La lectură, toate aceste *conspecte* devin, simți asta din patosul calm al fratelui mărturisitor, și *prospecte*, schițe de program. Personal, aș recomanda eventualului cititor neinițiat să înceapă lectura acestui valoros și util volum cam de pe la mijloc. Mai exact, cu conspectul *Secretul și Francmasoneria* (o adevărată anamneză a patologiei secretomani-ei). *Aș abuza puțin de constrîngerile canonice ale unei simple prezentări într-o revistă și aș cita, aici, un pasaj pe care îl consider de folos și în abordarea altor subiecte, de pildă de “istorie recentă”:* “*Secretul are numeroase conotații filosofice, politice, sociologice. Ca fenomen psihosocial, cultivarea sceretului poate fi interpretată în două registre: primul în aparență <<pozitiv>>, ca mijloc de conservare a identității, este un instrument de apărare împotriva invaziei agresiv din afară, un scut la un lacăt împotriva încercărilor de furt de conștiință. Al doilea, întunecos, ca mască ce ascunde sărăcia sau micimea interioară, obscuritatea protejînd duplicitatea, simularea etc. Acest registru interferează cu minciuna, fabrica de iluzii folosind tehnica creării confuziei, amestecul criteriilor, complicarea în afara moralei.*” Odată depășite prejudecățile țesute în timp în jurul “secretului masonic”, cartea poate fi parcursă în ordinea ei logică și coerentă. Cu această lucrare, **M A B** nu deschide doar o fereastră pentru neinițiați, cerînd *mehr liht!*, ci și concluzionează imperativ *fiat lux!*

Nu cred că pot încheia mai potrivit această (fatalmente) succintă prezentare decît reluînd și eu cuvintele lui Antoine de Saint-Exupéry, citate în finalul cărții: “*prin diferența ta, departe de a mă distruge fratele meu, tu mă îmbogățești*”.

...Kadriștii (II)

Urmare din pag. 18

Am fost curios a vedea unde, ce-a ajuns fostu-mi coleg, rare ori și a mic, așa că i-am trecut pragul mai noului serviciu cu intenție. Am văzut, priceput mai mult decît mi s-a arătat. Mărinimos, că tot nu dădea din al său buzunar, m-a cadorisit cu niște „scule” de scris din dotare, că mă știa (și știa, de la un frate cum e să fii) profesor. Din mîndrie, l-am refuzat, dar replica-i m-a „căpăcit”: „Ia, Nicule, că doar nu dau de la mine! Și tu mai scutești un ban, acolo...” Apoi, m-a condus pînă la „ieșire”, să se asigure că „nu te controlează nimeni”. Să mai zic și de aia că mi l-am crezut în cîteva dăți prieten sincer? Recunosc, oripilat: am fost și am rămas lesne încrezător. Dar, numai pînă-n septembrie 1994!... Că, de Atunci, am deschis bine ochii asupra „lumii” în care-am ajuns.

Anul 1989, de cum s-au reactivat patrulele formate din tripticul milițian, militar, patriogard, mircel a reapărut în uniformă, dar nu CFR. Ceva kaki semicazon-seminomenklator, cu guler și căciulă brumărie de astrahan veritabil. Ne știam de mici, așa că nu și-a ascuns orgoliul că-i asimilat gradului (!) de lent-colonel din „siguranța națională”. Dar „a vegetat” niște ani doar ca maior, pe caz de „criză de evenimente”... Își păstra și „postul” de kcadrist, însă purta cu satisfacție acea uniformă-ghiveci. Din care (demnitate și uniformă) „a redactat” cred și ultima-mi „recomandare” de intrare-n partid, pentru care bătusem drum lung, de la Keatră. Ce a dat mai departe, Altoră, eu nu mai știu și nici nu mai sunt curios.

Da, Prost, am bătut la poarta partidului ca păcătosul la poarta raiului, chiar de știam ce-i după gard, dar nu credeam că mai toți erau precum cei cu care m-am înfruntat. Nu am fost un dissident! Am fost și-am rămas cinstit, drept cu măsură. Și-am crezut că locul meu e în și nu-n afara unui Partid Comunist. Numai și numai emanațiile parti-politice post-1990 m-au lecuit de nu doar orbire. Am ajuns să văd și ce-am văzut mi-a ajuns pîn-la gît.

Imediat după pălitură, l-a pălit și pe mircică apoplexia. Nu din senin! ... Cît a stat convalescent, „noua direcție” l-a luat pe Kcadrist la purecat, ca să se dezvăluie cine era: un sforar și un profitor pervers, duplicitar, alunecos, escroc și libidino-sadic. Toate subt platoșa omului fin, funcționarului perfect și familistului ideal. Aproape două treimi din cei angajați la „sediu” se adunaseră-n anii săi de șefie, din rudenii directe și colaterale. Restul de aproape-o treime, din comilitoni. Numai șantieristii-șantierști și cîțiva onești numai buni de sancționat, „ca exemplu” pentru restul, erau calificați cu acte-n bună și dreaptă regulă. De nu se schimba „regimul”, ar fi ieșit cuminte sau chiar laureat, la pensia de drept: și cea de la stat, dar și cea de la cei cu grade. Așa, a ieșit „de boală cu teamă”, nu de rușine. Și s-a tras prin cîteva judecăți cu instituția, cu unii foști din ai ei angajați. Libertatea de mișcare l-a reciclat în negustor itinerant de mături confecționate de socrul său; și de țuică din borhoturi și marmelade, alambicate-n bucătăria-i, de bloc. Nu degeaba tatăl său (ajuns cantonier la Cordon, după naționalizare; apoi, la intrarea-n Laminor) fusese vestit crîșmar cu prăvălie la vad, înainte... Înainte pe care unii-l proslăvesc, de parcă ar fi fost, vreodată-n Lumea asta, ceva demn de slăvit. Între două negoțuri, mircică se înrolase-n „Pentru Basarabia și Bucovina” și tot căuta la prozelești. Atunci i-am zis de la obraz ce cred eu că este el și l-am lăsat în drum, cu tot cu adeziune. De atunci, nici nu știu de mai trăiește, de-l mai ține inima, remușcărilor – cîte le are.

Din păcate, soția-i n-a putut să-și imite soacra (mamă eroină!), nedîndu-i decît o fată, urmaș. Casa părintească și terenul aferent au fost înstrăinate (de numeroșii moștenitori) cu mare cîștig, unui cult religios transatlantic, ce nu s-a uitat la bani. Locul era peste drum de muzeul orășănesc de atunci; pe aceeași stradă cu securitatea și un parc secular al cultului armean. Parc, domenii încă din defunctul „regim” aservit unor lepre, hăcuit de „bloace”, dar păstrînd cum-necum biserica... Azi, redat la „cultul” ce l-a revendicat; carele – ecumenic, *foșganian* – l-a pasat (arhi)episcopiei loco-n administra-re. De parcă nu ar fi „recuperat” și aia mai mult decît i se cuvenea, de peste tot pe unde „ținuse moșii”.

... Între alți Kcadriști ce nu merită truda neplăcută a unor detalieri: cei ai unui inspectorat școlar și altul kulturnic, prinși cu ploconeli și plocoane și tirade de ode; ba, și niște primari vechi și foarte noi care-au decăzut din grandoare-n pușcărie și chiar suicid. Bașca, mai multe palide umbre da-da, ale *managerilor* ce dictează-n post-1989, mai rău ca patronii pe moșii; chiar de con-duc ei instituții de stat, neprivatizate și din bugetul național alimentate. Cîțiva m-au știut: de bun-rău, cum am fost, dar nu de cutră.

punea Domnul Critic literar și Universitar „sudist” ceva despre „cadre”. Eu am plusat cu altele, poate și mai kcadre.

Și, unde nu l-am - cu sinceră timiditate! – contrazis, cred că l-am completat: cu mai tot ce știu eu despre (unii!) fameni.

Utilii inutili ai oricăror forme de alcătuire piramidal-socială ce au infestat ireversibil chiar lumea pură a naivelor sate. Precum...

Un Ticu-primare ce-avea o șatră de informatori dintre „serviciile” și babele, țatele comunei, de știa și de cîte ori treceam nu puntea spre Lunca, la școală...; ci ulița să iau apă de la fîntînă, printre altele. Asta nu m-a cumințit, dimpotrivă. Dar pe el, nemernicia deșăntată l-a-mpins la suicid. Un altul, Aa-nicăi (ce m-a amenințat voalat cu pușcăria, dacă-l mai înfrunt), obținuse cu ajutorul ISJ toate dosarele de personal ale cadrelor didactice, cu toate „mișcărilor” lor anterioare. La ele, anexase și ce mai scormo-neal el pe la județana de partid, ca și delațiunile anonimilor săteni. Nici asta nu m-a cumințit!...

După pălitură, supraviețuitorul de lup kcolectivist de mine-nfruntat (cu de cine-i mai demn de o pușcărie, ori de reeducare) a ajuns mare fermier, „antreprenor”; dar, nu pe unde a păstorit, ci la obîrșia-n care nu doar eu l-am trimăs de inombrabile dăți.

Eu am rămas tot cel ce-am fost. Doar, că mai bătrîn și mai scîrbit. Nu doar de-asară, de cînd am vizionat un documentar. Ce, deși conceput ca să dea-n cap kcomuniștilor, arată clar că nu Comunismul a condus țara, ci depravați și lichele, ca și azi. Vă ofer link-ul: http://www.historia.ro/exclusiv_web/general/articol/culisele-alegerii-lui-nicolae-ceausescu și, mai ales cum se fabricau „acte de studii” pentru *neomenklaturiști* în <https://www.youtube.com/watch?v=f08Q6eGtQRw>. Și, mai iată cum rescriu istoria herezi și epigoni: <https://www.youtube.com/watch?v=4hfvWl3Wfw>.

De-ar lua măcar tinerii aminte mai bine, la Kcadre! ...

Dar, mai au ei Cuvînt de urmat, Idealuri de atins?

... Altele, decît Situația, Autoritatea, Profitul, Influența, Imunitățile și Banii murdari. Din orice punct cardinal ar mai veni directiva – în/pe Lumea asta – tot de la tartori ne vine. Că, Oameni, de unde? (N.C.)

Olimpia IACOB / Mark O’Connor

S-a născut la Melbourne. Licențiat în limbi clasice și literatură engleză este cadru universitar (The *Australian National University*, The University of Western Australia). Interesul special pentru mediul natural (Marea Barieră de Corali, Munții Albaștri) se regăsește în cele 12 volume de versuri publicate (*Pilbara*, John Leonard Press, 2010; *The Forever Lands*, Beyond Images, 2001;*The Olive Tree: Collected Poems of Mark O’Connor*, Hale & Iremonger, 2000;*This Tired Brown Land*, Duffy and Snellgrove, 1998; *Tilting at Snowgums*, Tabletop Press, 1997;*Firestick Farming: Selected Poems 1972–1990*, Hale & Iremonger, 1990;

Pământ

A mea este fața pe care voi o călcați, ale mele oasele prin care viețuiți.

(din vol. *Marea Pădure/ The Great Forest*)

Începutul

Domnul, chiar el, după ce a sădit o grădină în ziua aceea, s-a plimbat prin ea la ceas de seară, știind că desăvârșirea Raiului nu se încheiase încă. Și a spus: „Să mișune speciile ca soluțiile într-o substanță coloidală. Să fie zece mii de specii de planctoare, și să mănânce cele o mie de zooplanctoare. Să fie zece încrengături de animale de apă, o încrengătură de vertebrate cu aripioare, de la rechinul de recif cu înotătoare albe până la peștele de recif cu botul lung, și spre locul fiecăruia, și - nu, Rafael, nu am isprăvit încă - poți să mai adaugi focii și țeptoase de mare & cochilii conice & pinguini (dacă chair voiesc) și toate păsările marine, cele bune deja născocite - oh, da, era să uit, vreau un loc anume pentru homari! Dar și pentru paraziții care țin sistemul în cumpănă, să...

„...ei bine, doresc, totuși”, a spus el „zece mii de înlănțuiri mixte pentru prădăciune - nici vorbă de iepurele tău obișnuit sau de coiot! Acest ocean va avea guri multe, palate multe, căi de înghițire. Vreau moartea în o sută de feluri, și mai vreau trei mii de renașteri - totul în culori naturale. Și oh, da, aproape că am uitat, Raiul să fie din nou mic recif coralier chiar în mijloc.

Așadar, Rafael, acum, dacă vrei, ia aceste specii și călăuzește-le, iar noi le vom așeza într-o bucată de pământ de douăsprezece hectare”.

Prin urmare timp de cinci zile și jumătate Domnul a lucrat iar în a șaptea zi și-a pus o mască cu tub de oxigen și o pereche de înotătoare de un galben strălucitor.

Mai târziu oastea a privit cu nostalgie în jos prin gardul înalt și sigur din jurul Raiul, și l-a văzut pe Domnul alături de cei dragi dând din aripioare încet deasupra coralilor sub forma nepieritoare a unui rechin-doică cenușiu, iar ei vedeau că, într-adevăr, era foarte bine.

Să nimicești un măslin

Nimeni nu știe cât timp ia să nimicești un măslin. Seceta, toporul, focul sunt nereușite sigure. Taie unul, dezgroapă rădăcina principală de o tonă, bună de foc, și primăvara viitoare fiecare rădăcină laterală dă mlădițe. Înghețul zdravăn lasă copacul fără fructe ani buni; ele renasc. Armatele năvălitoare le vor strivi. Iarăși apar printre coastele arse ale mașinăriilor de asediu.

Doar capra stăruitoare, păscând pe drumul coborând în negura timpurilor, găsește plăcere răutăcioasă să pună stăpânire pe măslin. Se spune că uneori omul găsește livada pustie, pârjolită, păscută de secole de capre. Se apucă să înalțe gardul; trunchiurile renasc. Nepoții lui cu familiile prosperă din comerțul cu ulei presat. Apoi războaiele și boala spală totul. Caprele se întorc. Măslinii lucrează pe dedesubt în așteptarea altor vremuri.

Umbra lor mai dăinuie acolo unde Socrate dezbătea. Crângurile ofilite din grădina Ghetsimani încă rodesc.

Cimitirul din Pozières *

Cimitirul tot crește reciclând mituri; verdele devorator trebuie adunat,

1992;*The Ship Trans-Time*, Museum of Victoria, 1989;*The Great Forest*, Hale & Iremonger, 1989;*Two Centuries of Australian Poetry*, (ed.), Oxford University Press, 1988; 1996;*Poetry of the Mountains*, Second Back Row Press/Megalong Books, 1988;*Selected Poems*, Hale & Iremonger, 1986;*Poetry in Pictures: The Great Barrier Reef*, Hale & Iremonger, 1986;*Fiesta of Men*, Hale & Iremonger; 1983; 1984;*The Eating Tree*, Angus & Robertson, 1980; *Reef Poems*, University of Queensland Press, 1976). Multe poeme sunt incluse în antologii de poezie australiană contemporană. Este editorul antologiei *Two Centuries of*

altminteri îi duce pe prietenii dincolo de amintire. Peluza parcă e neîngrijită acum, asemenea unui cap ras de mântuială într-o zi de iarnă.

Palisadele elegant rânduite, înfipte în pământul pleșuv, sorbindu-i cu nepăsare câte un sfert de inch an de an, îi vestesc *pe cei cu zâmbet forțat*, înghesuiiți dedesubt, că dansează ca sămânța furioasă într-o pânză orizontală, la două picioare mai jos de apa subterană. Pământul de secole e tot negru, lipicios.

Noroiul îi urmărise destul în viață. Acum îi încercuiește, îi preface în ambră, ca amoniții ** în marnă, presând oasele din toate părțile, până când, iarba îndulcindu-și strânsoarea ursuză, le împinge în sus, curate ca țânțarii din apele măloase. *Găsesc loc de odihnă pe tineri* ! Ca oamenii lui Cezar, Se știa că războiul aducător de vânat se câștigă pe vreme mohorâtă.

Știute de Domnul, numele lor fi-vor eterne - Johnson, Hagan, Brown-Jones, Brentley, Symons, Bright și Worth. Ochii cercetați cu raze X atrag ciudat. Degete, grămadă zornăitoare sub coaste răsucite; oase de pulpă dezmembrate; curba fesei, carnea bicepșilor, maxilarul inferior nu mai sunt. Locul strâmt al lacrimilor printre falangele de la picioare și capete din șirul următor.

În lumina liniștită a înserării din Franța fantomele cenușii se înalță zângănit de farfurii, câni, hohote de râs, fluierături; comenzile nazale pornesc truda. Trupuri bine îmbrăcate prăvălesc alte trupuri în gropi. Haina care încălzea mamiferul, prinsă din nou în cădere, stă mototolită ca un cocoș de munte împușcat.

Strămoșii noștri, copii pe vremea când prindeau raci cu platoșă la fermele din Deniliquin, Horsham, Scotshead, Yass, s-au gândit ei vreodată că pământul în adânc avea să le aștepte oasele? Atâția flăcăi așezați în acele săptămâni - de ar fi cu puțință ca oamenii să se facă aluni, ca în mituri, aceste întinderi ar deveni crânguri de netrecut din pricina ramurilor, suspinând și varsând lacrimi amare atunci când se frâng.

Doi bătrâni coboară printre rânduri schiopătând, visând la tinerii cunoscuți odinioară, onoarea și prostia țin pământul sub cerul blând, neînsemnat al Franței.

*Pozières: oraș în nordul Franței, pe care englezii și australie-nii l-au cucerit în condiții greu de imaginat în primul război mondial. Cele trei divizii australiene au suferit 23.000 de pierderi în mai puțin de șapte săptămâni.

** amoniți: moluște dispărute, ale căror cruste se află în număr mare în stâncile sedimentare.

Papagalul Lori curcubeu
lui Allan McEvey

Să te hrănești ținându-ți capul într-un nor gros de miere și polen, liniștit de sporovăială curcubeului cu suratele, schimbând copacul sub imboldul momentului când pitonul sau omul se apropie, nesăbuit până atunci. . .

Un echipaj frenetic de prădători, pirați însemnați cu pete purpurii, cărâind în nebulnia prădării, nepăsători la ochii argintii hrânindu-se în neliniște sub iataganele ciocului portocaliu.

Primii pleacă într-o clipită, năvalnic, răspândind în grabă

Australian Poetry/Două Secole de Poezie Australiană/, 2nd edition, Oxford University Press, 2005. Scrie proză și critică literară (Why vs Why: Big Australia, with Jessica Brown and Oliver Hartwich, Pantera Press, 2012; Overloading Australia: How Governments and Media Dither and Deny on Population, (with William Lines), Envirobook, 2008; 2009; 2010; Words on Paper: An Introduction to Alphabetic Theory, JCU Manubook, 1983; Modern Australian Styles, James Cook University, 1982.)

note joase; lacom ultimul își coboară capul și se lovește de golul verde-cenușiu văduvit de tonurile de roșu și portocaliu.

Peste puțin timp se vor roti din nou.

Țipete stridente: „Sevă”, „Hrană aici!” uguit: „E bine, curge Mierea”, cârâit: „Umbra șoimului! Atenție!” liniștea șoaptelor împerecherii, gungurit, gădilături, ciupituri.

Lumea lor, milioane de pori picurând miere. Liberi ca bebelușul sugând la o mie de săni, glandele lumii, zi și noapte, făcându-le dulciuri.

„Bandidos nostimi cu carte”, și deopotrivă măscărici pestriți precum curcubeul; cu ghearele parcă de cretă pășesc, se agață, își croiesc drumul anevoie, se poticnesc de sus slobozesc picurii florii pe când o jacănă moțată se plimbă printre ierburi unduitoare. Se adună, se înghesuie pe punțile frunzei acolo ca o baliză lângă ramurile primăvăratice, apoi tășnesc peste păduri, acolo unde al zecelea copac rotindu-se e oază a tunurilor lansatoare. Limbile lor, perie iscoditoare, scotocitoare, dă târcoale mierii din florile ca peria de sticlă sau le mușcă un pic plescând amestecul dulce.

Acest pustiu de copaci neroditori, amăgindu-i pe locuitori cu chipuri lemnoase, e pământul lor bogat în licori și polen, un paradis cu totul altfel, unde omul aspru răzbate. Copacul bun dă galoane pe zi cu modestie, însă, din flori vlăguite ca ierburile, și frunziș spălăcit, alburiu, ca frișca stătută. Păsările se joacă de-a petala; galbenul aprins, albastrul, portocaliul, roșul împodobesc copacii desfătărilor, proclamă altarele abundenței cu gust de vin, dulce ca mirea, fermentând. Se spune că păsările se trag din dinozauri. Dinozauri curcubeu.

Recif

Sus lângă insula întinsă aluviunile plutesc în lumina înserării, cenușii ca moartea și albe ca varul, pestrițe deopotrivă.

Vântul cântă peste celenteratele fără suflare, peste sălășluitoarii manșonului de piatră gol pe dinăuntru, meșterii dantelărilor, modelatorii spicelor, făcătorii insulei. (Scriș pe One Tree Island, Marea Barieră de Corali)

Wentworth Falls la lăsarea serii

Picături gingașe în soarele târziu, revărsare de arginți în valea întunecoasă.

Cartușe trasor, urmând adierii într-o salvă de scântei

sau ivindu-se ca mănunchiurile de raze – arcuindu-se către forțele care țin planetele pe orbită,

urmându-și calea, ieșind, și căzând iarăși și iarăși, o cupă plină cu nemărginita binecuvântare curgând pe Gange, Rin, Fluviul Negru.

Și toată ziua, zi de zi, aceste particule sferice și argintii curg în valea nestingherită. Oamenii sar de pe culmi semețe în uitare, învăluindu-se în cuvinte de orașe obișnuite.

Genoveva LOGAN / Pilaștri prin anii de fum

În nopțile lungi de iarnă, când lași să-ți alunece gândul spre locuri străbătute cândva cu mari eforturi sau încântare, vin pentru o clipă în prim plan glasuri și chipuri care au avut în viața ta un rol. Dintre toate se ridică deasupra, desigur, ca adevărate călăuze prin ceață cele care ți-au marcat într-un fel drumul, printr-o prezență benefică, și constituie acum o cale sigură de terapie a memoriei. Vom numi aceste chipuri cu un termen din ingineria construcțiilor: le vom zice pilaștri. Stâlpi de susținere, ori faruri îndepărtate în timp, ca borne de lumină și certitudine. În jurul unei astfel de borne zăbovesc mai mult în ultima vreme cu gândul, găsindu-mi astfel o plăcută recuperare: e vorba despre una din acele întâlniri abisale de care poți avea noroc la timp sau niciodată.

Între elementele distinctive sădite în codul nostru genetic avem, fiecare dintre noi, cum bine se știe, un „Ce” anume, inconfundabil, o diferență specifică, greu de definit, pentru că zestrea naturală este concuroasă și completată de-a lungul întregii vieți prin intervenția culturii, mediului social-economic, geografic ș.a.m.d. Specialiștii în domeniul muzicii vorbesc de exemplu despre un ton individual, de bază, un sunet personal al fiecărui om, fie el dotat sau nu cu aptitudinile necesare. Avem, de asemenea, o particularitate aparte în perceperea și acceptarea selectivă a culorilor, asociată cel mai adesea cu tipul de temperament. Compoziția sângelui, structura firului de păr, alcătuirea fizică, gesticulația, mersul, capacitatea energetică și bioritmul ne diferențiază la rândul lor, ca să enumerăm doar câteva elemente măsurabile.

Mai la îndemână oricui, dar și mai greu de cuprins într-o descriere introductivă, este ceea ce se comunică despre o persoană prin intermediul privirii. Ochii omului. Căutătura cuiva, cum ar zice observatorul anonim, acel mod cu totul particular de a înregistra, involuntar, lumea exterioară și a „trăda” în același timp, câte ceva dinăuntru. Expresia *Une certaine regard*, din limba franceză, pare a fi mai cuprinzătoare din punct de vedere semantic.

Ei bine, mi-a fost dat să întâlnesc o astfel de „anume privire”, de timpuriu, într-o vreme când nu eram încă în căutarea unui model, a unei voci carismatice care să-mi ghideze pașii. Parcurgeam un drum, așa mi se spunea că e bine. La sfatul învățătorului din sat, unde învățământul general se oprea la patru clase, am mers pentru a termina gimnaziul la o școală mai îndepărtată, peste Siret, în Hălăucești, județul Neamț. Eforturile mari din partea celor rămași acasă pentru a-mi asigura cele necesare erau umbrite de condițiile dure din internat, dorul de satul și bucuriile vârstei lăsate în urmă. Adaptarea decurgea greu între copiii adunați de prin toate satele din jur, cu traume nevindecate, crize de creștere și dorința irezistibilă de a fugi, a sări gardul internatului și a te face pierdut, dus încotro vezi cu ochii. Fugarii erau uneori recuperați de părinți și aduși cu forța înapoi, prelucrați în careu, monitorizați îndeaproape. Un caz mai răsunător de evadare, dat dispărut, desigur un exemplu negativ pentru toți, descoperit de forțele de ordine peste câteva luni printre docherii din portul Constanța, ne infierbânta mai apoi imaginația, povestindu-ne, când avea chef, câte ceva din cele întâmplate în mica lui escapadă.

Acea anume privire, *une certaine regard*, aparținea unui profesor.

Pornind din acest punct șuvoiul evocării ușor poate lua cursul unei intrigii sentimentale, a unei terifiante iubiri adolescentine, îngropate în fașă, ori încheiate tragic printr-un hiatus imposibil de survolat. Nu despre asta e vorba ci despre faptul că în timp – alți ani, alte rânduri de școli și profesori, alți aștri la orizont, alte poveri de dus pe umeri - nu am încetat să caut prin lume acea anume privire. Din când în când mi se părea că o regăsesc, în ochii unui necunoscut pe stradă, a unui preot dându-mi povețe, a unei picturi într-o sală de expoziții. O părere, dusă de vânt, în ciuda stării de bine simțite o clipă.

Ni se vorbea, de pildă – nici nu mai e important să precizez că în ora de fizică, matematici, istorie sau educație civică, pentru că din lipsă de cadre de specialitate, profesorul nostru era solicitat să acopere o mare parte din disciplinele teoretice – ni se vorbea în termeni cât mai accesibili despre armonia spre care ar trebui să aspirăm în strădaniile noastre zilnice, chiar dacă mediul nu e tocmai prielnic. Să urmărim mereu Frumosul, Binele și Adevărul. *Kalokagathia*. Un termen abstract, ni-l scria pe tablă și noi îl ascultam captivați, îl repetam în gând fără să-l înțelegem. Cu același profesor făceam orele de dirigenție unde ne puteam exprima mult mai liber, făcând loc întrebărilor spontane, frământărilor vârstei, nedumeririlor de tot felul. Pentru a ne câștiga încrederea să ne deschidem inima recurgea la o metodă ingenioasă: o cutie poștală a clasei, plasată undeva la vedere, înghițea toate bilețelele noastre anonime, pe care scriam ce ne preocupă, la ce vrem să ne dea un răspuns. Există Dumnezeu? era prima și cea mai frecventă întrebare, pe fondul propagandei ateiste generalizate în școli. Nu de mult, conform unei vechi și bune tradiții, prima oră din program o începeam cu o rugăciune, urmată de imnul regal; acum, după noua reformă, trebuia să renunțăm la orice însemn religios, iar imnul proslăvea „măreața uniune”. Cum nu ne-am fi așteptat, bunul nostru profesor își asuma riscul să ne îndemne ca fiecare să credem ceea ce am deprins de la noi de acasă. Așa cum ne-au învățat părinții.

Ce este frumosul? mai întreba un copil, fără să-și treacă numele pe bilețel. Focalizată spre înăuntru, privirea memorabilă a domnului profesor se aprindea, cuprinzându-ne pe toți în lumină: când veți simți nevoia să plângeți în fața unui asfințit de soare, spunea, a unei opere de artă, sau ascultând un cântec, să știți că ați întâlnit frumosul. Încercați atunci, pe cât posibil, să-l împărtășiți și altora.

Pălăvia ca o flacără printre zidurile impunătoarei clădiri a seminarului, construită cândva de călugării franciscani cu o altă menire, interzisă acum. Nu mergea, nu i se auzeau pașii pe mozaicul lucios rezonând la orice atingere, aluneca precum o undă de aer pe lungile coridoare, printre uși pe care nu aveam voie să le deschidem, învăluit în mister.

La ora asfințitului, când obligatoriu eram scoși în curte pentru înviorare, fie iarnă sau primăvară, ploaie sau viscol, îl auzeam uneori cântând la pian. Un pian masiv, de concert, din zestrea fostului seminar teologic, într-o încăpere goală care-i amplifica armonios sunetul, numită probabil sală de sport în schema școlii generale acum. Uneori, în serile de primăvară, sau chiar cele senine de iarnă, ferestrele sălii dând înspre curte erau deschise iar copiii mai receptivi se opreau cu sfială ascultând vrăjiți, lipiți de perete, vibrațiile sunetului, preluat de cele două turle ale bisericii din preajmă, și, mai departe în zare, reverberând în mistica Ceahlăului. Nu aș schimba pe nimic această imagine: un asfințit de iarnă, zăpada scânteietoare bătând într-un mov stins în albastru, crengi de pin grele aplecate spre geamul deschis și vuietul de nemărginire al pianului sechestra înăuntru. Nu mai conta că aveam picioarele înghețate și mâinile roșii de frig, că urma să intrăm într-un dormitor și mai rece ca aerul aspru de afară, cu promoroaca sclipind prin colțurile pereților.

Aș fi vrut să-l caut uneori prin ani pe domnul profesor Gheorghe A.M. Ciobanu.

În momente de cumpănă, să-i cer un sfat, ori în situații limită când în fața unei sincope nu găseam calea s-o ocolesc. O simplă evocare a privirilor lui îmi inspira atunci o benefică concentrare și încrederea pierdută se reclădea în mine pas cu pas. Mă simțeam ancorată de pilaștri siguri, sârma subțire pe care pășeam devenea puncte solidă, speranța se isca timidă din ungherele inimii și mergeam înainte. L-aș fi căutat și în momente bune, când nevoia de a-mi comunica preaplinul lăuntric cerea un interlocutor pe măsură. Poate și să-i spun că pianul acela din sala de sport a gimnaziului, trezit din amorfire în amurgurile de iarnă când cu nimic altceva nu mergea înlocuit, a avut peste ani un rol în opțiunea mea de a-mi orienta copiii la o vârstă fragedă să învețe muzică. A și intrat o vreme la noi în casă, printr-o minune, un bătrân pian cu placă de lemn, un Bosendorfer impunător, a trebuit să golim o cameră din modestul nostru spațiu pentru a-i face loc, dar asta-i o altă poveste.

Acum, ca să revenim în prezent, grație internetului, aflu că în tot acest timp domnul profesor a locuit și și-a dăruit cu prisosință harul primit nu departe de locurile transfigurate de fabulosul pian, în orașul Roman. Cu vastul său tezaur enciclopedic a substituit bibliotecii și programe de învățământ, epurate în anii dictaturii de fluidul cathartic prin grija directivelor de tot felul. Un om-instituție, așa cum am mai avut norocul să întâlnim și sub alte nume – un Noica, Petre Țuțea, Arsenie Boca, sunt doar câteva exemple. Mai aflu că anul acesta va încheia deceniul nouă, deci unda armonioasă a anilor va mai închide o buclă, pregătindu-se de un nou început, o nouă cavalcadă eroică. Nu îndrăznesc să-i iscodesc prin ani privirile ziditoare, privirile-pilaștri. Cu siguranță nu s-au schimbat. Mă înclin ceremonios în fața domniei sale și mă alătur corului de învățăcei, dorindu-i sănătate și o nouă tinerețe.

Mariana FILIMON

Subînțelesuri

Astăzi m-am conversat cu o bună prietenă despre umilință. Și nu m-am referit la ceva ce se poate suprapune cu smerenia, o componentă a comportamentului uman care, de multe ori, are și un suport religios, îndemnând la îngăduință, înțelegere, ș.a.m.d.

Noi am pronit de la un personaj cunoscut, persoană pe care o știm de ani buni, și la care umilința este totuna cu slugărnicia. Slugărnicia față de șefi, în vederea obținerii unor foloase. Sub cei cinci șefi sub care și-a manifestat-o de-a lungul anilor, omul a devenit cel mai tipic slugarnic pe care ni-l putem imagina. Cred că nici n-ar mai putea vieții altfel, i-au apărut chiar și serioase amprente... corporale. Un băiat în tinerețe, înalt și zvelt, a devenit acum, la o vârstă apreciată, un bătrânel cocârjat, cu coloana grav îndoită, în fine, de nerecunoscut. Foloasele n-au fost decât minore, la începuturi, primii lui șefi nu au fost se pare din cale afară de mărinimoși... Aabia acum, în ultimii ani, noul lui șef îl apreciază conform așteptărilor. O recunoaștere supradimensionată, premieri, demnități nesperate, o prezență nelipsită de la cele mai alese evenimente, atenții. E puțin lucru? Și chiar dacă nu, coloana lui vertebrală nu se mai poate îndrepta, omul pare mulțumit, convins că merită din plin toate aceste înlesniri. A căpătat un aer superior, aproape că nu-și mai bagă în seamă cunoștința, nu salută pe cei întâlniți decât când nu are încotro, a devenit și foarte vocal – își exprimă părerile, mai degrabă convingerile de câte ori e cazul sau nu. Și are convingeri nu glumă. Poate că și-a găsit, la rândul său, și niște slugarnici, umilii de serviciu, să-i cante osanale. Că așa se învârtte roata.... Umbra lui îndoită de șale proiectează alte umbre în jurul ei.

Cât despre șeful său, beneficiarul acestor manifestări de devieri morale – slugărnicii, cum i se poate explica acceptarea și răsplățile pe care i le acordă cu atâta dărnicie unui om altfel modest în profesie și ca intelect? E vorba oare despre o cam firavă încredere în propriile merite care l-au propulsat pe un soclu fără acoperire? Sau mai curând este vorba despre un orgoliu nemăsurat, care se inflamează odată cu funcția? Mă îndreptățește să accept a doua variantă următorul argument: marele șef s-a înconjurat de mulți lingăi, cum se zice în limbaj neacademic, de la care primește în exclusivitate sfaturi și singurii care sunt răsplățiți. Înaintarea în vârstă, în loc să-i confere un plus de înțelepciune, îl conduce către marginile unor compromisuri adesea strigătoare la cer. Riscul este ignorat, dar el există: știm bine că un asemenea necontrolat orgoliu poate degenera într-o gravă maladie, cea a delirului de grandoare, doamne ferește-ne pe toți de așa ceva. Cu atât mai mult cu cât noi, românii, ne-am confurntat durerors cu boala sus amintită. Vă amintiți de „geniul Carpaților”, „Dunărea gândirii” și de toate nenorocirile prin care am trecut... Nici la scară mai mică, exemplul de mai sus, pagubele nu sunt de neglijat.

Încă un caz de care îmi amintesc cu mare neplăcere: un coleg de la o revistă de învățământ, pe vremea când și eu lucram la „FORUM”, un lingușitor și el tipic. Își aștepta zilnic șeful în fața liftului, îi căra mapa, îl însoțea până la mașină la plecare, îndoit de șale, gata oricând să-i ofere micile servicii. Ba mai mult, îi șoptea tot felul de insanități despre colegii ce oricum nu se aflau în grațiile celui șef. Care șef era un om de încredere în P.C.R., un comunist plin de zel, care își abandona-se meseria de medic și devenise activist feroce. Conducea revistele de învățământ și ferească Sfântul dacă te dibuia că nu-i împărtășești stilul sau că te împotrivești deciziilor lui, că nu te ierta. Pe noi, cei de la „Forum”, ne pândeia în permanență cu ochiul lui vigilent și ne persecuta în fel și chip.

Dar, nu știu din ce pricină, partidul lui drag a găsit cu cale să ne lipsească la un moment dat de serviciile și devotamentul său. S-a organizat un soi de plenară, cu demascări grave, cu luări de cuvânt numeroase și tot atâtea critici din partea unor autorități ale organelor superioare ale P.C.R. Și la acea plenară demascatoare cine credeți că a cuvântat vehement, cu mânie proletară însoțită de argumente-lozinci binecunoscute în astfel de împrejurări? Ei, bine, ați ghicit: taman lingăul lui de serviciu, omul lui de încredere de până atunci. Și era de așteptat, întrucât, astfel de specimene ce se umilesc până la suspendarea unei minime demnități nu pot avea atingere cu moralitatea. Nu cunosc nici cele mai elementare principii de etică, cum bine se știe. În plus, astfel de slugi de fapt își disprețuiesc tacit „idolul”, tocmai pentru că le acceptă cu lejeritate joasele plecaciuni.

Recitesc cele scrise de mine până aici despre doar două cazuri cunoscute (de-ar fi numai ele!) și îmi dau seama că le-am înfățișat pe amândouă cu destul antipatie. Chiar cu silă adâncă aș putea spune, puah!

Doru STRÎMBULESCU / Profeția

Solomon ieșise dis-de-dimineată în fața casei, după încă o noapte de nesomn. Părul răvășit și cearcănele de la ochi arătau starea în care se afla. Nenorocirea care se abătuse asupra familiei sale îl marcase profund. Moartea lui Radu, sigurul fiu al surori nevestei sale și, într-un fel, fiul său adoptiv, îl aruncase în brațele unei tristeți fără margini.

Radu murise în urma unui zbor cu un avion de mici dimensiuni cumpărat chiar de el cu banii câștigați în America acolo unde, după ce făcuse un stagiu de pregătire și perfecționare la NASA, ajunsese profesor universitar într-una dintre cele mai celebre universități americane, la Harvard. Visul lui era acela de a ateriza cu avionul personal în poiana ce se întindea de la gardul casei sale părintești, pe lângă livada cu pruni, către munte. Își adusese avionul din America în capitală, cu ceva sacrificii financiare ce-i drept, pregătindu-și ca la carte, cum zicea el, zborul până în satul natal. Nimeni nu știe de ce vroia să facă acest zbor. Era visul său și-atât. De mic copil urmărea pe cer avioanele militare ce treceau pe deasupra casei sale și se gândea cum ar fi ca într-o bună zi el însuși să se afle la bordul unui astfel de avion survolând întreaga zonă, făcând lupinguri pe deasupra caselor prin care să-și exprime bucuria enormă și recunoștința că aparține unui neam de țărani de la munte, sănătoși la cap și la trup. Numai că lucrurile nu au stat chiar așa cum le plănuise. Cu toate că zborul din capitală a fost unul liniștit până ce avionul a ajuns deasupra satului, nimeni nu bănuia ce avea să se întâmple. Solomon care urmărea cu privirea întreaga secvență a rămas înmărmurit când, deodată, avionul a luat-o razna direct către peretele muntelui de care s-a izbit cu putere luând foc. N-a mai rămas din el mai nimic, câteva fierotanii contorsionate și alte resturi împăștiate pe o suprafață de vreo două sute de metri. Lui Solomon nu-i venea să creadă. A rămas blocat câteva minute fără să poată face nici un gest măcar, după care a rupt-o la fugă către munte să vadă ce s-a întâmplat. Ajuns la locul accidentului, de jur împrejur, pe întreaga suprafață de la baza muntelui erau semne ale dezastrului și ale morții. Ce a urmat acestei nenorociri nu poate fi descris în cuvinte. Doliul s-a așternut peste întreg ținutul. Părintele Nicoară făcea slujbe de dimineată până seara, zi de zi, încercând să mai aline din durerea nemărginită ce-l cuprinsese pe Solomon și familia acestuia. Dar, parcă nici Dumnezeu nu mai avea ce face în această situație. Se retrăsese în propria tăcere și singurătate, lăsând lucrurile să se consume de la sine. Apoi, un timp, nimeni nu a mai vorbit despre asta. Lacrimile familiei au secat. Toți se cufundaseră într-o liniște stranie. Cu excepția lui Solomon care căuta cu disperare o explicație. Ceva care să-i dea un răspuns la numeroasele întrebări pe care și le punea în legătură cu accidentul. Frământările sale nu aveau limită în acest sens. Este de prisos să spunem ce era în sufletul și mintea acestuia din moment ce nici măcar părintele Nicoară nu mai reușea să-i aducă vreo alinare. Ca să nu mai vorbim de nevastă-sa, care devenise și mai ursuză. Privea mereu în gol și spunea uneori cuvinte fără nici un înțeles. La răstimpuri pufnea într-un râs isteric, apoi izbucnea în lacrimi și nu se mai oprea până târziu în noapte.

Cum spuneam, ei erau sigurele rude ale lui Radu. Acesta rămăsese orfan de mic. Mama i s-a prăpădit când era în clasa întâi. O boală cumplit, un cancer la plămâni, i-a curmat viața în plină tinerețe. Nu avea decât douăzeci și șapte de ani. Tatăl acestuia a murit în urma unei congestii cerebrale doar la doi ani după moartea mamei sale. Suferise mult, într-atât încât nu a putut supraviețui pierderii singurei femei pe care o iubise în viață. Așa că Radu a rămas singur pe lume. Cum Solomon era un om bun, el și soția sa

au decis să-l crească alături de fiica lor până ce acesta își va termina școala și va putea să se îngrijească singur. Zis și făcut. Copilul a crescut purtând în sufletul său amintirea părinților săi dispăruți prematur și cu recunoștință față de rudele sale. Cu timpul, după ce a parcurs pas cu pas toate etapele unei vieți în care setea sa de cunoaștere era nu numai scop, ci era un ideal, Radu a devenit un om de știință apreciat. Întreaga comunitate științifică internațională îl considerau unul dintre cei mai importanți savanți ai momentului. Lucrările sale privind teoria coardelor făcuseră înconjurul lumii. Participările sale la tot felul de congrese și conferințe pe întreg mapamondul erau adevărate revelații pentru oamenii de știință. În timpul liber, însă, avea această pasiune a zborului. Îi plăcea să survoleze lumea, să o cuprindă într-o singură privire. Când cobora din avion, tot timpul avea întipărită pe față o bucurie fără margini. Cei care-l cunoscuseră spuneau că este un fel de lumină pe care nu o poți vedea decât pe chipul unor sfinți, a unor oameni eliberați de tarele existențiale și ajunși la un nivel în care divinul din fiecare om se putea exprima în deplina sa libertate. Cred că nu se înșelau. Cum nici Solomon nu se înșelase. Relația pe care o avea cu Radu fusese tot timpul foarte specială. În sinea lui, Solomon își dorise să aibă un băiat care să-i poarte numele peste timp. Dar, n-a fost să fie. Deși o iubea foarte mult pe fiica sa, față de Radu manifesta mai mereu o grijă specială. Îl învățase de mic să cânte la chitară. Mai târziu, Radu a învățat să cânte și la pian. În America își încânta colegii cu numeroase seri muzicale pe care le pregătea cu minuțiozitate până în cele mai mici detalii. Repertoriul său era unul pe măsură. Fiind un individ aplecăt către studiu, îi fusese relativ ușor să-și lărgească aria de cuprindere tematică în zona muzicală. Putea aborda lucrări dintre cele mai diverse și mai dificil de interpretat, de la marii clasici ai muzicii până la contemporani, cu o grație și un talent extraordinare. Pe Solomon, acest fapt îl încânta peste măsură. Avea însă o nelămurire, ba chiar o neîmplinire am putea spune. Radu a apucat un alt drum în viață, altul decât muzica. Ca tot ce făcuse în viața sa de până la cumplitul accident, pentru Radu era un semn al destinului. Spunea mereu, în lungile dialoguri pe care le avea cu Solomon, că în tot ce face e mâna lui Dumnezeu, și că n-are nici un motiv să se teamă de vreun eșec.

Radu nu era neapărat un optimist, era mai degrabă un om credincios. Era în primul rând un om de știință, dar unul care nu excludea credința. Numeroasele încercări de viață îl întăriseră. Experiențele sale științifice, miile de ore de studiu, practica din laborator, toate l-au condus la concluzia că dincolo de lumea materială, a universului material în care suntem proiectați cu toții, există o forță care guvernează totul, care face ca totul să fie posibil, dând un sens realității din care noi oamenii percepem doar o infimă părticică. Ori această forță nesfârșită, inepuizabilă, eternă nu putea fi decât Dumnezeu. Știa prea bine că, într-un final, toate teoriile științifice vor conduce la aceeași concluzie: nimic nu poate exista fără Dumnezeu. Odată găsit, Dumnezeu ne va arăta calea pe care trebuie să mergem, fie că suntem oameni de știință sau simpli țărani dintr-un ținut uitat de lume, așa cum era oamenii de unde el își luase zborul către alte zări. De fiecare dată se întorcea cu drag pe melegurile copilăriei sale. Nu avusese prieteni aici. Dar locul acesta era unul binecuvântat. Aici erau mormintele părinților săi. Aici era viața sa, sau, cum tot el spunea, acel colț de rai în care întrevezi eternitatea. În vacanțele de vară, când era adus aici de Solomon, lui Radu îi plăcea printre altele să-și petreacă timpul hoinărind prin munți. Avea un motiv special. Se simțea mai aproape de părinții săi. Nu plângea niciodată. Ștea ore în șir pe un stei de

stâncă și privea în gol. Practica fără să știe un soi de meditație dată-toare de sens.

După ce hălăduia prin munți, Radu venea să aprindă o lumânare la mormântul părinților săi. Aici, în cimitir, era o cruce despre care nimeni nu știa nimic. Iar faptul că aceasta era inscripionată într-o limbă necunoscută o făceau și mai misterioasă. În jurul acestei cruci s-au creat numeroase legende. Unii spuneau că ar proveni dintr-o necropolă datată cu mii de ani în urmă, alții că ar fi o piatră de mormânt aparținând unei civilizații extraterestre. Erau și unii care apreciau că ar fi de proveniență celtică, iar acolo ar fi fost înmormântat un cavaler medieval, un fel de erou întemeietor. Au fost unii care spuneau că ar fi crucea pe care ar fi fost răstignit nu știu ce sfânt din primii ani ai creștinismului. În acest sens, nici chiar părintele Nicoară, cu toată știința lui în domeniul teologiei, nu se putea pronunța. În fine, neexistând nimic care să ateste vechimea sau proveniența crucii, oricine putea specula orice.

Radu, însă, nu vorbea niciodată despre acest fapt. În câteva rânduri, Solomon a încercat să afle ce credea el despre acea cruce așezată, de altfel, exact lângă mormântul mamei sale. De fiecare dată însă Radu refuza să vorbească despre acest lucru. Privea în gol, și-atât.

Cu această imagine a lui Radu privind în gol s-a trezit Solomon în acea dimineată. Vorba vine trezit, pentru că nu dormise deloc. De la un timp, în fiecare noapte în jurul orei unu, auzea huruitul unui avion trecând pe deasupra casei sale. Mai mult decât atât, în câteva rânduri l-a și văzut. Sau, cine știe, i se va fi părut că-l vede. În mintea lui Solomon, era un avion aparținând forțelor armate americane din cel de-al doilea război mondial. Un bombardier. N-avea nici o explicație privitor la apariția acestui avion în miez de noapte, știa însă prea bine că acest tip de avioane de luptă ieșiseră de mult din dotarea armatei americane. Ba, mai mult, nu mai erau folosite de nimeni în lume.

Oricum ar fi stat lucrurile, în dimineța aceea Solomon s-a decis să-i spună întreaga poveste părintelui Nicoară. A tras aer rece în piept, și-a trecut mâinile prin părul răvășit, a mai privit o dată muntele și a plecat către biserică. Înainte de a ieși din curte, lângă bradul ce străjuia la poarta casei - plantat de Radu cu ani în urmă -, Solomon a găsit un colet. Pe colet era trecută adresa sa și expeditoarul: Universitatea Harvard. În acel moment, Solomon a avut un moment de uluire. Cum ajunsese acest colet în curtea casei sale? Cine îl adusese? Când? Doar trecuse zilnic, de zeci de ori, prin dreptul bradului și nu avea cum să nu-l vadă? În fine, ce ar fi putut găsi în el? Pe măsură ce întrebările îl asaltau fără să aibă un răspuns clar, în Solomon se instală o anume panică, o anume teamă. Și cu toate astea, având în vedere expeditorul, acesta nu putea avea decât o legătură cu Radu. Și așa fiind, însă, erau destule lucruri care nu se legau. Tot ce avusese Radu în America fusese adus în țară. Lucrurile personale, biblioteca, manuscrisele unor cărți, diverse distincții primite, chiar și anumite sume de bani pe care Radu le trecuse într-un cont pe numele lui Solomon. Totul fusese foarte bine pus la punct, astfel încât tutorele său să beneficieze de întreaga sa moștenire. Și cu toate astea, era un lucru pe care-l ținuse secret. Ceva despre care nu vorbise nimănui vreodată. Înainte de a pleca din America îi lăsase unui bun prieten acel colet, rugându-l să i-l trimită lui Solomon la momentul hotărât. Dar, Solomon n-avea de unde ști acest lucru. În puținele discuții purtate cu Radu, acesta nu a amintit nimic de vreun colet. Îi spunea tot timpul lui Solomon că simte în el o forță uriașă, subtilă care-i dă aripi. Avea o nemaîntâlnită poftă de zbor. Se pregătise ani de zile pentru acest zbor, cu o nerăbdare ce-l ardea. Vroia să ajungă cât mai repede acasă. Solomon știa acest lucru și tocmai de aceea suferinata sa era înmiită. Așteptase cu inima plină de bucurie să-și strângă în brațe nepotul, iar acum nu-i mai rămăsese decât amintirea lui. Răvășit de acestea gânduri, Solomon rămăsese ținut pe loc. Părintele Nicoară îl găsise rezemat de brad, cu privirea pierdută parcă în alte lumi. Cu toate astea, la vederea părintelui Nicoară, lui Solomon i s-a luminat fața. Atât el cât și părinte aveau să-și spună ceva. Să dezlege un mister. Să pună cap la cap niște lucruri. Pe scurt, Solomon i-a povestit părintelui vedenia sa cu avionul și faptul că în drum spre el avea să găsească acel colet chiar sub bradul lui Radu. La rândul său, părintele Nicoară i-a povestit cum în noaptea cu pricina în biserică s-a făcut o lumină puternică și un zgomot ciudat s-a auzit din cer de-a avut impresia că se dărâmă cupola bisericii. Când în fine a ajuns la fața locului, ce să vezi, în fața altarului, căzută în genunchi, stătea o femeie cu totul și cu totul îmbrăcat în haine albe strălucitoare. Fără să-și întoarcă fața, femeia i-a spus sec: *Du-te la Solomon, orice clipă pierdută poate întârzia răspunsul pe care-l căutați. Prin prezența ta acolo, misterul morții lui Radu va fi dezlegat.*

Părintele Nicoară a ajuns dintr-o suflare în curtea lui Solomon. Surprînși oarecum de această coincidență bizară cei doi s-au privit lung și cu subînțeles înainte de a deschide coletul. Mare le-a fost mirare când printre cărți și alte obiecte ce-i aparținuseră lui Radu au descoperit un plic alb. Cu mâinile tremurânde, Solomon a deschis plicul scoțând din el un bilețel care conținea exact textul inscripției de pe cruce. Sub acesta sta scris următorul mesaj:

Nu încerca să descifrezi acest text. El este scris chiar de mâna lui Radu pentru vremea ce avea să vină. Trebuie să știi că dispariția sa nu este o întâmplare, ci rodul unei profeții.

Spre seară, când Solomon și părintele Nicoară au ajuns în cimitirul din sat, peste tot locul se simțea o adiere de vânt sau poate un înger bătea aerul cu aripile sale diafane. Aici, Radu își dormea somnul de veci alături de părinții săi. Profeția cuprinsă în inscripția de pe cruce se împlinise.

Lazăr POPESCU

/ Cenușă și eter (I) (Fragment de roman)

Cenușă, s. f. 1. Substanță minerală în formă de pulbere, care rămâne după arderea unui corp. (DEX).

Eter, (1, 2, 4) eteri, s. m. (3) eteruri ,s. n .I.S. m. Combinație organică lichidă, incoloră, foarte volatilă și inflamabilă, cu miros aromatic specific, obținută din alcoolii sau din fenoli, cu numeroase folosiri în industrie. 2. s. m. Substanță ipotetică (a cărei existență nu este admisă de fizica modernă) având proprietăți fizice contradictorii, care ar umple întregul spațiu și ale cărei oscilații ar constitui undele electromagnetice. 3. S. n. Fig. Aer, atmosferă, cer, văzduh .4. S. m. (În concepția unor filosofi greci antici) Al cincilea element al universului (alături de foc, apă, pământ și aer) din care ar fi alcătuite corpurile cerești. – Din fr. Ether, lat. Aether. (DEX)

„Stă scris: Bere ,shit, la început. Mai înainte de toate, Suveranul a îngăduit preschimbarea vidului într-un eter transparent, fluid, imponderabil, asemănător luminii emanate de corpurile fosforescente. Apoi, printr-una din cele mai mari taine ale Infinitului, acest fluid s-a transformat într-un gaz fără formă, fără chip, nici alb, nici negru, nici roșu, nici verde, nici de vreo altă culoare... Astfel, printr-una din cele mai mari taine, Infinitul a lovit cu sunetul Cuvântului vidul, chiar dacă undele sonore nu se transmit prin vid. Sunetul Verbului era, deci, începutul materializării vidului” (Sepher Yesirah).

I. Întoarcere în Valea Frasenului

„Știu ce este timpul dar nu știu să vă spun”.
(Sfântul Augustin)

- Tare, mare, Gelucule? zise Lucian Ionescu către Gelu Scorbură, după ce Vlăduț Ștefănescu oprise mașina.
- Ei, ciaca-paca, domnu’ Lucian, domne profesor al meu de engleză și de franceză... Fost. Da’ io am cam beut cerneala, că-m’ ierea sâte rău...
Lucian răsé:
De, mă Gelucule...
Apoi adăugă:
- Ce mai face dom’ Vio?
- Optășpe? Unchiu’?
- Da, el!
- Păi, io știu ce să mai zăc, domnu’ Lucian... Cre’ că di la un timp nu-i prea citov la cap. I s-a urcat trăscaul la etaj, că-i tot mereu cu Fiu’, cu Nae primaru’, cu Bâzdăc, că zăce că-s angajaț’ amândoi la Gheveu (asta adică s-ar traduce, da’ tot din română și tot în română, gât veșnic ud, adică-i un fel de asociație)...
- Sau Oengeu, Gelucule, răsé Lucian , știi, organizație nongu-vernamentală, da’ Fiu-i primar, așa că nu prea merge...
- Domnu’ Lucian. Merge, nu merge, ce-i sigur e că și-a cumpărat capre...
- I-auzi!
- Vreți să-l vedeți?
- Sigur, ne duci la el?
- Vă duc, dom’ professor, cum să nu!
- Hai să mergem! Lăsăm puțin mașina parcată aici, de fapt trasă pe dreapta.
Porniră. Nu merseseră ei nici o jumătate de kilometru până ajunseră în Linia Dealului cu Ulmi. Din Dealul cu Ulmi în Linie nu era mult de mers și era și un pod de trecut. Când ajunseră și intrară în curte, Gelucu zise:
- Precis că-i băgat în beci. În pivniță.
- Și ce face acolo? Bea?
- Nu mai bea acum! S-a cam sfădit un pic cu Fiu’ pe politică și nu s-a mai dus la primărie, că zăce că *nu să întreve*de...
- Ce anume?
- Păi, problema lui... Pădurea. Cele trei pogoane de pădure aflate acum la stat... Știți...
- Da, Gelucule.
- Da’ acuma, de vreo săptămână, îi și mai năuc ca atunci cân’ bea...
- Păi de ce?
- Zăce că vrea să întinerească...
- A citit basme? *Tinerețe fără bătrânețe*?
- Nu știu, nu cred că a citit el asta, da-m’ pai că tot a citit ceva.
- Cel mai bine ar fi să-l întrebăm pe el, zise atunci Vlăduț care cam tăcuse până acum lăsându-i pe cei doi să vorbească. El nu prea cunoștea multă lume în Dealul cu Ulmi.
- Ai dreptate, răspuse Lucian. Ia strigă-l, Gelucule!
- Gata, dom’ profesor!
Și Gelu Scorbură tuși puțin, parcă pentru a-și drege vocea, apoi strigă cât putu el de tare.
Unchiuleee! Mă unchiule Vio, iești acas’ mă? Ieși mă, afar’!
Nicio mișcare.

- Mă unchiu’ Vio, mă Optășpe, ieși afar’, că-s cu domnu’ Lucian și cu alt domn care-i di la gazetă , veniră să te vadă amândoi!
Iar către cei doi, cu glas potolit, Gelucu Scorbură adăugă:
- Precis că-i în pivniță, vă zăc io!
Și într-adevăr avu dreptate. Căci la scurt timp ușa pivniței se deschise și Viorel Scorbură, un bărbat de vreo patruzeci și cinci de ani la ora aceea ieși cu părul vâlvoi și barba nerasă de o săptămână:
- Ohoo, să trăiești, cuscre, să trăiești, domnule di la gazetă !
- Să trăiești, domnule Vio, dar ce tot faci în pivniță ziua în amiaza mare?
- Ți spun acu’ cuscrule, da’ domnu’ di la gazetă m-ajută ca să lase *să să întrevadă*?...
- Te-ajut, domnule Viorel, zise Vlăduț Ștefănescu care pricepu-se că-i amuzant să-i facă jocul.
- Cu problema mea...
- Da, cu ea!
- Problema-i că nu-m’ dau ăștia pădurea! Trei pogoane... Ale mele! Că cân’ oi lua-o, nici pasărea nu intră! Libertate maximă...
- Voi scrie un articol mare pe tema asta!
- Va scrie, adăugă și Lucian. Dar ia spune-mi ce faci în pivniță?
- Stau în întuneric!
- Așa și...
- Păi și beau lapte de capră! Haiduc! Că nu-s io bătrân, da’ tot vreau să-ntinerec o țără, c-am luat muierea tinăără. De nouășpe ani. Pe Căprioara...
- Și întinerești în felul ăsta?
- Păi, să vă zăc! Am cetit io în revista aia de paranormal...
- Ce ai citit, domnule Vio?
- Păi că ăia, așa, ăia, *yoghiștii* din Himalaya așa fac...
- Cum fac unchiule Optășpe? zise și Gelucu curios.
- Păi, fac... Așa fac! Stau zăle-ntregi în peșteri și beau lapte de capră. În întuneric. Și iote-așa tărășenie! Întinerec! Asta-i treaba!
- Hă, hă, hă, unchiule Vio, răsé și Gelucu. Toată treaba-i din proțap!
- Îi bă, Gelucule, i-auz’ tu, i-auz’ cuscrule, i-auz’ domnu’ di la gazetă!
Și începu să cânte. Viorel Scorbură, zis Liniaru, zis 18 Gorj, zis și Optășpe începu să cânte:

*Să nu zăci că iești bătrâni
Cât picioarele te țâni
Și mai poți să ții în brață
Puișor frumos la față...*

- Ău, ău! adăugă el. Ău nazdravela! Ău măsaua! Ău reumatis-mu’!
- Domnu’ Vio, e foarte interesant ce ne-ai spus. Vom scrie la gazetă și poate se va rezolva, zise Vlăduț.
- Mulțămesc dumitale, domnule, mănca-ț-aș curu’, zise 18 Gorj. Că mi-i dor de pădure, că io-s haiduc de codru verde...

Cei doi își luară rămas bun iar Gelu Scorbură îi însoți înapoi în Dealul cu Ulmi până în locul unde lăsaseră mașina. Și unde-i aștepta încă o surpriză. Am uitat să vă spun că ei lăsaseră mașina în apropierea casei lui Costică Rușescu. Costică Rușescu zis și Costică Ochiu. Fiul lui Tinghiri, al lui Octavian Rușescu, zis Tinghiri. Care tocmai se supărase pe copil. Pe Adrian. Pe fiul său. Costică nu Tinghiri se supărase. Care copil nu-și făcuse temele. La limba și literatura română. Cum ar fi dacă. Așa. Bine. Cre’ că așa nu mai. Sigur, sigur. Iau măsuri că. Bun! Și supărat foc pentru faptul că Adrian nu învățase la limba română, la limba și literatura română poezia *Revedere* de Mihai Eminescu, nu se poate, zicea, zisese el, Adi nu-i patriot dacă nu știe poezii de Eminescu, că iote io, așa, știi, cum , păi da , hait , Adișor , porc tinăr , vino-ncoa și sui-te pe scară și cu scara pe claia de fân păi cum să, da, da’ ia și cartea cu tine și așa stăi la cucurigu gagu, la ,nălțame, sus pe pățuiagu’ de fân și să-nveț’ aci ... Apoi îi luase și scara ... Și mai târziu venise să-l verifice, numai că Mitel, băiatul cârciumarului Țăcănescu, mai mare cu doi ani decât Lucian, cârciumarul nu Mitel, desigur, începuse să-l bruieze ... Și când Adrian recita cu patos: *Codrule, codrușule / Ce mai faci, drăgușule ?*

Mitel adăuga: *Cuțu, cuțu, cuțule*..., iar Costică Ochiu furios, bombănea mereu Mitele, cân’ oi da drumu’ la cane să te facă dărăpuri, porcule și măgarule, las’ că vin io la șicoală și-I spun io la director, vuvarule, că nu mă lași să fac ora de română cu Adișor, păi ce bă Oichiule, ora-i pe pățuiag, da’ ce te fute grija, ce te doare rânza pe tine un’e-i bă, vuvarule ... Lume, lume, vremuri, vremuri... Nu? Păi cam cât să? Așadar s-ar putea. Dar ce să zic când? Cum ce? Pipăl, pipăl, sistăr pipăl, ău mai mazăr, ău mai fazăr, ău mai sistăr , ău mai brazăr? Cântec. Sunet. Culoare. Miros. Până unde ar. Ba poate că ne revine acum. Să vedem... De ce-am venit? Revenit? Pentru a afla ceva despre popa Remus. Despre Goarnă... Și Lucian zise către Vlăduț:

- Vlăduț, eu cred c-ar trebui să mergem la Berindei. El e finul lui boier Radu Steluță...
- Mergem, Lucian! Hai în mașină...

La Berindei nu-l găsiră acasă decât pe Marian , băiatul cel mic. Cu care Ion Berindei se certase la Revoluție. De fapt, după... La vreo lună, două... Se certase, dar se și împăcase. Marian nu știa prea multe. Iar Berindei era plecat la Târgu-Jiu, la o altă înfățișare în procesul pe care-l declanșase, îl intentase pentru a-și recupera moara din Dealul cu Ulmi, care-i aparținuse lui Constantin Berindei, fost primar liberal în perioada interbelică, moșul Stican, cum îi ziceau ei, fratele mumei Rița, al Mariei Ionescu, bunica lui Lucian, iar Viorel tot cu moara era ocupat, plecase la Artanu, la moară... Adică peste deal...

Singurul lucru pe care-l știa Marian era că Remus Goarnă locuia la Țicleni și că era preot. Ba nu, aflase și el că avusese cu niște ani mai în urmă, adică pe vremea comuniștilor, că avusese necazuri cu Securitatea... Dar mai mult nu știa nici el...

(Va urma)

Vlad CIOBANU

O lectură a mitului Meșterul Manole (I)

I. Sinopsis

După cronicile Țării Românești, Radu Negru Voevod domnea dincolo de Carpați, pre Almaș și pre Făgăraș, ridicatu-s-au de acolo, cu toată casa lui și mult norod, și pogorându-se pe apa Dâmboviței început-au a face țară nouă. Întâi au făcut orașul Câmpu-Lung, unde a ridicat și o biserică naltă și frumoasă. Apoi a descălecat pe Argeș, unde și-a pus zcaunul Domniei zidind curți de piatră și case domnești și o biserică mare și mândru lucrată.

În “Revista Română”, publicată la București, se găsește descrierea acestei biserici împreună cu stampe litografiate ce reprezintă frumusețea arhitecturii sale.

Și Manoli zece

Acest meșter Manoli a rămas în tradiție un personaj legendar. Poporul atribuie lui Manoli zidirea tuturor monumentelor vechi din țară. (...)

Dar orice lucra

Noaptea se surpa.

Superstițiile poporului în privirea zidirilor sunt multe. Așa, el crede că o zidire nu poate avea trăinicie dacă nu se îndeplinesc oarece datine mistice, precum de pildă îngroparea umbrei unui om în temelie. Pietrarii au obicei de a fura umbra cuiva, adică a-i lua măsura umbrei cu o trestie și a zidi apoi acea trestie în talpa zidirei. Omul cu umbra furată moare până în 40 de zile și devine stafie nevăzută și geniul întăritor al casii.

Fiind însă că acest obicei a produs adeseori nenorociri, spăriind mintea celor cu umbrile furate, aducându-i astfel la boale grele, zidarii au fost siliți a-și schimba datina. Când dar este a se ridica vreo casă nouă, până a nu se așeza cea întâi peatră a temeliei, se face agheazmă cu care se stropesc șanțurile. Apoi se taie doi miei de se face masă mare pentru zidari , carii după ce se ospătează și închină în sănătatea stăpânului casei și întru tăria zidurilor, îngroapă cruciș capetele mieilor în două colțuri a casii, iar în celelalte două unghiuri ei zidesc două oale roșii pline cu apă ne-ncepută.

Iar după ce lucrul se săvârșește, românii nu se mută în casă până ce mai întâi nu duc înlăuntru icoanele, zahăr, pânea și sare; după mutare ei dau masă mare de bună locuință.

Pe ea s-o jertfim

Și-n zid s-o zidim !

Nenorocita este menită a-și pierde viața pentru mântuirea zidirei și a se face stafia bisericei.” (Vasile Alecsandri - “Poesii populare ale românilor”, Adunate și întocmite de Vasile Alecsandri, București, Tipografia lucrătorilor asociați, MDCCCLXVI, 1867, p. 192-195)

“Cercetarea noastră, deci, are de asemenea numai scopul de a căuta analogii și paralele labaladele noastre populare și de a ne apropia astfel de originea lor. (...)

Trecem acum la un alt exemplu din cântecele populare și luăm aici balada despre zidirea mănăstirei Argeș. Într-alt loc am studiat originea credinței în “stafii”, spiritul ocrotitor al casei, care credință nu este numai românească, ci aproape universală, începând de la credințele și obiceiurile egiptene până la cele germane și slave. Pretutindenea se povestește de zidirea unui om în temelie, al cărui suflet rămâne ca spirit ocrotitor al casei sau al zidirei. Din zidirea unui om, s-a prefăcut cu încetul zidirea umbrei sale în temelie, stând astfel în legătură cu credințele ce atribuie umbrei o substanțialitate deosebită.

În credința română avem ambele stadii ale dezvoltării ce a parcurs această legendă. În baladă avem încă zidirea unui om în temelie, și în obiceiurile moderne observate de către zidari și descrise de Alecsandri, cu ocaziunea baladei, avem starea a doua, unde umbra omului înlocuiește trupul omului.” (Dr. M. Gaster - “Literatura populară română”. Cu un apendice: “Voroava garamantilor cu Alexandru Machedon” de Nicolae Costin -, București, 1883, p. 475, 479-481, apud Maria Cordoneanu)

“În renumita revistă italiană de folclor, “Archivio per lo studio delle tradizioni popolari, publicată între anii 1882-1907, la Palermo sub direcția lui G. Pitre și a lui S. Salomone-Marino, se află în anul al IV-lea (1885) al revistei, p. 596-597, fără semnătura culegătorului și fără nici o indicație mai precisă de unde a fost culeasă următoarea variantă din Rumelia, a “legendei Meșterului Manole”, sub titlul “Leggenda sui Rumelioti”. O dau aici în rezumat.

Pe vremea lui Voivole sic Neagoe nouă zidari s-au dus în Rumelia să construiască o cetate, sub conducerea lui “Manoli di Curtea”. Lucrătorii s-au pus să sape un șanț și să-l încingă cu ziduri. Dar noaptea zidurile cădeau înlăuntru șanțului. Apoi legenda continuă întocmai ca legenda “Mănăstirea Curtea de Argeș” a noastră, cu soția lui Manol, numită aici Flora. La sfârșit se spune în “Archivio” că legenda este traducerea poetică a unei superstiții locale. Rumelioții cred că orice casă de piatră ascunde un suflet zidit. Pentru a asigura soliditatea clădirilor, zidarii măsoară umbra unui trecător și pun apoi acest simulacru subț

clădire.(...) E interesantă pentru că e ulterioară legendei românești în privința cuprinsului și arată în mod clar călătoria motivului: din Balcani la noi și de la noi iarăși spre Balcani. Numele voevodului Neagoe și Manol di Curtea vădesc originea românească a legendei rumeliote. Foarte probabil că “guzlarii”, cântăreții sârbi de la curtea lui Neagoe Basarab - unde, pe canavaua vechii legende despre zidirea de către legendarul Negru Vodă a bisericii domnești Sân Nicoară, vor fi brodat frumoasa noastră legendă, așa cum o găsim în colecțiile lui V. Alecsandri, Giuglea-Vâlsan, Mateescu, Pamfile, Păsculescu, Teodorescu, și Tocilescu. Înlocuind adică numele lui Negru Vodă printr-aceia al lui Neagoe, vor fi trecut iarăși în Peninsula Balcanică. Acompaniați de guzle, vor fi recitat isprăvile lui Neagoe, a cărei soție, Doamna Despina, era de neam sârbesc, povestind construirea unei cetăți de către Manol di Curtea și înduioșând pe ascultători cu soarta tragică a soției acestuia, Flora. (...)

Semnalez în această notiță ultima contribuție privitoare la problema valorii istorice a legendei “Meșterul Manole”, contribuție adusă de O. Tafrali, în opera sa recent publicată asupra “Monumentelor bizantine de la Curtea de Argeș”.

O. Tafrali, “Monuments byzantins de Curtea de Curtea de Argeș. Texte”, Paris, P. Geuthner, 1931, la p. 4-15 cercetează din punct de vedere istoric această legendă și aduce următoarea soluție:

“Plusieurs litterateurs et historiens roumains affirment que cette legende, devenue populaire, concerne l’église épiscopale que Neagoe Basarab bâtit a Curtea de Argeș au commencement du XVI-e siècle.

C’est un erreur.

En effet, nulle part dans ce poeme il n’est question de ce prince, ni de son eglise. Par contre, on y parle d’une randonnée du Negru-Vodă, venu du nord dans ce pays, ce qui corroborerait le récit du <Descălicat> de la “ hronique anonyme”:

Negru_Vodă, accompagne de sa suite, dans laquelle se trouvaient dix maitre-macons avec leur chef Manoli, chercha longuement une place, ou il savait exister un vieux mur inachevé et abandonné. Il fonda sa église, que le poème appelle princiere (Domnească), et vraisemblablement aussi sa residence, sur l’emplacement d’une localité en ruines, dont le renom historique l’attirait.

L’on voit, par consequent, que notre poeme concerne la fondation de l’église “Domnească” de Curtea de Argeș et nullement celle de Neagoe-Basarab du XVI-e siècle.” (P. 7-8)

În nota de la pagina 8, după ce expune părerile altora în această privință, Tafrali spune:

“L’on voit l’in vraisemblance de cette hypothèse (e vorba de ipoteza lui G. Dem. Teodorescu, “Poesii pop. rom. ...), qui veut rattacher la légende, ou l’on parle d’une manière precise de Negru-Vodă du XIII-e siècle, et de l’église princière, a l’église épiscopale du Curtea de Argeș, bâtie au XVI-e siècle... L’on voit combiné était tenace, dans les milieux roumains , au XIX-e siècle, tandis que, en réalité, elle se rattache a l’agisse Domnească “Saint-Nicolas de Curtea de Argeș, monument dédaigne et ignore de tous jusqu’a ces dernières temps.”

Am citat aproape în întregime concluzia formulată de Tafrali pentru importanța ei. Această interpretare istorică a legendei „Meșterul Manole mi se pare singura plauzibilă.” (D. Găzdaru - “Arhiva”, Organul societății istorico-filologice din Iași, an XXXIX, ianuarie-aprilie-iulie, 1932, p. 88-92, apud Maria Corduneanu, p. 99-101)

“Credința zidirii oamenilor de vii este una din cele mai răspânditeși poate fi pe drept considerată ca o supraviețuire, ca o rămășiță moștenită din epoca cea mai primitivă a civilizațiunii. La popoarele sălbatice, această datină se practică încă în toată spăimântătoarea ei realitate. La națiunile civilizate ea subzistă ca superstițiune adesea cristalizată în cântece și tradițiuni populare. La zidirea unei cetăți, în clădirea unei case, la ridicarea unui pod sau la săparea unui șanț, trebuie neapărat, spre a le face trainice sau inexpugnabile, a se zidi în temelie o ființă nevinovată, un copil, mai adsea o femeie.

Această credință nu este în fond, decât una multiplele forme ale animismului, izvorât din perpetua năzuință a omului de a asimila cu propria sa fire tot ce îl înconjoară. (...)

Cu progresarea culturii victima umană fu înlocuită cu un animal (cocoș, găină, berbec, miel) sau cu altă reprezentare substitutivă (cadavru, statuă sau umbra omului).(...)

Într-o monografie specială s-ar putea îmbrălișa totalitatea acestor credințe; s-ar putea cerceta originea și răspândirea lor și a se analiza compozițiunile poetice destinate a perpetua un obicei practicat odinioară pe o scară foarte întinsă; (...) Acolo ar fi ocaziunea de a se discuta câteva puncte obscure, ce prezintă legenda românească analoagă Meșterului Manole despre zidirea mănăstirii Argeșului, asupra originii căreia admirabila ingeniozitate și erudițiune a d-lui Hașdeu a aruncat, în timpul din urmă, o lumină atât de neașteptată.

Ne mărginim a trata, în acest studiu, despre credința răspândită

la grecii moderni, încercându-se a reproduce cu o scrupuloasă exactitate cântecele lor istorice privitoare la zidirea oamenilor de vii. (...) Vom alătura apoi o traducere (în parte sumară) a tuturor cântecelor paralele din Europa orientală, spre a trage câteva deducțiuni comparative. (...)

Trăsături caracteristice comune:

1.Numele meșterului: Manole (români), Mano (bulgari), Radu (sârbi), Kelemen (unguri); numele nenorocitei femei apare numai în versiunea românesacă completă sub forma Caplea.

2.Simbolismul numerelor care joacă un rol atât de important în folclor: 3, 45, 60 sau 1000, 1400 (la greci); 12 (la unguri).

3.Vestea fatală o transmite: geniul locului sau un glas din cer (greci), o zână (sârbi), un vis (români, greci), o păsărică (greci, macedo-români) sau un unchiaș (albanezi)

4.La apropierea tinerei femei, meșterul se roagă să supravie diferite piedici, cari s-o întârzie: să se sfarme trăsura (unguri), s-o întâmpine un hâțiș, o lupoaică și o scorpie (români).

5.Jurământul se calcă de cei doi frați (sârbi, albanezi), de cei nouă meșteri (români).

6.Fundarea mănăstirii Argeșului e asociată cu legendarul Negru-Vodă (la români), zidirea orașului Scutari se pune în legătură cu miticul crai Vukasin (la sârbi).

Particularități proprii fiecărei versiuni.

La unguri zidarii se învoiesc de la sine a jertfi pe una din soțiile lor - femeia e arsă -, copilașul se prăpădește.

La români: un păstor sau porcar “găsește zidul părăsit și neisprăvit” bun pentru mănăstire; episodul final cu aripile ce-și fac meșterii, spre a coborâ din susul clădirii și moartea ce găesc în această îndrăzneată întreprindere.

La sârbi: cei doi frați gemeni meniți a întări zidirea; alăptarea copilului după moartea mamei.

La bulgari: fata e înmormântată ca expiare pentru moartea meșterului.

La greci: pretextul cu inelul și blestemul final

Relevăm ca o trăsătură caracteristică finală, brutalitatea fără seamăn a versiunii grecești, o brutalitate ce ne surprinde și în basmele acestui popor și care formează un contrast energic cu gingășia plină de grație a concepțiunii poetice la sârbi și la români. La accentele dureroase ale tinerei femei:

Manole, Manole,
Meștere Manole,
Zidul rău mă strânge,
Țățișoara-mi curge,
Copilașu-mi plânge...
nenorocitul meșter “ în suflet ofta,/ cu amar plângea” și răspun-dea plin de duiosie:
Copilașul tău,
Pruncușorul meu,
Vadă-l Dumnezeu.
Tu cum l-ai lăsat,
În pat desfășat,
Zănele c-or trece,
La el s-or întoarce
Și s-or apleca,
Țăță că i-or da;
Ninsoare de-o ninge,
Pe el mi l-o unge;
Ploi când or ploa,
Pe el l-or scălda;
Vânt când o sufla,
Mi l-o legăna,
Dulce legănare,
Pân’ s-o face mare !
Aceste versuri oglindesc acea sublimă resignare în voia destinului, care face să amuțescă sentimentele cele mai intime de soț și de părinte și care, în vederea imensului sacrificiu, aduce aminte de eroii antici urmăriți de urgia neîmpăcată a zeilor.” (Lazăr Șăineanu - “Studii folklorice. Cercetări în domeniul literaturii populare.” Editura librăriei Socec & Comp., București,1896, p. 47-66)

“În amurgul poetic al legendei ni se înfățișează, ca întemeietori ai monumentului de căpetenie al artei române, două falnice umbre: un domn cu credință creștină, cu dor de țară, cu iubire de tot ce este nobil și frumos; apoi un meșter mare, care, în îngâmfata ardoare a geniului său creator și a măiestriei sale fără seamăn, se laudă că va ști să zidească și să dureze

Mănăstire naltă

Cum n-a mai fost altă.

Pe acești nebuloși luceferi, însoțiți de pleiada lor de nouă meșteri mari, toți calfe și zidari, îi vede mai întâi licurind pe cerul trecutului drumețului care pornește în peregrinaj istoric către vestita noastră biserică de la Curtea de Argeș. (...)

Sorana GEORGESCU-GORJAN

Constantin Brâncuși în viziunea lui Ilarie Voronca

Poetul Ilarie Voronca a trăit la Paris în preajma lui Constantin Brâncuși între 1925 și 1946. Între ei s-au creat legături de mare prietenie. În 1929, sculptorul a ilustrat volumul de versuri al lui Voronca *Plante și animale – Terasă*. Pe pagina de titlu a exemplarului dăruit desenatorului, autorul a notat o dedicație exprimându-și respectuoasa admirație, adâncă și emoționată recunoștință. În 1928, pe un exemplar din *Ulise*, Voronca scrisese: „Sculptorului și poetului celui mai neîntrecut / Brâncuși / prin mâna și dalta căruia / glasul lui Dumnezeu până la noi / străbate / în semn de adânc și respectuos omagiu.”

Naturalizat în 1938, Ilarie Voronca a intrat în Rezistența franceză și se pare că Brâncuși i-ar fi oferit găzduire în atelierul său în perioada prigoanei naziste. În 1944 a apărut la Marsilia în editura Jean Vigneau povestirea *L'Interview*, în care poetul îi aduce sculptorului un vibrant omagiu. Textul a fost magistral transpus în română în 1989 de Barbu Brezianu și Irina Fortunescu.

Voronca însuși definește poemul său oniric drept o “poveste vagă și estompată, învăluită în nori și cețuri, a convorbirii secrete dintre un poet și un sculptor.”

Într-un amestec de vis și realitate, poetul relatează întâlnirea sa cu un celebru statuar, numit de el “Creatorul”, care locuiește într-o insuliță din fluviul Parisului. Vine să-i ia un interviu, împrumutând identitatea unui reporter prieten, Vaillant. Descrierea atelierului sculptorului îl face ușor de recunoscut:

“Pretutindeni zăceau blocuri mari de piatră. Lângă ușa se înălța o coloană fără sfârșit. Cioplit într-o marmură transparentă, un pește enorm vibra în mijlocul încăperii. Prin unghere erau risipite bucăți de lemn, de cruci, de roți mari. Deasupra, o supantă se pierdea în cețurile tavanului.”

Creatorul îi destăinuie vizitatorului său faptul ca doar lui îi va dezvălui noile sale opere, sculptate în nori, cioplite în vânt, păsări decupate în mari pânze de azur. Îi promite să-l inițieze și-i oferă timpul (“veșmânt de forma unui lintoliu”). Milioane de stele ce sunt păianjenii țesând pânza timpului, în care orele, minutele și spațiile se prind ca niște găze, aceste milioane de stele sclipiră în jurul meu.”).

Sculptorul demiurg s-a plictisit de lumea creată în cele șase zile și experimentează mereu și mereu. Într-o încăpere se află însușirile, create înaintea și în afara lucrurilor. Într-alta, frumusețea femeilor e sculptată din spuma mărilor, din azurul înălțimilor. Sufletul femeii devine el însuși veșmânt: “Trupul îmbrăcat în materia translucidă a spiritului iradiază și încântă și mai mult”.

Poetul nu se poate rupe însă de existența sa anterioară și-și amintește mereu scene din copilăria fericită, din dragostea pentru Colomba. “Creatorul” îi arată că ia drept propriile viziuni doar memoria lucrurilor care-l înconjoară.

Voronca se referă cu amărăciune la destinul său de străin:

“Nu mai știu nimic precis despre mine, în afară de faptul că sunt un străin și că mii de spaimă mă pândesc și mă gâtuie”. “Orice ai face, dacă se observă că ești străin, ești pierdut.” ”În lumea în care trăiește el, fiecare are dreptul la “o rație precisă, de cuvinte, de idei și de pasiuni”. Nici forma nici fondul limbajului său nu fac însă parte din “stocul atribuit localnicilor”.

În dorința de a-l face să cunoască existențele lumii reale pe care le ignoră, “Creatorul” îl ajută să experimenteze nenumărate ipostaze. În toate formele de existență, poetul rămâne însă același, înnebunit, îngrijorat, nemulțumit, dar și preocupat de soarta celor din jur. Devine, rând pe rând, norișor; “umbra slăbănoagă, sfrijită a unui stâlp de telegraf”; acul mare al unui orologiu de pe fațada unui spital, aflat în fața unei închisori, suferind de neputința de a veni în ajutorul oamenilor prin redimensionarea timpului; scurt-circuit; rindea; sulă de cizmar; aparat de undulații permanente; poftă de mâncare; somn, când chemat, când alungat; felinar care luminează prost; lacăt care-i ajută pe vagabonzi; roată de căruță; tunel în mină; băltoacă de ploaie; oblon care se închide anapoda; robinet care curge întruna. În ipostaza de muscă, îi percepe pe oameni ca pe niște munți; senin, vrea să-și destăinuie tuturor bucuria, dar e crunt lovit. Devine arbore cu mii de frunze, simțindu-se vietate, umbră și zgomot. Se bucură că stârnește amintiri plăcute oamenilor în ipostaza de aromă de lemn tânăr sau de miros de piele. Ca literă de tipar își trăiește existența sub semnul comu-

nității. Metamorfozele sunt descrise cu fantezie debordantă și subtilă autoironie. Recăpătându-și forma de om, poetul se trezește într-o gară, printre șine. Asistă la un accident feroviar și află că printre victime se afla și prietenul Vaillant, a cărui identitate o împrumutase. Constată deodată că se află în palma “Creatorului”, care-l privește zâmbind.

Trecându-l prin diferitele ipostaze, “Creatorul” a dorit să-i dovedească lipsa de importanță a formei. Forma și contururile nu sunt decât o iluzie, acumulată în jurul unui gol. Vidul – suflet – se perpetuează fără a se altera, este unicul motor al vieții temporale și își este suficient sieși. Poetului i se arată împărăția vidului – universul ființelor și al lucrurilor solubile, muzici solubile în tăcere, “păsări secrete a căror putere de zbor întrece neînchipuit de mult pe aceea a înaripatelor obișnuite, fiindcă ele devin însuși zborul și sunt pretutindeni în același timp” (p.112). Pentru poet, însă, vidul este un viclean și inezisabil dușman. În ochii lui, “golul pe care încă de la naștere îl purtăm în noi” este chiar moartea.

Prețuind prea mult lumea cu care este familiarizat, poetul părăsește atelierul și ajunge în oraș, unde, ca urmare a învățăturii primite de la “Creator”, toată lumea zboară. Se poate recunoaște imaginea Coloanei Sărutului în următorul paragraf:

“Era înduioșător să vezi o pereche de îndrăgostiți vorbindu-și gură în gură, cu trupurile prelungindu-se unul prin celălalt, formând parcă diametrul unei circumferințe celeste”.

Poetul asistă indignat la o conferință unde se prezintă mesajul măsluit al “Creatorului”: “pentru fericirea speciei umane este necesară o permanentă stare de război”. La locuința lui Vaillant, vede hamali care transportă “spaimele” și “dorințele neîmplinite” ale acestuia. Constată că orașul s-a transformat într-un uriaș morman de gunoaie și fuge cu trenul spre sud.

În orașul unde se prăznuiesc morții, simte atotcuprinzătoarea bunătate și blânda ocrotire a defuncților, prietenia lor nevăzută. Are revelația singurătății “Creatorului” și-și dă seama că doar morții “se pot apropia cu înțelegere de opera uriașă a creatorului”. Este conștient că și pe el “singuri morții îl vor primi cândva în țara lor, fără să-i ceară acte de identitate, fără să-l oblige să completeze fișe și cereri de naturalizare. Ei aveau să-l facă să înțeleagă dintr-o dată totul și să iubească totul.”

În “Cuvânt înainte”, autorul cărții își compune un autoportret, în care își deplânge singurătatea și destinul de venetic. Se compară cu un râu care curge domol în câmpie “Fiindcă el știe acum / Că marea ori moartea visată îl așteaptă fidelă.” [Peste nici doi ani, în 1946, Voronca va alege “moartea visată”]

În postfață, poetul precizează că “modelul parțial sau total al Creatorului” este celebrul sculptor B. în atelierul căruia petrecuse “nenumărate ceasuri rodnice”, “un unchiuș cu barba albă, știutor într-ale vieții și ale artei”, excelent bucătar, care se acompania chiar el la vioară cântând neuitate melodii populare.

În cuprinsul cărții, ni-l prezintă ca pe “un unchiuș cu față răzătoare”, cu “mâini aspre, cu degete scurte, de chirurg”, “preocupat și mahnit de soarta umanității și de soarta omului”.

Poetul este conștient de faptul că “întocmai ca orice mare artist, creatorul își continua fantasticul lui travaliu, fără răgaz și fără a fi vreodată mulțumit”. Lui îi vorbește ca unui copil, cu o voce mângâietoare, glas mereu mai cald și mai entuziast. Îi arată bunătate, blândețe, liniște.

***

Despre admirația sa față de sculptor, Voronca avea să scrie în anul 1932, în *Acte de identitate*:

“Voi sta fără a scoate o vorbă și voi vedea cum simplu, Constantin Brâncuși deznoadă din pietrele mari, masive, funde -- aproape imateriale -- de păsări și de pești [...]. În liniștea deodată luminoasă, lângă marele maestru, voi asculta cum viața, ca o stalactită, se întărește în peștera din noi.”

Mălina CONȚU / Limbajul gesturilor în Epoca Luminilor

Gestul, ca formă de exprimare nonverbală, are o istorie veche, el precedând limbajul ca primă modalitate de comunicare interumană. Prin intermediul gesturilor putem transmite mesaje semenilor atunci când nu împărtășim aceeași limbă și tot cu sprijinul lor ne exteriorizăm trăirile interioare. Grație amplei capacități de comunicare, gestul, exprimat prin mișcările membrelor sau prin mimica feței, a constituit o preocupare constantă pentru oratori (oameni de stat, actori, preoți etc.) dar și pentru artiști sau alți actori sociali interesați de transmiterea unor mesaje prin intermediul imaginilor corporale. Pentru artiști, gesturile mâinilor, posturile trupurilor și expresia feței sunt vectorii esențiali ai reprezentării, unicele transmițătoare de sens narativ ale imaginii. Fără un text atașat, imaginea comunică prin intermediul acestor posturi. Din acest motiv studiul gesticii în reprezentare în conexiune cu normele sociale ale fiecărei perioade oferă informații noi despre structura narativă a imaginii.

Am ales să vorbesc despre gest cu prilejul unei conferințe pe această temă susținută de curând (14 martie 2015) în cadrul expoziției *Modele de comportament în secolul al XVIII-lea* (Muzeul Național de Artă al României) de Nicoleta Bădilă și dedicată *Limbajului gesturilor în Epoca Luminilor* cu un studiu de caz pe ilustrația de carte la *Noua Eloiză* de Jean Jacques Rousseau (1712-1778). Doctoranda a pornit de la distincția care se face în literatura de specialitate între *gesturile spontane*, naturale și *cele convenționale*, formalizate cu ajutorul unor coduri/reguli de civilizație pentru a analiza relația dintre *pasiune* și *rațiune* în ilustrația de carte mai sus menționată, definitorie de altfel pentru contextul Iluminist. În cadrul expoziției care a prilejuit această prezentare, ilustrația de carte a faimosului roman epistolar publicat de Rousseau în 1761, ilustrează elocvent poziția scriitorului francez față de modul în care alegerile pe care le facem în viață trebuie guvernate de o justă gestionare a relației dintre *pasiune* și *rațiune*. Privind ilustrația de carte în contextul romanului este imposibil să nu sesizăm pasiunea care animă multe dintre personajele operei fictive.

În secolul al XVIII-lea, interesul pentru gest dobândește o componentă științifică fiind analizat în conexiune cu limbajul, ca aspectul non-verbal al acestuia (Etienne Bonnot de Condillac, 1715-1780). Încercarea de standardizare a gesturilor, determină interesul unor autori pentru stabilirea unui alfabet al degetelor, mod de comunicare indispensabil celor cu deficiențe de auz și vorbire (Denis Diderot, 1713-1784, Charles-Michel de l'Epee, 1712-1789). În descendența unor preocupări mai vechi pentru maniere, gestul este în continuare privit în Epoca Luminilor drept o abilitate socială (Claude Adrien Helvetius, 1715-1771) iar *Enciclopedia* îl descrie ca un mijloc de exprimare al sentimentelor, definitoriu pentru toate națiunile, plasându-l în arborele genealogic **în descendența gramaticii** alături de *caractere*. Tot *Enciclopedia* diferențiază *gestul* de *gesticulație* pe care o asociază cu gusturile afectate, indecente ale unui om needucat. Pe de altă parte tradiția artistică a vremii este îndatorată încă moștenirii carteziene a veacului anterior, exemplificată și adaptată la reprezentare de sistematizarea propusă de Charles le Brun (1619-1690) **în tratatul dedicat expresiei artistice a pasiunilor, atât de drag pictorilor**. Dedicat expresiei corporale și faciale a emoțiilor, acest tratat oferă artiștilor o adevărată enciclopedie a gesturilor și expresiilor.

Cu tot acest bagaj de cunoștințe despre gesturi și expresii, artiștii care au ilustrat pasionanta poveste de iubire a lui Rousseau au reușit astfel să reprezinte, cu ajutorul posturilor, sentimentele profunde pe care personajele le **încearcă** (iubirea, prietenia, suferința, sacrificiul, moartea sau alegerea rațională). Pornind de la firul narativ al romanului, au fost analizate, în particular anumite gesturi specifice, prezente **în cele trei ediții ale ilustrației de carte** expusă.

Dar mai întâi, pe scurt, povestea: *Julie sau La Nouvelle Héloïse* este unul dintre cele mai citite romane ale secolului al XVIII-lea. El relatează povestea imposibilă de iubire dintre nobila Julie d'Etange și tutorele ei Saint Preux. O ficțiune inspirată de o poveste medievală de pasiune și renunțare între Héloïse d'Argenteuil și Pierre Abelard, narațiunea lui Rousseau este plasată în Elveția, în contextul iluminist, când mariajele erau stabilite de familie și rang. Structurat în șase părți, romanul ridică diverse dileme morale pentru eroină și personajele din jurul acesteia: alegerea între ceea ce simte și ceea ce impune societatea, evitarea excesului, judecata rațională, educarea corectă a copiilor, relația dintre etică și religie etc. Pe scurt, după o idilă imposibilă și inacceptabilă pentru familia fetei, Julie, în urma decesului mamei, grăbit de descoperirea corespondenței fiicei sale cu tutorele, decide să se căsătorească cu Domnul de Wolmar, soțul ales de familie, un ateu convins, rațional și moderat în tot ceea ce face, adeptul simplității.

Le Mire, Noël după Moreau, Jean-Michel, *Primul sărut lângă lac*, 1774

Le Mire, Noël după Moreau, Jean-Michel, *Julie bolnavă*, 1776

Dupréel, Jean-Baptiste-Michel după Moreau, Jean-Michel, *[Când dintr-o dată te-am văzut pândind, închizându-ți frumoșii ochi, sprijinindu-te pe verișoara dumitale și leșinând]*, 1791

Dupréel, Jean-Baptiste-Michel după Moreau, Jean-Michel, *[Dragul meu soț! Vai, cel mai bun și mai iubit dintre toți oamenii! & c...]*, 1791

Ea își impune să fie o soție bună, supusă, care respectă mariajul și are doi copii, dar nu îl uită pe Saint Preux. Corectă, îi dezvăluie soțului idila din tinerețe, iar acesta îi permite lui Saint Preux să îi viziteze, chiar să devină tutorele copiilor lor, pe care îi va educa în acord cu principiile rațiunii, necesității și utilității. Julie, chiar dacă își respectă deciziile morale ale mariajului, păstrează totuși în suflet pasiunea pentru fostul dascăl pe care nu o recunoaște decât în momentul morții, survenită subit în urma salvării fiului ei din lacul în care căzuse.

Imaginile, realizate în principal de Jean-Michel Moreau (1741-1814) și Clément-Pierre Marillier (1740-1808) ilustrează momentele cheie ale narațiunii și se remarcă prin pasiunea care animă personajele reprezentate: ele suferă, plâng, leșină, gesticulează, se iubesc sau se înfruntă. Gravorii au redat atent gama largă de sentimente care le însuflește iar gesturile și expresiile faciale contribuie din plin la această expresivitate. În conferință au fost analizate în detaliu câteva dintre gesturi: gestul mâinii întinse cu palma deschisă din scenele *Primul sărut lângă lac* și *Julie bolnavă*, gestul palmei involuntare legat de suferința morală în aceeași scenă a *Primului sărut lângă lac*, gestul palmei deschise în *Leșinul Eloizei* și în scena morții acesteia și gestul roman de *adlocutio*, singurul gest rațional prezent în gesturile domnului Edouard și a domnului de Wolmar.

Gestul mâinii întinse cu palma deschisă, este gestul Clarei din scena *Primului sărut lângă lac*. Derivat din gestul oferirii unui dar zeilor (Pliniu), acest gest este în general asociat cu libertatea inimii și a minții în fața dorințelor corporale (John Bulwer, secolul al XVII-lea), idee susținută și de expresia chipului Clarei, redat conform schiței ilustrând *Dorința* din tratatul lui Charles le Brun. Același gest al palmei deschise apare și în scena sărutului involuntar al mâinii din scena *Julie bolnavă*, la trei dintre personaje, cu trei semnificații distincte: gestul Eloizei indică cererea expresă de a opri sau corecta un fapt, în acest caz stoparea reacțiilor celor două femei care asistă la scenă, gestul servitoarei, a cărei palmă este cu spatele în sus indică o atitudine de rușine în raport cu ce vede, iar gestul mâinii stângi a bărbatului este o reacție inconștientă de apărare a privilegiului obținut, respectiv sărutul mâinii.

A doua tipologie de gesturi, pusă sub semnul *palmei involuntare corelate cu suferința morală* apare în episodul leșinului Eloizei după sărutul de lângă lac, fiind prezent în reacțiile spontane ale Clarei și iubitului care, ambii schițează aceeași reacție: ridică palmele de parcă s-ar pregăti să lovească. Este impulsul spontan generat de nevoia de apărare în fața unui eveniment ce ar putea avea repercusiuni, în acest context și un semn al suferinței. Palmele deschise sunt folosite și în contexte care implică o încărcătură emoțională puternică precum leșinul și decesul Eloizei. În scena leșinului mâinile bărbatului din fundal sunt îndoite din cot, palmele deschise iar degetele răsfirate. Pentru a susține starea de moment, chipul trădează lipsa de atenție și trădează cum mirarea se împletește cu durerea. Este un gest în general asociat cu suferința și negarea realității. Același gest al asocierii palmelor cu durerea apare în momentul decesului eroinei. Aici este ilustrat fie prin ridicarea brațelor și îngenunchiere, fie ca în cazul servitoarei, prin ridicarea brațelor cu trupul îndreptat spre eroină. Trăsăturile chipului acesteia susțin durerea, el fiind reprezentat în acord cu schemele lui le Brun (gura deschisă, încruntarea sprâncenelor). De altfel, nu este singura ilustrație care redă astfel durerea.

Ultimul gest analizat a fost tradiționalul gest roman de *adlocutio* exemplificat în două dintre imagini. În general acesta este un gest care indică transmiterea de informații între personaje fără a implica emoții sau gesturi de disperare. Este un gest specific oratorilor, menționat de Quintilian în tratatul de oratorie. În prima ilustrație este gestul domnului Edouard iar în a doua cel al domnului de Wolmar cu palma deschisă pe masă și arătătorul ridicat. Ambii transmit mesaje celor prezenți cu ajutorul posturii mâinilor.

În încheiere, prezentarea a subliniat modul în care cele două tipologii de gesturi și posturi, *mișcările spontane*, asociate cu emoția, dorința, suferința și *cele raționale*, codificate, și certificate din punct de vedere social, se înscriu în dihotomia rațiune-simțire specifică secolului al XVIII-lea, reliefând astfel comportamentul francez convențional al vremii: eliberarea spiritului uman și posibilitatea acestuia de a se afirma independent de mediul din care provine individul pentru a atinge fericirea și pe de altă parte gestul în ambianța calculată și controlată de norme sociale. Dacă inițial Eloiza a dat curs pornirilor pasiunii, efectele faptelor sale îi determină alegerea rațională în detrimentul propriilor dorințe. (M.C.)

Dupréel, Jean-Baptiste-Michel după Moreau, Jean-Michel, [Să nu-ți pară rău, i-a spus soțului ei... de mult suntem cu toții supușii duminicilor], 1791

Dupréel, Jean-Baptiste-Michel după Moreau, Jean-Michel, [Atunci, apropiindu-se cu elan, îmi spuse strângându-mă la piept: prietene, citesc...], 1791

Dupréel, Jean-Baptiste-Michel după Moreau, Jean-Michel, [Henriette, văzându-le pe amândouă nemiscate, s-a pus pe plâns și ...], 1791.

Ghendt, Emmanuel de, după Marillier, Clément-Pierre, [Pasiunea ne ieșea de pe buzele fierbinți odată cu suspinele], 1793

